

ԳԵՂԱՐՄ

համարի բանաստեղծությունը

Կան անտես հյուրեր: Գալիս են նրանք
Անխոս ու անձայն, լռության ծոցում:
Գալիս են, ապրում ու անցնում նրանք՝
Ոչ դուռ ենք բացում և ոչ դուռ գոցում:

Ոչ անուն ունեն, ոչ ստվեր, ոչ ձայն:
Գալիս են, ապրում և անցնում են լուռ:
Եվ ինչո՞ւ եկան, և ինչո՞ւ անցան-
Մենք չենք իմանում աշխարհում անդուռ:

Միայն մի անժայր ու խոր տիսրություն
Երբ փռում է իր թևն ամենուրեք-
Զգում ենք հանկարծ կարոտով անհուն,
Որ մեկը անդարձ անցել է երեկ...

Եղիշե Չարենց

ԳԵՂԱՐՄ-65. 2020
Գրական-գեղարվեստական,
թարգմանական հանդես
Հրատարակիչ՝
«ՈԳԻ-ՆԱԻՐԻ»
գեղարվեստի կենտրոն
Հրատարակվում է 2002 թվից

Հասցեն՝ ԱՐ, 0002
Ստեփանակերտ,
Վ. Սարգսյան 25
Էլեկտրոնային հասցեն՝
gekharm@yandex.ru
hrantalex@rambler.ru
Հեռ. +37497-252323
Տպագրվում է
«Դիզակ պյուս» ՍՊԸ-ում

Խմբագիր՝
Հրանտ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ԳԵՂԱՐՄ-65.2020
Literary-Feature
translating periodical
The publisher:
«VOGI-NAIRI»
art centre
Published in 2002

Address: 25 V. Sarkisian str.
Stepanakert, 0002, AR
E-mail: gekharm@yandex.ru
hrantalex@rambler.ru
Tel:+37497-252323

Editor:
Hrant ALEXANYAN

ՀԱՄԱՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հրանտ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ. Մինհղոամաներ	4
ՄԱՆԱՍԵ. Դեռևս «Նիշշեի կոնսպեկտի» հետ Դոստուսկու «Դերի» առիթով	16
Պավել ԲԱՍԻՆՍԿԻ. Լև Տոլստոյ. Ազատ մարդը	31
Յուգո ԿԱՅՈՒՄ. Բանաստեղծություններ	37
Իտալո ԿԱԼՎԻՆՈ. Բազմաքանակություններ	44
Զորջ ՕՐՈՒԵԼ. Կախաղան	53
Ցերինգ ՆՈՐԲՈՒ. Դեղուքը	57
Իլմա ՌԱԿՈՒԶԱ. Բանաստեղծություններ	64
ԼԱՈ ՇԵ. Մահաբեր նիզակը	72
Էնթոնի դե ՄԵԼՈ. Գորտի աղոթքը	79
Արարատ ԳՅՈՒԼԲԱՆԳՅԱՆ. Երկրորդ զոհը	89
Literary translations. Romik SARDARYAN	93
Խճանկար	98

Կազմին եւ համարում՝ երևանյան «Գարնանային սալոն»
ցուցահանդեսին (մարտ-ապրիլ, 2020) ներկայացված
ստեղծագործությունների արտապատկերները

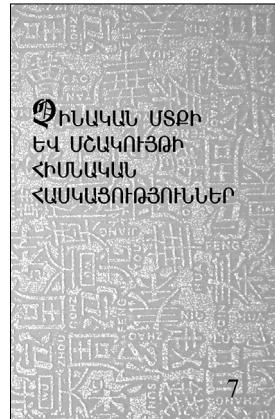
ԳԵՂԱՐՔ-ի

Մատենագրով

լույս են տեսել

Հիմական մտքի և մշակույթի հիմնական հասկացություններ:
Հատոր 7: Թարգմ. անգլ. Ա. Աբաբելյան: Ստեփանակերտ,
«Ոգի-Նախրի» հր., 2019, 128 էջ

Հայ ընթերցողներին է ներկայացվում չինական միտքն ու մշակույթը հատկանշող հիմնական հասկացությունների հանրագիտարանային մատենաշարի յոթերորդ գիրքը: Հատորաշարն աննախադեպ ու բազմածավալ մի աշխատություն է, որ հետաքրքիր ու օգտակար կարող է լինել ոչ միայն փորձագետների եւ «Երկնատակի» երկրի սիրահարների համար, այլև կզրավի բոլոր նրանց ուշադրությունը, ովքեր ցանկանում են իրենց համար բացահայտել չինական ժառանգության նշանակությունը համաշխարհային քաղաքակրթության մեջ:

Լյուիս Գվիներ. ՔԱՌՍԻ ՀՐԵՇՏՎԱԿՆԵՐԸ:
Քանատեղություններ (թարգմ. անգլերենից՝
Ք. Քոչարյանի) Ստեփանակերտ, «Ոգի-Նախրի» հր.,
2020, 132 էջ

Ժողովածում ամփոփում է Ուելսի արդի պոեզիայի ակնառու ներկայացուցիչ Գվիներ Լյուիսի ստեղծագործությունների ընտրանին: Հոգեբանական խորը պատկերավորումներ, բանաստեղծումի ուրույն ոճ ու հայացք՝ ահա այն հիմնական գծերը, որոնցով հատկանշվում է ուելսի հեղինակի բանաստեղծական նորորությունը աշխարհիլ:

ԳՈՂԲ ԵՎ ԲԼՈԳԵՐԸ

Գործող անձինք.
Բլոգեր՝ մոտ 30 տարեկան
Գող՝ մոտ 40 տարեկան

Հրանտ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

ՄԻՆԻԴՐԱՍԱՆԵՐ

/Բարձր թվուսի մեջ բաքնված բլոգերը տեսախցիկով նկարահանում է հեռվում՝ կամրջի բարձրադիր երկարե հենաձաղի վրա կանգնած մարդուն. թվում է՝ վերջինս պատրաստվում է ինքնասպանության: Բլոգերն անհամբերությունից ճակատի վրա գոյացող քրտինքն է սրբում եւ մենախոսում/.

ԲԼՈԳԵՐ- Դե, ցատկիր, ցատկիր, շան որդի, ի՞նչ ես նազուտուզ անում... Որոշել ես ինքնասպանություն գործել՝ ցատկիր ուրեմն... Արդեն կես ժամից ավելի քո ցատկին եմ սպասում... Բլոգում ցնցող տեսանյութերի խսկական դեֆիցիտ է, վաղուց նման բան չէր եղել: Մի շաբաթ է՝ ոչ մի ինքնասպանության, սպանության, բռնաբարության կադրեր չունեմ. բախտը երես է թեքել ինձնից... Բլոգս դիտողների թիվը կտրուկ նվազել է: Ես ու՞մ եմ պետք առանց ցնցող տեսանյութերի... Ինձ դրանցով են զնահատում, ես դրանցով եմ վաստակում... Ես իմ տեսակի մեջ լավագույն բլոգերն եմ աշխարհում: /Հոռորդություն/ Ի՞նչ... փոխանակ ցատկի՝ հիմա էլ հեռադիտակով է նայում... Ու՞մ է նայում... Գուցե՞ն նկատել է ինձ... Չե, ոնց որ թե հեռու տեղեր է զննում... կամ ինչ-որ մեկին է հետեւում... Չ՛, սրա մտքին ինքնասպանության ցանկություն չկա, էսքան էլ զոր ժամանակ կորցրի: /Դադար/ Իջնում է... թյու, ես քո մերը... զնում է... Գնա-զնա, ուրիշը կզա, սիրոս վկայում է, որ էսօր մեկնումեկը իրեն կամրջից ցած կնետի... ինքնասպանության համար հարմար օր է, սիրոս է վկայում: /Անջատում է տեսախցիկը,

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

վառում ծխախոտն ու նստում/։ Ես իմ դիրքերը չեմ զիջի... ուրիշ շշմեցուցիչ սյուժեներ կգտնեմ, նոր ու ցնցող բաներ, հիմա դրա ժամանակներն են։ Ես իրավունք չունեմ ժամանակից հետ մնալ։

Հետեւից հայտնվում է Գողը, ով ատրճանակը ուղղելով Բլոգերի վրա՝ չոր հրամայում է։

ԳՈՂ- Վեր կաց, ձեռքերդ դիր ծոծրակիդ եւ դանդաղ շուտ արի իմ կողմը... /Բլոգեր անակնկայի եկած՝ թերամից քաց է բողնում ծխախոտը և ծշտորեն կատարում Գողի հրահանգը/։ Ես ինչո՞վ ես զբաղված, ընկեր... /Զմծիծաղով/ Ինձ էիր նկարահանում, հա՞... Կարծում էիր՝ ինքնասպանություն պիտի գործեմ... Ուզում էիր սեփական մա՞ս նկարել... Ինչո՞ւ... Պատասխանիր առանց ստելու, տանել չեմ կարող սուտասան մարդկանց, նրանց վրա հաճույքով կրակում եմ... Դե ասա, ի՞նչ նպատակով ես էստե թաք կացել տեսախցիկով...

ԲԼՈԳԵՐ /կմկմալով/- Ուզում էի... ինքնասպանություն տեսանկարել...

ԳՈՂ- Որ ի՞նչ անեն... Հա, զուր էլ հարցնում եմ, կմտածես՝ անտեղյակ միամիտի մեկն եմ... Որ նկարածի յուրուր-մուրուր խցկես, չէ՞... /Բլոգերը զումիզը կախ լուսմ է/։ Դե, մի ամաշիր, հաստատիր ասածս, կամ հերքիր... Պարզ խոսիր, դու ամաչկոտներից չես։

ԲԼՈԳԵՐ- Հա... ճիշտ եք։

ԳՈՂ- Քաղաքավարի ես, հետս դուքով ես խոսում. ճիշտ ես անում, ես՝ որպես զող, շատ ավելի հարգանքի եմ արժանի, քան դու... Ես ընդամենը գողանում եմ, էն էլ՝ ավելի խոշոր գողերից, իսկ դու որիշների մահերով շուտներ ես սարքում ու փող ծեռք գցում. արյունոտ, կեղսոտ փողեր են... Դու մտածե՞լ ես, որ քո էլ այլանողակ գործով ինքնասպանություն ես քարոզում... մարդկանց մոտ մորք բնազրմեր ես արթնացնում... Սուածե՞լ ես էլ մասին...

ԲԼՈԳԵՐ- Զէ...։

ԳՈՂ- Դու շատ կարճամիտ մարդ ես, քո նտքին միայն քո հիմար շուտն է... նտքին միայն փողն է... Հիմա ի՞նչ անեմ քեզ հետ...։

ԲԼՈԳԵՐ- Բաց քող ինձ... խնդրում եմ... Ինձ մի սպանիր... այլեւս էս գործով չեմ զքաղվի։ Կարող ես քեզ վերցնել տեսախցիկը...։

/Գողը վերցնում է տեսախցիկը/։

ԳՈՂ- Ես, միեւնոյն է, պիտի բռնազրավեի հանցանքի քո գործիքը... /Մի պահ մտածում է/։ Հիմա դու կզնաս ու կկանգնես էնտեղ, որտեղ թիշ առաջ ես էի կանգնած...։

ԲԼՈԳԵՐ- Ինչո՞ւ...։

ԳՈՂ- Դու կցատկես էնտեղից, իսկ ես նկարահանեմ...։

ԲԼՈԳԵՐ- Զէ-չէ, ի սեր Աստծո, ինձ մի պարտադրիր նման բան անել, ես մեռնել չեմ ուզում... դու ինձ սպանության ես հարկադրում։

ԳՈՂ- Ոչ ոք չի ուզում մեռնել, անզան ինքնասպանները։ Նրանք մինչեւ վերջին վայրկյանը սպասում են, թե ով կկանգնեցնի իրենց...։

ԲԼՈԳԵՐ- Որտեղի՞ց գիտեք...։

ԳՈՂ- Ես մինչեւ զող դառնալս մի երկու անգամ փորձել եմ ինքնասպան լինել...։

ԲԼՈԳԵՐ- Եվ ձեզ օգնությա՞ն են եկել...։

ԳՈՂ- Հա, բախտս բերել է։

ԲԼՈԳԵՐ- Հիմա այլեւս նման ցանկություն չի՞ ծագում ձեր մեջ...։

ԳՈՂ- Ինքնասպանությա՞ն... /Ծիծաղում է/ Զէ, բնավ։ Ես ինքս կանխում եմ ուրիշների փորձերը։

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

ԲԼՈԳԵՐ- Իսկ են ժամանակ ինչու՞ էիր ուզում ցած նետվել...

ԳՈՂ- Շատ թշվառ վիճակում էի... պարտքերի մեջ էի խրված...

ԲԼՈԳԵՐ- Հիմա լա՞վ է ձեր վիճակը...

ԳՈՂ- Ավելի քան լավ... պարզապես նախանձելի:

ԲԼՈԳԵՐ- Իսկ ինչու՞ էիր կանգնել կամքջի բարձր հենաճաղին... Իսկապես կարծում էի, թե ուզում եք ինքնասպան լինել...

ԳՈՂ- Մի ժամանակ հենց եղ կետից էի ուզում ցած նետվել... Հիմա դա իմ լավագույն դիտակետն է:

ԲԼՈԳԵՐ- Դուք հեռախոսակոր կարծես թե ինչ-որ քան էիր փնտրում...

ԳՈՂ- Հաստատ ոչ քեզ... պատահարար աշքով ընկար: Ես Գետափի շքեղ առանձնատներն էի ուսումնասիրում... Մի հոյակապ նոր պլան ունեմ:

ԲԼՈԳԵՐ- Գողորիյա՞ն...

ԳՈՂ- Խոշոր ու տեղին կողոպուտի... Շարքային գողորթյունից խիստ տարրեր բան է. իմ զործերը խորը բովանդակություն ունեն... Եղ տները, որ ասում եմ, արժանի են կողոպուտի, ինքդ գիտես...

ԲԼՈԳԵՐ- Հա:

ԳՈՂ- Կուզե՞ն մասնակցել... Այ, թույլ կտամ դա նկարահանել...

ԲԼՈԳԵՐ- Դուք ինձ ուզում եք գո՞ղ դարձնել...

ԳՈՂ- Ավելի լավ է լինել ինձ նման գող, քան քեզ նման... քեզ նման... սինլքոր... /Դադար/ Լավ, եթե սրտովկ չէ առաջարկությունս, կարող ես հրաժարվել... Գնա, ցցվիր իմ դիտակետում: /Ասումնակը մոտեցնում է ճրան/:

ԲԼՈԳԵՐ- Եթե ուզում ես ինձ սպանել, ավելի լավ է սպանիր էստեղ, ես կամքջից ցած նետվող չեմ... ես շատ եմ վախսնում բարձրությունից... Ես ի վիճակի չեմ ինքնասպանության:

ԳՈՂ- Ցած նետվել պետք չէ. մի քանի րոպե կկանգնես էստեղ, ես կգամ ու քեզ, իբր համոզելով, կիշեցնեմ... որպես մտափոխ ինքնասպանի... Եղ ամբողջ նկարահանենք, հետո տեսանյութը կդնենք համացանցում:

ԲԼՈԳԵՐ- Զէ-չէ, նման քան մի արեք, խնայեք ինձ:

ԳՈՂ- Բայց ես պետք է քեզ պատմեմ որեւէ ձեւով... Եթե չպատմեմ, դու շարունակելու ես քո իմար օյինքազությունները: /Դադար/ Գնա, գնա կանգնիր կամքջի հենաճաղին...

ԲԼՈԳԵՐ /գոռոում է/- Ո՞չ...

ԳՈՂ- Գոռապով չէ...

ԲԼՈԳԵՐ /դժվարությամբ զսպելով իրեն/- Գիտեմ: /Լուրջուն/: Լավ, համաձայն եմ... ձեր մյուս առաջարկությանը...

ԳՈՂ- Այսինքն՝ ներշնական ընտրություն կատարեցիր...

ԲԼՈԳԵՐ- Հա, մասնակցում եմ ձեր կողոպուտին... եւ նկարահանում եմ:

ԳՈՂ- Լավ:

ԲԼՈԳԵՐ- Էղ կաղրերը կդնենք Յութուրում, չէ՞...

ԳՈՂ- Տեսնենք...

/Գողճ ու Բլոգերը ցածրածայն ինչ-որ քան են պայմանավորվում, ապա երկուսով հեռանում են/:

մարտ, 2019

ՄԵԿԸ, ՈՐ ՅՈՒԹ ԱՐԺԵ

Գործող անձինք.

ճարտարագետ

Գործարար

Անցորդներ

/Ճարտարագետն ու Գործարարը պանդոկում զարեջուր են խմում/:

Գործարար- Ի՞նչ եղավ քո նոր նախագիծը...

Ճարտարագետ- Տնօրենների խորհուրդը մերժեց:

Գործարար- Բայց հյակապ, հեռանկարային զաղափար էր, քեզ նման ճարտարագետի նախագիծը ո՞նց կարելի է մերժել... Ձեր ընկերությունը կարգին շահույթներ կստանար...

Ճարտարագետ- Գործարար ես, ու քո մտքում միայն շահույթն է... Հիշիր, ընկեր, միշտ չէ, որ մարդիկ առաջնորդվում են շահախնդրությամբ:

Գործարար- Հապա ուրիշ ինչո՞վ...

Ճարտարագետ- Մարդիկ ավելի շուտ հարմարվող, վախկոտ ու անբարո են՝ ի վեաս իրենց խևական օգուտի ու շահի:

Գործարար- Դու էի խտացնում ես գույները... Ազնիվ, բարոյական ու օրինավոր մարդիկ շատ կան:

Ճարտարագետ- Ջիշ են... Երեսի 7-ից հազիվ մեկը...

Գործարար- Համամիտ չեմ, գոնե ասա երկուսից մեկը:

Ճարտարագետ- Ոչ, 7-ից մեկը: Արի գրազ զանք... Հազար դոլար:

Գործարար- Համաձայն եմ, քող գրազ լինի: /Իրար ձեռք են սեղմում/: Բայց ո՞նց կապացուցես...

Ճարտարագետ- Գնացինք:

/Դորս են զալիս պանդոկի ետնաբակ/:

Ճարտարագետ/Գրսանից հանում է ատրճանակը/- Հիմա մենք այսպիսի մի ստուգի քեստ կանենք. դու նատիր գետնին, իսկ ես իրը կամենում եմ քեզ սպանել... Դու քեզ պահում ես իմ գերու պես... կամ՝ պատանի, ոնց կուզես:

Գործարար- Էղ ի՞նչ ատրճանակ է, հո մարտական չէ՞... լիցքավորված...

Ճարտարագետ- Սի վախեցիր, զազով ատրճանակ է, մոտս միշտ պահում եմ ինքնապաշտպանության համար:

Գործարար- Պարզ է:

Ճարտարագետ- Ուրեմն, երբ անցորդ հայտնվի, քեզ վրա կգոռամ՝ «Հիմա շանսատակ կանեմ, շան որդիի...». չնեղանաս... եւ ատրճանակի փողը կսեղմեմ զլխիդ... Տեսնեն՝ անցորդները ոնց կարձագանքեն...

Գործարար- Լավ:

/Գործարարը նստում է գետնին: Սի փոքր սպասում են: Հայտնվում է առաջին անցորդը՝ մոտ 40 տարեկան մի տղամարդ/.

Ճարտարագետ/Գործարարի քունքին մոտեցնելով ատրճանակը/- Կսատկացնեմ քեզ, շուն-շան որդի... /Աչքի տակով նայում է անցորդին: Վերջինս ճողովրում է/: Տեսսա՞ր... Սա՝ մեկ:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Գործարար- Մի շտապիր... Դեռ մինչեւ 7-ը պիտի հասնես:

ճարտարագիտ- Շուտով կհասնենք:

/Քիչ անց հայտնվում են երկու կիբ: Ճարտարագետը դեռ չհասցրած իր խոսքն ասել Գործարարին, կանայք ճշալով փախչում են հեռու:/

Գործարար- Կանայք է՞լ են հաշիվ ես փորձի մեջ...

ճարտարագիտ- Ծիծողելով/- Անշուշտ, նրանք ել մարդիկ են, եւ շատ ավելի խոսուն:

/Տեսարանը, նույնօրինակ խոսքերով, կրկնվում է եւս երեք անգամ. նոր անցորդներից մի պատաճի ու երիտասարդ՝ հերթով արագ անհետանում եմ՝ չտեսնելու տպալով միջադեպը: Վեցերորդ անցորդը՝ միջին տարիքի մի տղամարդ, տեսնելով զինված ճարտարագետին ու Գործարարին, մի պահ կանգնում, երկնտում է՝ մոտենա՞լ նրանց, թե՞ չէ. ի վերջո նա ճեռքը բափ է տախս ու հեռանում: Յորերորդ անցորդն է հայտնվում՝ մոտ 70 տարեկան մի տղամարդ/:

ճարտարագիտ- Գործարարի քունքին մոտեցնելով ատրճանակը/- Կաստկացնեմ քեզ, շամ որդի... կեղսոս կենդանի... հիմա կլրակն զանգիդ... /Աչքի տակով նայում է անցորդին: Վերջինս մի պահ հապաղում է, ասպա վճռական մոտենում ճարտարագետին ու Գործարարին:/

Անցորդ մարդ- Չկրակես, ընկեր, մարդուն մի սպանիր... թող նրան... սպանել պետք չէ, մեծ սխալ գործած կլինես:

ճարտարագիտ- Բայց քո ի՞նչ գործն է, բիծուկ... Կորիր էստելից: /Ատրճանակը ուղղում է նրա վրա:/

Անցորդ մարդ- Մարդը հավի ճուտ չէ, որ հեշտությամբ սպանեք՝ դեն նետեք... Սեղը է մարդ սպանելը, Աստծու ստեղծածն է... Մի սպանիր:

ճարտարագիտ- Քարոզ մի կարդա գլխիս, ասացի՝ կորիր աչքից: /Գոռում է/. Կորիր, թե չէ քեզ ել կսպանեմ, սրան էլ...

/Անցորդ մարդը ընկրկում եւ ետ-ետ է գնում: Հեռանալով՝ բարձր կանչում է/.

Անցորդ մարդ- Ոստիկանություններ... ոստիկանություններ...

Գործարար/վեր կենարով/- Հա... յորից մեկը իմ կյանքին տեր կանգնեց:

ճարտարագիտ- Համոզվեցի՞ր... ընդամենը յորից մեկը:

Գործարար- Դա վաս ցուցանիշ է, չէ՞...

ճարտարագիտ- Ընդհանրապես՝ ոչ: Աշխարհը էղ յորից մեկերի վրա է կանգնած. դեռ կանգնած է... Հիմա դու մտածիր գրազդ տալու մասին:

Գործարար- Կտամ... վաղը:

ճարտարագիտ- Իսկ նկատեցի՞ր՝ ամենատարեցը միայն հանդգնեց խանգարել...

Գործարար- Հա, ինչո՞ւ... Որ կյանքն ապրել է արդեն եւ կորցնելու ոչինչ չունի՞, թե՞ իր հոմանիստական դեմքն եր ուզում ցույց տալ...

ճարտարագիտ- Ամեն տարիքում կյանքը քաղցր է... Էղ բիծուկը էղակս կվարվեր նաև երիտասարդ տարիքում:

/Թերեւ աշխուժությամբ վերապատմելով կատարվածը՝ հեռանում են: Լսվում է մոտեցող ոստիկանական մեքնայի ազդանշանը/:

մարտ, 2019

ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՉՆԱՎԱՆԴԱԿՆԵՐ

Գործող անձինք.

Թոշնավաճառ

Թոշնապաշտպան

Երիտասարդ կին

Տղա երեխա՝ ութ տարեկան

/Թոշնավաճառը իր խանութում, սեղանին գլխահակ՝ խոմփացնում է: Անշուկ ներս է մտնում Թոշնապաշտպանը եւ բացելով առաստաղից կախված վանդակները՝ քոչուններին հերթով վերցնում ու պատուհանից ազատ է արձակում: Վերջացնելով իր գործը՝ Թոշնապաշտպանը լրելյայն, ոտնարարերի վրա հեռանում է: Դատարկ քոչնավաճակները ծոճվում են, եւ այդ պատկերը պահպանվում է ողջ ներկայացման ընթացքում: Թոշնավաճառը արքնանում է, ոտքի կանգնում եւ կիսանինջ մենախոսում/.

ԹՈՉՆԱՎԱՆԴԱՌ- Էս ի՞նչ քաղցր քնով ընկա... Էս ի՞նչ խաղաղ ու հանգիստ է մեզ մոտ... /Ծովոցն է ճայում, տեսնում դատարկ քոչնավաճակները եւ սրափվում/. Տեր Աստված, էս ի՞նչ է... ո՞ր են քոչուններս... /Սոտենում է դոնքաց վանդակներին՝ ցավագին բացականչելով/. Սոխակներս... բուրակներս... դեղձանիկներս... արտույտներս... կիսանեխսներս... խաչկոտուցներս... սերինոսներս... ամուրիկներս... սարյակներս... Սեկն անգամ չի մնացել... /Դադար/ Նա է, նա է էս տմարդությունը գործել, հաստատ նա է... Բողոքին բոցրել է էղ սրիկան... Հիմար, տխմար... /Թուրակի պես կրկնում է՝ հիմար, տխմար... հիմար, տխմար: Նկատերով ներս մտնող Երիտասարդ կնոցն ու նրա որդուն՝ լրում է:/

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԿԻՆ- Բարեւ ձեզ, պարոն: Եկեւ ենք տղայիս համար երկու դեղձանիկ եւ երկու բուրակ զնելու... Երեկ պայմանավորվել ենք ձեզ հետ:

ԹՈՉՆԱՎԱՆԴԱՌ/տիպրազին/- Ցավում են, տիկին... չկա ոչ դեղձանիկ, ոչ բուրակ... ոչինչ չկա... Բողոքին բոցրել են. տեսնու՞ն եք դատարկ վանդակները...

/Կինը եւ երեխան զարմաներով նայում են դատարկ վանդակներին/:

Ե.ԿԻՆ- Ինչպէ՞ս թե... ո՞վ է բոցրել...

ԹՈՉՆԱՎԱՆԴԱՌ- Էն կեղծավոր ու անիջալ Թոշնապաշտպանը... Ինձ զգուշացրել էր, բայց ես չեմ հավատում, որ կիանդգնի նման բան անել... Քիչ առաջ քնով էի անցել, եկավ ու արձակեց բոչուններին: Ասում է՝ /նմանակելով/ նրանք պետք է ազատ ապրեն բնության մեջ... Հիմար, տխմար... Այսր էղ փոքրիկ, հեզ քոչունները դրսում երկար չեն դիմանա, գիշատիշները արագ նրանց վերջը կտան... Էլ արծիվ ու բազե, էլ գիշանզդ ու ուրուր, էլ մարդ ու գել... Էստեղ գոնե ապահով է նրանց համար... Գիտե՞ք, տիկին, էս քոչունները /ձեռքով ցոյց է տալիս բաց վանդակները/ տներում, լավ խնամքի դեպում, ապրում են մինչեւ 25 տարի, իսկ վայրի բնության մեջ նրանց կյանքը ավելի կարճ է:

Ե.ԿԻՆ- Իրո՞ք, դա ես չգիտեի... Ուրեմն 25 տարի նրանք մարդկանց ուրախություն են պատճառում նրանց բնակարաններում... Երեկի նաև իրենք են ուրախանում...

ԹՈՉՆԱՎԱՆԴԱՌ- Այո, տիկին: Եվ եթե մարդը ուրախ է, նա բնությանը շատ քիչ վնաս է պատճառում, քոչուններին՝ նույնպես. Թոշնապաշտպանը դա չգիտե:

Ե.ԿԻՆ- Դրսում բուրակի ու դեղձանիկի ծայն հազիվ թե լսես... Էլ չեմ ասում, որ նրանց տեսնելը գրեթե անհնար է:

ԳԵՂԱՐ ԳՎՐՈՒ 2020

ԹՌՉԱՎԱԾԱՌ- ճշմարիտ եք, տիկին, հազիվ թե լսեք ու տեսնեք նաև սխակ-ներին, ամուրիկներին, խաչկուոցներին, սերինոսներին... հազարավորներին: Նրանց երեսն անգամ չեք տեսնի: /Ներողամտորեն/ Տիկին, եկեք... մի տաս օրից, ես նոր բո-չուննեք կունենամ:

/Երեխան սկսում է լացել/:

ՏՂԱ ԵՐԵԽԱԸ- Ես հիմա եմ ուզում... դեղձանի՝կ... քութա՝կ... հիմա՝...

Ե.ԿԻՆ- Տեսնո՞մ եք, պարոն, նա հիմա է ուզում, նա տաս օր չի համբերի:

ԹՌՉԱՎԱԾԱՌ/մի պահ շփորված՝ չգիտեր անելիքն ու ասելիքը/- Մի վայրկյան, իինա... /Վերցնում է ազատված երկու թռչնավանդակ և մեկնում երեխային ու մորը/- Ահա, վերցրեք... դեղձանիկների ու բութակների վանդակներն են, նվիրում եմ... Ծո-տով թռչուններն ել կզան... հեռվից կչվեն ու կզան մեզ մոտ: Դու շուտով կտեսնես նրանց, բայիկս: /Վանդակներից մեկը վերցնում է Ե.Կինը, մյուսը՝ երեխան. վերջինս լացը գրեթե կտրում է: Թռչնավածառը շոյում է տղայի գլուխը/: Ապրես:

Ե.ԿԻՆ/սերենիքանորով/- Ժամանակավորապես շնորհակալ ենք... Պարոն, իսկ ո՞վ է եղ Թռչնապաշտպան կոչվածը... երեխիս լացացրեց... չէ՝ դժբախտացրեց: Դուք եղ ավազակի հասցեն գիտե՞ք, պարոն...

ԹՌՉԱՎԱԾԱՌ- Անշուշտ: /Թորի վրա գրառում է կատարում եւ տալիս Ե.Կնոջը/. Ահա... Իսկ ի՞նչ եք մտադիր անել, տիկին...

Ե.ԿԻՆ- Ես եղ սանձարձակին դատի կտամ երկու հոդվածով. նախ, որ վնասել է ու-րիշի սեփականությունը, եւ հետո, որ ցավ է պատճառել որդուս: Զեր նյութական վնա-սը կհատուցի, իսկ մեզ բարոյական վնասի փոխհատուցում կտա... մեկ միլիոն դրամ. իմ երեխայի լացը այսօր արժե մեկ միլիոն դրամ, առնվազն... Ցտեսություն ձեզ, պա-րոն: Դուք նոր դեղաձնիկներ ու թութակներ ձեռք բերեք, մենք անպայման կգնենք... Սենք ձեր հավատարիմ հաճախորդն ենք: Գնանք, Վարուժանիկ: /Երեխայի ձեռքը դռնած՝ դուրս է զայիս/:

ԹՌՉԱՎԱԾԱՌ/Նրանց հետեւից/- Մի քանի օրից կատանամ եղ թռչնակներին, համեցե՞ք, տիկին... Շնորհակալ եմ... Նստացրե՞ք նրան՝ եղ Թռչնապաշտպան կոչ-վածին... /Ապա՝ իմքնիրեն/. Հիմար... տիսմար... հիմար... տիսմար... /Մոտենում է դատարկ թռչնավանդակներին եւ դրանց ճոճումը հերթով արագացնում: Ապա վերա-դատմամբ է վաճառասեղանի մոտ եւ այնտեղից հետեւում վանդակների ճոճքին: Նկա-տելով, որ դրանցից մեկը դանդաղում է, գնում եւ դրան նորից արագություն է հաղոր-դում: Այս տեսարանը կարող է երկարել/:

մարտ, 2019

ԴՐԱԽՏՈՒՄ ԱՐՏԱՍՎՈՂԸ

Գործող անձինք.

Ուղետոք՝ մոտ քառասնամյա տղամարդ

Աստված

Աղամ

Եվա

/Մուր բեմում չարագուշակ տարածվում են զահավիժող օդանավի աղմուկը եւ ուղեւոների աղաղակները: Լսում է օդանավի ծանր ու պայթուցիկ հարվածը գետնին, ապա տիրոս է լուսորդում: Բեմը լուսավորվում է: Գետնին պառկած է Ուղետոք՝ սկզբում անշարժ, ապա հետզհետև կենդանության նշաններ է ցույց տալիս, եւ, ի վերջո, սրավում է ու հնարավորին զննում տեսադաշտոր/:

Ուղետոք- Տեք Աստված, կարծես թե ողջ եմ մնացել... /Դժվարությամբ կանգնում է:/ Ես... կարծես թե նոյնիսկ ջարդվածքներ չունեմ... /Շոշափում է մարմնի տարրեր մասերը/: Հա, ողջ-առողջ եմ... փրկվել եմ: /Նայում է շուրջը/: Ի՞նչ գեղեցիկ է... Ինչ-ոք ծանրոր պատկեր է... Որտե՞ղ եմ ես... /Խոտոր շարժվում է՝ զմայլված տեսածով/: Բայց ո՞ր եմ նյուտ ուղեւորները... Միայն ե՞ս եմ փրկվել... /Նկատում է հեռվում հայտնված Արամին ու Եվային՝ մերկ մարտինների ամորթացները քզենու տերեւներով ծածկած: Նրանք զարմացական հայացքներով մոտենում են Ուղետոքի/: Դուք ովքե՞ր եք... Բայց, գրողը տանի... կարծես թե ես ծեզ ճանաչում եմ... Դուք... դուք...

Աղամ- Դու ճիշտ ես՝ մենք Աղամն ու Եվան ենք:

Եվա- Ամեն եկվոր միանգամից ճանաչում է մեզ:

Ուղետոք- Այսինքն...

Եվա- Այսինքն՝ դու դրախսուում ես... Դու իմաս դրախսափ պարտեզրում ես:

Ուղետոք- Այսինքն... ես մեռած եմ... բայց ողջ եմ դրախսու՞մ... այս՞...

Աղամ- Չե, դու ընդհանրապես ողջ ես: Դրախտից դուրս էլ ողջ կլինես:

Ուղետոք- Բայց դա ինչպե՞ս է հնարավոր... Թողոր ուղեւորները զոհվել են, միայն ե՞ս մի փրկվել... Մի՞ր ենան ավխաղետից հետո հնարավոր է ողջ մնալ...

Աղամ- Դա Աստծո գործն է... Երեխ նա կամեցել է, որ դու փրկվես:

Ուղետոք- Մենք քոչում ենք 11 հազար մետր բարձրության վրա, երբ մեր օդանավը համեմարձակի սկսեց զահավիժել... Ինչպե՞ս կարենի է նման անկումից հետո կենդանի մնալ... նոյնիսկ ջարդվածքներ չստանալ...

Եվա- Աղամն ասաց, չէ՞՝ դա Աստծո գործն է. Աստված նման տարօրինակ ու անհասկանավի բաներ հաճախ է անում:

Աղամ/փոքր-ինչ խիստ տոնով/- Եվա, ասել եմ, չէ՞՝ որ Աստծուն պետք չէ քննադատել:

Եվա- Բայց ես չեմ քննադատում, ես միան իմ անկեղծ կարծիքն եմ հայտնում:

/Մեկն հայտնվում է Աստված/:

Աստված- Աղամ, հանգիստ թող Եվային, ես նրան քույլ եմ տալիս ազատ արտահայտվել, դա կնոջը պետք է... Ինչ մնում է մեր Ուղետոքին, ասեմ, որ նրան հենց այնպես չեմ փրկել. նա օդանավի 250 ուղեւորներից միակն էր, որ չէր աղաղակում, այլ մտքում միայն կրկնում էր՝ Տեք Աստված, փրկիր ինձ... Սյուսներն աղաղակում էին անի-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

մաստ, կամ սատանային էին վկայակոչում... Ես աղետյալ օդանավից պիտի մեկին փրկելի, ընտրեցի նրան: /Մատնացոյց է անում Ուղետրին/: Դե, ինչպես ես քեզ զգում...

Ուղետր- Լավ եմ... շնորհակալ եմ, Տեր Աստված, որ փրկեցիք կյանքս... Ինձ անգամ դրախտի արժանացրիք:

Աստված- Այո, դու արժանի ես դրան: Քեզ դրախտում մի ապարանք կնվիրեմ եւ այստեղ կվայելես քո հետագա կյանքը:

Ուղետր- Ի՞՞նչ... ես այետք է ցմահ մնամ դրախտո՞՞ն...

Աստված- Դու այստեղ մահ չունես, անմահ կլինես:

Ուղետր- Չե՞մ ուզում, Տեր Աստված, ինձ վերադարձրու Երկիր, բռող ես շարունակեմ իմ երկրային կյանքը... /Ցոյց տարով Աղամին ու Եվային/. Չեմ ուզում այս ինքնասիրահարված զույգի ընկերակցությամբ հավերժ ապրել այստեղ...

Աղամ- Ինքնասիրահարվա՞ծ... /Նայում է Եվային/ Նա ճի՞շտ է ասում, Եվա...

Եվա- Այս մարդը /մատնացոյց է անում Ուղետրին/ խելառ է երեւում... Եվ հետո՝ ինչո՞ւ ես ինձ հարցնում, Աղամ, դու քեզ նայիր... Մի՞թե իսկապես դու ինքնասիրահարված չես...

Աղամ- Երդվում եմ՝ ոչ:

Եվա- Ուրեմն՝ սիրահարված ես ի՞նձ... այո՞...

Աղամ/կմկնալով/- Դե... ճիշտն ասած, դեռևս չզիտեմ... /Դադար/ Տեր նոր եկվորը միանգամից մեզ ներքաշեց դժվար հարցերի մեջ... այսպես չի կարելի. նա չզիտե՞ն դրախտն ինչ է...

Եվա- Կամ լավ գիտե՞՝ դրախտն ինչ է...

Աստված- Լոեք, Աղամ, Եվա, դուք անվերջ վիճում եք, ես ձեզ այդպես չեմ արարել: /Դառնալով Ուղետրին/ Դու այստեղ չես ծանձրանա, ես քեզ էլ կին կնվիրեմ՝ գեղեցիկ, խելացի, կրակու... Ավելին, քան Եվան է:

Եվա- Տեր Աստված, մի՞թե...

Աստված- Լոյիր, Եվա, քո խոսքերն ամօգուտ են: /Ուղետրին/ Դե, ի՞նչ կասես...

Ուղետր- Ես արդեն կին ունեմ՝ գեղեցիկ, խելացի, կրակու... /Աղերսագին/ Ինձ ես ուղարկիր իմ Երկիրը, Տեր Աստված, աղաչում եմ... /Սկսում է երեխայի պես հոնգուրինգուր լացել ու արտասվել:

Աստված- Դե լավ, հանգստացիր... Տեսնում եմ՝ դու հաստատակամ ես քո տենչանքում:

Ուղետր/զսպելով լացը, լրջմիտ/- Այո, Տեր Աստված, իմ կամքն անփոփոխ է, ինձ իմ երկրային կյանքն է պետք, առանց դրա ես այստեղ... կենդանի մեռյալ կլինեմ... Կենդանի մեռյալ՝ դրախտում:

Աստված- Այո, դա անպատվորյուն կլիներ դրախտին:

Եվա- Ասա, եկվոր, իսկ ի՞նչն է քեզ այդպես անկասելի ձգում Երկրում... Ես ու Աղամը շատ կուգենայինք իմանալ այդ մասին:

Ուղետր- Ես այստեղ եմ ծնվել ու մեծացել... Ես ինձ այստեղ լիարյուն մարդ եմ զգում: Այստեղ ես ընտանիք ունեմ՝ երեք երեխա, կին, տուն, շուն, պարտեզ...

Եվա- Դրախտի պարտեզից լա՞վն է քոնը...

Ուղետր/շուրջն է նայում/- Չի ասի... բայց այն իմն է, իմ տնկած ու խնամած պարտեզը... Հա, կինս ու երեխաներս էլ են խնամում, բայց՝ անկանոն:

Եվա- Երեխաներ... Լուր՞մ ես, Աղամ...

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Աղամ- Դե, մեր ընտանեկան տարածայնություններն այստեղ մի բացահայտիր, Եվա: Ես քեզ հարյուր եմ ասել, որ երեխաների հարցը վերջնական կլուծենը, երբ Աստված մեզ դրախտում կեցության մշտական իրավունք տա...

Ուղեալոր/հեղմանքով/- Դուք դեռ դրախտի քաղաքացիություն է՞լ չունեք... Իսկ ինձ թվաց, թե դուք բնիկ տեղացի զույգ եք:

Աստված- Աղամ ու Եվա, դրախտում մշտական կեցության համար պետք է փորձաշրջանը հաջող անցնեք: Փորձաշրջանը դեռևս ավարտված չէ, եւ ես լուրջ կակածներ ունեմ, որ դուք այն հաջողությամբ կապակեք...

/Աղամն ու Եվան հարցական նայում են իրար: Դադար/:

Ուղեալոր/նեղարտված/- Տեր Աստված, իհմա դուք ինձ քաց չե՞ք բռղնում...

Աստված/մի պահ խորհելոց հետո/- Բայց դու այստեղ շատ պետք ես, որդիս, ես արարչական նոր ու մեծ ծրագրեր ունեմ... նաեւ քեզ հետ կապված...

/Լսելով Աստծո պարզաբանումը՝ Ուղեալորը մնկեն պոկլում է տեղից ու անհետանում/:

Եվա- Ու՞ր փախավ այդ մարդը... Ինչպե՞ս կարելի է փախչել դրախտից...

Աղամ- Փախավ իր տուն:

Աստված- Նա քաց զիտեն, թե ինչ սեր ու կիրք են իրեն առաջնորդում:

Աղամ- Դուք մտադիր չե՞ք նրան վերադարձնել մեզ մոտ, Տեր Աստված...

Աստված- Ոչ... Նա իմ լավագույն արարածներից է, ես նրա կամքը պետք է հարգեմ... Ուրեմն՝ զնաց բարով ասենք նրան... Գնաց բարով, որդիս: /Չեռքի մի շարժում է անում, եւ քեմը միանգամից մթնում ու առկայօնումներով է լցվում, ասպարագուրի լուսավորվում է/: Նա վերադարձավ իր աշխարհը, ես նրա համար շատ բարից նախատեսեցի այստեղ: /Դառնալով Աղամին ու Եվային/. Իսկ ձեզ նորից եմ ասում՝ Կենաց ծառին ձեռք չտար:

Աղամ- Լավ, Տեր Աստված... Լսեցի՞ր, Եվա...

/Աստված անհետանում է: Եվան երկիմաստ ժայխով մոտենում է փոքր-ինչ հեռվում սոսափող Կենաց ծառին երկար ու հմայված նայում դրան/:

ապրիլ, 2019

ԳԵՂԱՐԿ ԳՎՐՈՒ 2020

ՄԱՐԴՈՒ ԳՐՊԱՆՈՒՄ

Գործող անձինք.

Գրագուեստեր

Հարկահավաք

Գրագուեստատ

Կին վերահսկիչ

/Բեմը ձեւավորված է գրպանի տեսքով: Այստեղ թղթադրամի ու մետաղադրամի խորհրդանշական դեկորներ ու պատկերներ կան: Հարկահավաքը փութով խողովակներ է միակցում իրար: Հայտնվում է Գրագուեստատը:/

Գրագուեստատ/ տեսնելով Հարկահավաքին, անակնկալի եկած/- Դու ո՞վ ես... Էղ ի՞նչ ես անում...

Հարկահավաք/ Շույնապես անակնկալի է զալիս/- Ես... Ես Հարկահավաքն եմ, իսկ դու ո՞վ ես...

Գրագուեստատ- Ես էլ Գրագուեստատն եմ: /Ծիծաղելով/ Ուստի տեսնում եմ՝ մենք կոլեգաներ ենք...

Հարկահավաք- Մենք ի՞նչ կոլեգա... Ես՝ Հարկահավաք, դու՝ Գրագուեստ:

Գրագուեստատ- Բայց նույն գործին ենք, չէ՞... Կարծում ես՝ չկռահեցի՞, թե ինչ ես ձեռնարկեմ...

Հարկահավաք- Ի՞նչ...

Գրագուեստատ- Մարդու գրպանից լեի... իմա՝ ծախ զիծ ես քաշում քեզ համար... Իսկական գորություն: Կասիիկ:

Հարկահավաք- Միանգամից սկսեցիր վարկաբեկել ինձ, ասածներիդ համար պատասխան պիտի տաս:

Գրագուեստատ- Եվ կտամ:

Հարկահավաք- Հասկացիր՝ պետության համար եմ քաշում, ինձ համար չէ, եւ հետո՝ սա ծախ զիծ չէ, այլ՝ օրինական: Ինձ հանձնարարել են պետական բյուջեի եկամուտներն ավելացնել, ես էլ ահա նոր զիծ եմ քաշում:

Գրագուեստատ- Մարդու գրպանից նոր զիծ եք քաշում, որ ձեր աշխատավարձներն ու պարզեւակճարներն ավելացնեք:

Հարկահավաք- Նաեւ՝ մյուսների աշխատավարձները, բռշակները, նպաստները...

Գրագուեստատ- Եղ հավաքագրումների ժամանակ էնքան բան եք մասհանում ձեզ համար... Ես ավելի ազնիվ եմ:

Հարկահավաք- Ինչո՞վ ես ազնիվ...

Գրագուեստատ- Ես շատ ավելի քիչ բան եմ տանում մարդու գրպանից, լնդամենն էնքան, որ ընտանիքիս գոյությունը պահեմ, իսկ դուք ուղղակի կողովում եք մարդուն:

Հայտնվում է Գրագուեստերը: Ծանաշելով ներկաներին եւ նկատելով ձգվող խողովակաշարը՝ օրորում է զրմիլը:

Գրագուեստեր- Տերքը եռուն գործի մեջ են, հա՞... Հիմա էլ արդեն համատե՞ղ են գործում Հարկահավաքն ու Գրագուեստատը...

Գրագուեստատ- Չէ-չե, եղբայր, ես էղ կողովտիչ Հարկահավաքի հետ գործ չունեմ, պատահական հանդիպեցինք էստեղ:

Հարկահավաք- Մենք արդեն էսէմէսով հայտնել ենք ձեզ, պարոն Գրագուեստ, որ նոր հավաքագրումներ ենք անելու, խողովակաշարը դրա համար է:

Գրագուեստեր- Բայց ձեր ասածից ավելի լայն խողովակաշար եմ տեսնում...

Հարկահավաք- Քո աշքին է երեւում...

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Գրապահահատ- Հաստ մեծ խողովակաշար է: Երեխ նրանք որոշել են նոր դրյակ-ներ գնել... գուցեն՝ եկզոտիկ կողիներ...

Հարկահավաք- Զայնդ կտրիր, ողորմելի ջերկիր:

Գրապահահատ- Ինքը սակվիր, մեծապատիվ կողոպտիչ:

ԳՐՊԱՆԱՏԵՐ- Դուք երեխ իրար ավելի լավ եք ճանաչում...

/Հայտնողում է Կիմ Վերահսկիչը:/

Կիմ Վերահսկիչ- Բարեւ ձեզ, պարոնայք... Ես ի՞նչ խառնաժողով է ձեզ մոտ...

Գրապահատեր- Նոր խողովակ են քաշում իմ գրապանից:

Կիմ Վերահսկիչ- Հա, իրահանգ կա վերեւից:

Գրապահահատ/ըմծիծաղով/- Իսկ դուք ինչո՞ւ եք մտել մարոր գրապան, տիկին, դու՞ք ել եք բոցնողներից...

Կիմ Վերահսկիչ- Ինձ մի վիրավորեք, ես վերահսկիչ եմ. եկել եմ ճշտելու, թե ով որքան է տանում...

Գրապահատեր- Հետաքրքի՞ր ե... Դե, ասեք՝ իիսա ում որքան է բաժին հասնում...

/Կիմ Վերահսկիչը զննում է առկա «ցրամամիջոցները» և հաշվարկներ կատարում/:

Կիմ Վերահսկիչ- 25 տոկոսը տանում է պետությունը, 2 տոկոսը գրապահահատը, 60 տոկոսը մնում է Գրապահատիրոջը...

Գրապահահատ- Տեսաքրքի՞ր ե... Դե, ասեք՝ իիսա ում որքան է բաժին հասնում:

Գրապահատեր/հեզնանքով/- Հանձարեղ բվաբանություն... Գուցե ասեք, տիկին վերահսկիչ, թե ձեր բողարկած 13 տոկոսը ում է բաժին հասնում...

/Կիմ Վերահսկիչը ակնդեռ նայում է Հարկահավաքին/:

Հարկահավաք- Ինչո՞ւ ես ինձ նայում... թեզ նայիր:

Կիմ Վերահսկիչ- Դե... Էյ 13 տոկոսը վերցնում են պետական պաշտոնյաները:

Գրապահատեր- Արդեն 13 տոկոսի են հասցրել, սրանց նայեք... Մինչեւ իիսա 10 տոկոս էր:

Գրապահահատ- Իսկ իմ բաժինը միշտ նոյնին է մնում՝ 2 տոկոս: /Դադար/:

Հարկահավաք- Ես մի առաջարկություն ունեմ. եկեք նոր վերաբաշխում անեմք. իրոք, էնքան էլ արդար չէ ես վիճակը...

Գրապահատեր- Ի՞նչ վերաբաշխում...

Հարկահավաք- Մի րոպե, եկեք էստեղ... /Դիմում է Կիմ Վերահսկիչին ու Գրապահատին/. Նախ, առանձին քննարկենք, հետո Գրապահատիրոջը ներկայացնենք մեր պայմանավորվածությունը: /Երեքով մի կողմ են քաշում եւ ցածրածայն ու բուռն քաշում, մեկ-մեկ լսում են նրանց արտահայտած որոշ բվեր ու բառեր՝ «10... 2, 11... 65... քիչ է, շատ է»/:

Գրապահատեր- Համբերությունս սպառվեց... /Գրապանից հանում է ատրճանակը եւ մոտենալով՝ այն ուղղում է նոյակի վրա/. Կորեք աշքից, թե չէ բոլորիդ շանսատակ կանեն, կորեք... Իմ գրապանում դուք միայն փողն եք տեսնում. աչք ունեցեք ու տեսեք, թե էնտեղ որքան տառապանք, տաճանք, հուսախարություն ու հիասքափություններ կան... Բա դրանք ինչո՞ւ չեք ուզում բաժնել ինձ հետ... Կորեք, զիշատիչ շահանդեւեր: /Հարկահավաքը, Գրապահահատ եւ Կիմ Վերահսկիչը վախեցած հեռանում են: Գրապահատերը նայում է դրամական դեկորներին ու պատկերներին, հոգոց հանում/. Դու իս կյանքը դժոխքի ես վերածել, փող, անիծյալ փող... դժոխք... փողի դժոխք... /Ուրով հարվածում է դեկորներին, պատում պատկերները, ապա ատրճանակը բափահարում է հեռացածների հետեւից/: Թողեք գոնե ինքս բաշխումը կատարեն, զողեր... հափշտակիչներ... Թողեք ձեզ բան տալու եւ կարեկցելու թեկուզ մի փոքրիկ ցանկություն մնա մեջս... բողեք...

ՎԵՐՋ

ապրիլ, 2019

Նրանք, որ նիհիլիզմ են թաղում, որ-
տե՞ղ կարող են այն թաղել, եթե ոչ
իրենց հոգում, ու դա մի բան է, որ ինք-
նիրեն չի փտելու՝ ջնջելով իր վերածն-
վելու գեղագիտությունը, այլ եթե հոգու
խորքերում է թաղվում, առժամանակ
խորը թաղվածի թվացյալությանը, նո-
րից է այն հաշմելու՝ ապացույց տալու,
որ նիհիլիստ լինելը դադարեք պայմա-
նավորել Շոպենիահուերով և Շոպենիա-
ուերով հետա-ձգվող Նիցշենվ:

Ավելի շուտ նիհիլիզմը ծեզ կթաղի,
քան դուք նրան – որովհետև այն թա-
րության պես է՝ ինչքան էլ խորը թաղած
լինեք ծեր հոգում, մի օր չեք կարողա-
նալու ծեզ զսպել ու գանգատվելու եք՝
ինչու՝ ենք թաքցնում մեր իրական դեմ-
քը. եթե բարի ենք, ուրեմն բարի ենք,
եթե նիհիլիստ ենք, ուրեմն նիհիլիստ
ենք:

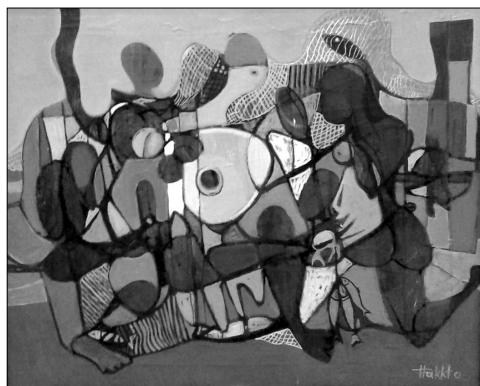
[Ղերաս այսքան ամոթխած բարու-
թյուն չի տեսել, որ խոսեր իմ միջից,
այսքան ամոթխած նիհիլիզմ թաքցնեի
իր «հանգամանքներից», որ ծեզ խոսել
կտա, թե ես էլ նույնքան հետա-ձգվող
պայքար եմ՝ ծեզ հիշեցնելու «թաղ-
ված» բաների նասին]:

[.....]

Դոստուկուր «Ղերից» Նիցշեի
թաղվածքների տակ սարսափելի մի
բան կուզեր ասված լիներ մեկ բառով՝
այն ինչ Աստծուց է, իհասքանչ է և սոս-
կալի – և ինչ-որ իր մղվելուն սանձ չի
դրել, որ սարսափելի այդ մեկ բառով
բավարարվի, նպաստել է ավելի ահա-
վոր վիճակվածի՝ Ստավրոգինի՝ ոչ մե-
կին ոչնչում մի մեղադրիր [հնկօր ու
բինիտե] – և ինչքան երկարում է Նից-
շեի բացատրությունը, թե ինչու՝ է Աստ-
ված իհասքանչ ու սոսկալի, այդքան
նրա խոսքերի տակ թաքնվածից նե-
խահուտը ուժգնանում է՝ չլինի՝ սար-
սափելի մի բան է փտում այնտեղ, ուր

ՄԱՆԱՍԵ

ԴԵՌԵՎՍ «ՆԻՑՇԵԻ ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ» ՀԵՏ ԴՈՍՏՈԵՎՍԿՈՒ «ԴԵՎԵՐԻ» ԱՌԻԹՈՎ

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

ասվում է՝ ոչ մեկին ոչնչում մի մեղադրի, թեև կոնսալտեկտներից ավելին չես էլ կարող հետևություններ ամել:

[.....]

Որևէ գաղափար չեմ որոնել – եւ դա ին մեծահոգությունն է՝ թող գաղափարները գաղափարներ թաղեն: Ին մեծահոգությունը հանդուրժորեն հետևելն է գաղափարի սեռումից իրենք իրենց խժողու Կիրիլովներին: Խոկ ես զվարձանում են իմ միստիկական անարխիզմով – ոչ որ և ոչինչ չի կարող ինձ թելադրել՝ ինչպես մտածել, ի՞նչ պետք է անեն գրականության և մեծահոգաբար նաև փիլիսոփայության մեջ:

[.....]

Ու՞ր է այն հիասքանչը, որ սարսունում է ցնցումով:

Ինչ հուսահատության մեջ ես ծեզ գտնեմ, որ սուր բավականություն է ստանում՝ ցնցումով այն հաղթահարելու գալիքի հույսից այդ ցնցումի մեջ հիասքանչով բոցավառվել, թող դրանով էլ ես ծեզ դատեմ:

«Քրիստոներից» ամենածշմարիթը քեզ հետ հուսահատության ցնցումը սրանչորեն ապրած Քրիստոն է, ով անլուսանալի ու միաժամանակ գեղեցիկ թվացող Գերսենանի մբնշաղում հիասքանչ է դատում:

Թող դրանով ես ծեզ դատեմ:

Քրիստոսի մեջ կան «Քրիստոներ», ինչպես Դոստուակու մեջ կան «Դոստուսկիներ», ինչպես Նիցշեի մեջ «Նիցշեներ» եմ տեսնում: [Ես շտապում եմ ծշմարտությունը բռնելու համար խայծ փնտրել, բայց ի վերջո, ամենահարմար որդն է... ես շտապում եմ ավարտել Նիցշեի կոսնապեկտների ընթերցումը Դոստուակու «Դսերի» առի-

թով, բայց, ի վերջո, հանգում եմ...ինձ]:

Յիասքանչ է Կիրիլովով իրեն ցնցած ու Կիրիլովին իրենից թոթափող Դոստուսկին, որ սուր բավականություն է ստանում. ահա,- ասելով,- այն հիասքանչը, որ սաստեցնում է ցնցումով:

Յիասքանչ է Դոստուսկիով իրեն ցնցած և Դոստուսկուն իրենից թոթափող Նիցշեն, և դա ամենածշմարիտն է, ինչքան եթե Գերսենանի Քրիստոսով քեզ ցնցած լինեիր ու թոթափվեիր նրանից կանայի հարսանիքում իրավիրված Քրիստոսով պայծառանալու համար:

[.....]

Պյոտր Վեխովենսկին չէր հավատում՝ Կիրիլովը ինքնասպան կլինի

[«Դսեր», գ.6] ...СВИНОСТВО В ТОМ, ЧТО ОН В БОГА ВЕРУЕТ, ПУЩЕ ЧЕМ ПОП.

Հի զա շո հե զա թր լի լի լի:

Երախտամոռություն, ոչ թե խոզություն: Յավատալ Աստծուն և իմքնասպան լինել: Այս երախտամոռությունը /գուցե նաև խոզությունը/ հատուկ է մարդկությանը: Ապացուցված է՝ Աստված կա, թե ոչ,- ոչ մի նշանակություն չունի:

Դեխտի դեմ դատավարություն պես է, ուր «պատասխանատուն», թե դեխտն ինքը թե դեխտների «աստվածը», ծիծաղում է փաստերի վրա, որ դատավճիր են «քիսեցնում» իրենցից, քանի որ նրանք նույնքան կապ ունեն վերջնական եզրակացության հետ, ինչքան այդ դատավարության արդյունքում են «պատասխանատու» աշխարհի հի համար:

Ինչո՞ւ եք ապացուցում, թե Աստված կա, կամ ինչո՞ւ եք ապացուցում, թե նա չկա: Որ այս կամ այն ապացուցված դարձրիք, ի՞նչ է՝ փոխվելու՞ է աշխարհը:

Անցյալից առնելու՞ եք նրա ապրած

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

ողբերգությունները, հաշտեցնելու՝ եք նրա մոլեգնած օրերը ու պառկեցնելու՝ եք քննելու այդ անցյալի դրախտներում, թե՞ դա առնելու եք գալիքից՝ կանխելու եք ապազյում սպասվող ողբերգությունները, հաշտություն եք հրամայելու նրան, ասելու եք՝ քանի որ ապացուցեցինք, որ Աստված կա, աշխարհ, այս հրամանագրով պարտադրում ենք՝ քեզ մաքրված տեսնել տառապանքներից, պառակտումներից, քո ժողովուրդների դեմ պատերազմնելու ընկնավորությունից, թե՞ սրբագրոծված եք տեսնելու ներկան:

[.....]

Բեհեղերությի լրտեսը մի վայրկյան առանց շփոթվելու, խցկված ներսս՝ մի անկյունի վրա, չթողնելով ներաշխարհիս ներքանցքներն առանց հսկողության, բայց ինձ իհմնականում կիետևի՝ թեքված ու կանգ առած այն նրբանցքի ծայրին, որ դեռ մի քիչ լուսավոր է ու խոստանում է տանել այդ սակավ լույսով ջրիստոսի հոգու պայծառությամբ ելքը, - ահա այդ նենգանյութվածքի լրտեսն անմիջապես թեքվում է իր նրբանցքի վրա՝ պոգերը հանում ծայրից ու ծաղրալի հետևում է՝ ի՞նչ են անում. կասկածամիտ քննությա՞ն են տրվել Աստծո գոյության շուրջ:

Ու խնդրի վրա հապաղումներիս մեջ մեկ-մեկ ետ եմ շրջվում, թե ո՞վ է ինձ լրտեսում իմ թերահավատության ժամին: Ինձ հետապնդողին նկատում եմ՝ ինչպես է ուզում օգտվել առիթից, ինչպես է իմ նվազումների, նահանջի, տատանումների ու թերացման նրբանցքից՝ ծայրից ծայր հետևում Աստծո գոյության շուրջ թնջուկվածիս, որ քննումների փորձության հետ չի հեռանում ինձնից:

Ամենամենագ գայթակղությունը:

Եթե Աստված կա....Եթե Աստված չկա....

Խոր նյարդային խանգարման «Նրբանցք», որտեղից սկսում է խելագարությունը:

Երբ ես հավատում եմ, հավատս չի գալիս, որ հավատում եմ:

Երբ ես չեմ հավատում, հավատս չի գալիս, որ չեմ հավատում:

Այսպիսին է Ստավրոգինը /Կիրիլով/:

*Եվ մեջս ոսկորներ թաղվեցին, որ իմ ողջ մերձավորների ոսկորներն են:

*Եվ մեջս ողջեր թաղվեցին, որ մեռած մերձավորների ողջությունից էր:

*Եվ մեջս ծիծաղ խորացավ, ու ես կամացուկ կորացա, որովհետև ու՞ն վրա պիտի ծիծաղեն:

*Անճիտները կարող են ծիծաղել, իմ մեջ ճեղքվեց այդ ծիծաղը, ու ես լաց եղա:

*Եվ մեջս աչքերով լցվեց, բայց ես երկու աչք ունեի, որ արցունքներ թափեի իմ միջից:

*Ոչ մի կրակ իր մարումով ինձ չի սպանել, քան աչքերիս մեջ կրակի մարումն է:

[.....]

Ստավրոգինները, Կիրիլովները, սրանց հետ՝ Շատովներն ու այլք Դոստուսկու մյուս վեպերից երևակայություն են բորբոքում այնպես, ինչպես խոցը կրորբոքեին ախտամանրէները: Նրանց «Վտանգավորությունը» իրենց գաղափարներից մեզ այնքան կախման մեջ դնելը չէ, ինչքան կիսակախ

ԳԵՂԱՐՔ ԳԱՐՈՒՆ 2020

թողնելը, որ մեր երևակայումների խոցը փորփորենք, ուռուցքաթաղանթը, որ իր տակի շարավի տհասությունից մի տեսակ /երկյուղոտ-շիասունացած/ փայլ է տալիս ուռած մաշկին, ու ուզում ես նատնեմատիդ ծայրով դիմքես՝ կպայթի⁶, թե՞ չէ, իր տհաս փայլով հանդերձ,- ահա նրանց գաղափարներից այդ կիսակախվածությունը վտանգավոր է - «յուրայիններից» հանկարծ վերափոխվում են ախտամանրի նենգությամբ վարակի, պայթած ուռուցքի պես իրենց փայլի տհասությունն են շողացնում մեր շփոթված հայացքի առաջ, ինչպես են կարողանում ճշգրտորեն հաշվարկված՝ իրենցից «կիսակախվածություն» պահպանել, ինչը մեզ մղում է վիճելու, հակածառելու, համաձայնելու կամ անհանգստանալու նրանց ճակատագրով. Եթե սա էլ չէ, գոնե նսեմացնող անտարբերությամբ թողնելու՝ դիվահալած մորթութեն իրար: Մի բանի էլ է մղում շփոթեցնող այդ «կիսակախյալ» լինելը՝ համառում ես սեփական հայացք ձևավորել, չես թողնում, Ստեպան Տրոֆիմովիչի ասածի պես, քո փոխարեն ուրիշները «կարծիք կազմեն», սեփական հայացքը ես ուղղում:

Այսպես Շատովը խայօծ է գցում՝ ով ժողովուրդ չունի, նա հավատ չունի: Յրաշալի է: Խայծն իր ծածանը գտավ: Յակածառիր: Նա պատրաստ է վիճելու: «Կիսակախվածությունդ» կամ կտրիր ու վերադարձիր, ծածան, քո ծանծաղութը, կամ՝ կուլ տուր նետված դատողությունը:

Իմ տեսած անաստվածները՝ «յուրային», հենց նրանք են եղել, որ լավ էլ «ժողովուրդներ» են ունեցել իրենց ձեռքի տակ:

[.....]

Անբանության մտքով, եթե ամենափափկասուն բանը անցներ, երկար ժամանակ չեր պահանջվի՝ մտափոխ լինել այդ փափկասունը փոխարինելու ինձ պես մի թյուրիմացությամբ, ինձ պես մի սխալմունքով, ով գրել է հատկապես այն ժամանակ, երբ ծանձրութից չի կարողացել իր անբանությունը պարտակել, ու գրելը մաշկ փափկացնելու նման կանացի մի գործ է սարքել... պարապ-սարապությունից, ինչպես կասեր «Դների» անաստվածների խմբակի «ուսուցիչը՝ Ստեպան Վերխովենսկին»:

Նիկիլիստները ինքնասպան չեն լինում: Նրանք այդ «մեծահոգությունը» թողնում են պարապ-սարապներին:

[.....]

Պետություն և բարոյականություն:

Թմրամոլային բուժման մեջ հաշվառված այն կնոջ նմանությամբ է ինձ ներկայանում բարոյականությունը պետության կողքին, որ ինչպիսին էլ լինի վերջինս, որ «մի տասը հազար անգամ կրծանված լինեն և պետությունը, և բարոյականությունը» [Դոստուսկի] ու լավագույն վերաշինված, վերափոկված ու վերադաստիարակված, թմրամոլ մոր «հարբած կարի» հետևանքները միշտ էլ զգացվելու են, որքանով պետության կուրծք տվողը բարոյականությունն է, իսկ «կաթը» ի սկզբան արդեն «խանգարված» է, «հաշվառված» ու պետության դժբախտության սաղմերն իր մեջ արդեն սնուցանել են:

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

[.....]

Մեծ հարցերը երկար ժամանակ մեծ պատասխանների վրա մակարդակած են մնում:

Երկրի, արկի և լուսնի այն դիրքը, որ արկի խավարում է բերում, նույնքան երկրի և լուսնի խավարումն է:

Մեծ հարցերի «խավարումը» մեծ պատասխանների հետ երկար առերեսումից է:

Առանց աչք թարթելու Ստավրոգինն ու Կիրիլովը ուզում են առերեսված մնալ մեծ հարցերի ու մեծ պատասխանների մեջտեղում:

Նրանցից մեկի «խավարումը» պետք է իշխեր: «խավարումը» Կիրիլովինն էր:

Մյուսը՝ Ստավրոգինը, պետք է «կորանար» Կիրիլովի «խավարումին» երկար նայելուց:

Յենց այն գաղափարների սեռումից «կորանար», ինչի մեջ Կիրիլովին էր տեսնում «խանգարված» - առաջարկած Կիրովով ու այնու առաջարկած կա Նիշշեն կոնսալտաներում:

Դա նույն է, ինչ առանց աչք թարթելու նայես արկի խավարմանը:

.....

Ինչի՞ «մասին» է ցավում գլուխ:

[.....]

Արխստուելին տհաճությամբ լսող արարածներ:

Արխստուելի «Մետաֆիզիկայի» 1-ին գրքում /ութերորդ գլուխ/.

«Ոչ ոք չի կարող համոզել, որ միևնույն բանը կարող է և գոյություն ունենալ, և չունենալ... ոմանք կարծում են՝ այդպես պնդում էր Յերակլիտը»:

«Դերից» հասած լուրը շշեցնում է

ինձ. Աստված կարող է միաժամանակ և լինել /«կա», / և չլինել /«չկա»/:

Բանդվածք – թնջուկվածք: Այս ները պատրաստ են ատամներով իրար քանդել՝ թնջուկալուծել-հանգուցաբեցել՝ իրենց ատամների արանքը առնելով աստվածաբանական կապերը, կոճտացնելով, կոճացնելով հանգուցաների վրա, քանդել մեկմեկու՝ մինչև կապերից փերթ-փերթ կտորտանքներ մնան:

Ատամներով մտածող այդ արարածները, որ տհաճությամբ կլսեին Արխստուելին եւ նրա հակասության դրվածքին կդնեին իրենցը, թե հնարավոր է՝ Գերագույն գոյը միաժամանակ և գոյություն ունենա, և չունենա:

Ամբողջ օրը «եօ»-երի հետ էի – վերադարձ ինքս ինձ ու տեսա՝ իմ բացակայությամբ այդ օրս իրեն թունավորել է: Թունավորվածությունից օրս ուշքի բերելու մի եղանակ կա՝ փխսուք առաջացնել, որ սիրտը թափի ու մաքրվի:

Դոստուկու հերոսները ինչու՞ են այդքան Աստծով հիվանդ /այս «յուրայինները» բոլորն էլ հակված են ինքնասապանության/:

Եթե մի օր, թույնից գուրկ մի օր ինձ համար բացահայտեն, որ Դոստուկու հերոսներին իրականում Աստծո լինել-չլինելը այնքան էլ չի հետաքրքրում, այլ դա ռուս փիլիսոփայության դերի ստանձնումն է ռուս գրականության կողմից, որպեսզի Ռուսաստանում չկայացած մետաֆիզիկան կայացնի, դա ինձ զարմանալի չպիտի թվա:

«Փարիզից եկածի» /ճշշտը՝ ժմկից եկածի/ ինքնազմայլանքով են նես-երի հավատաքննիչներն ընկնավորության մեջ սայրաքումի մազից կախ, ինչ անմիջապես խորխորատի վրա, ուր

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

գահավիմելով՝ կարծում եմ՝ հիանալի տպավորություն կրողնեն, թե ինչպես են արձագանք առնում իրենց մտավոր կարողությունները, իրենց հազվագյուտ վարքը՝ Աստծո հետ անկանա մեջ մի դիվահալածի խանդավառություն ու հերճվանք գտնելով:

Ավետարանի ոչխարի աչքերով քրիստոնյաները խոնարհություններ պիտի կակեցնեին նես-երից կազմված «ավետարանի» առաջ ուսուցիչը՝ Ստեպան Վերիխովենսկին, կարմիր փողկապ է կրում՝ հետագա սոցիալիստների ու կոմունիստների խորհրդանշը - դա մինչև մեծ աղետն էր Ռուսաստանում: Աղետից հետոն էլ կա, ինչպես Ֆոլկների «Շառաչ և ցասունում» Կարմիր փողկապով մարդն է:

Դժբախտությունը ամենկին էլ այն չէ, որ պակասություն չեմ տեսնում ոչխարի աչքերով եկեղեցավորների մոտ, որոնք չափավոր ազթեսիվությամբ են վարվում եկեղեցուց «այլ կերպ» մտածողների հանդեպ - դժբախտությունը չափավոր հոտսն է ամբողջությամբ, որ ոչխարի աչքերով ցույց է տալիս, թե հետևում է քրիստոնեական օրենքներին, իսկ առանձին-առանձին նույն եկեղեցուց նույնպիսի «այլ կերպ» մտածողներ են:

«Ղերում», ինչպես «Ոիչարդ Երրորդում», չկա մեկը՝ չտառապի մտային մի ինչ-որ «մթագնունով» /կիոր-ինչ համակարանքի է արժանի Ստեպան Վերիխովենսկին՝ սրանց բոլորի հոգեհայրը, որ, այնուամենայիվ, նեսութափա-ի մեջ չէ/: Բայց չես կարող նաև չնկատել. «Ղերում» բոլորն էլ, ի տարբերություն շեքսափիրյան «տականքների», տառապում են «լուսավոր» մի բանով – նրանք ո ր ո ն ու մ են Աստծուն:

«Ղերը» պետք է ընթերցել բարձ-

րաձայն, ինչպես ոչ մի վեպ Ղոստուկուց, որպեսզի ականջիդ հասնի ամենամարգարեականը, որ Ղոստուկին Սայկովին ուղղված նամակներից մեկում է ասում. [...նրանք, որ կորցրեցին իրենց ժողովրդին, կորցրեցին իրենց հավատը... եթե ուզում եք ինանալ՝ հենց դա է ին վեպի՝ «Ղերի» հիմնառանցքը], ձայնակցելով... Նիցշեի «Կոնսպեկտներում» «Ղերի» արիթրով նշված /կոնսպեկտ 11-346/ «Աստված որպես ժողովրդի ատրիբուտ»-ին:

«Ժողովուրդը Աստծո նարմինն է: Ամեն մի ժողովուրդ ժողովուրդ է, քանի դեռ ունի իր «յուրային» Աստծուն և առանց պատեհության բերմունքի բացառում է երկրի վրա եղած մնացյալ աստվածներին՝ չհաշտվելով նրանց հետ,- ժողովուրդ է, քանի դեռ հավատում է՝ միմիայն «յուր» աստվածներով կարող է հաղթող լինել ու հալածել աշխարհից օտար աստվածներին...»:

Աստծո առաջ իր հնարավոր նվաստացումից է ծվճում Կիրիլովի մեջ «ինքնասպանության Քրիստոսը»,- նրանում դա բացվում է միակորեն եզակիի լուծմամբ, միլիարդավոր փաստերի գուգակցումից միակ-եզակիորեն մի լուծում, այդքան անհաջիկ փաստերից մի լուսանցք առ Քրիստոս:

Փառավարված է այն Աստված, որ ինքը կփառավորվի առանց ինձ նվաստացմելու:

[.....]

Աստծո հետ մեկուսիություն /գուցե՝ ինտիմություն/ չպահպանող նես-երը, վերջ ի վերջո, պետք է իրենց կրծող երկվությունից, թե իրենց ներսի Աստծուց, թե իրենք իրենցից օտարում ապրեին:

Աստծո հետ խոսելը մեկուսի /ամե-

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

նախնտիմ/ բան է, ու պետք չէ այն դարձնել խաղամոլների ու հարբեցողների վրդոված զգացնունքների լուծելիք, նրանց «հոյակապ» բորբոքվածությունը մեղմացնելու արիստոկրատ թեմա:

«Դևերից» այն համոզմանը եկա, որ Աստծոն հետ մեր հարաբերությունն իր հարուցած բորբոքվածությունից է, երբ այն հասնում է անընդհատ կրկնվող մի հարցի՝ Աստված կա՝, թե՝ ոչ, ընդունում է ստերեոտիպացված հոլականության տեսք: Ասվում է - որովհետև ասում են, քան դա իրապես հոլովում է: Խնդիրը գրկվում է իր մեկուսիությունից /ինտիմությունից/... թերևս Դուստուսկու առիթով սխալ ու դաժան կլիներ այսպես դատել:

[....]

Դիվայնության /«Եսու» – չի թարգմանվում/ այն տիպարանականը, ինչի մեջ խրված են «ռուսկի դух» - «ռուսկի Տօր» գաղափարները քննելիք դարձրած «ես»-երը, երբեք ու ոչ մի ժամանակ չի կարող լիապես հասկանալի լինել ոչ ռուսին և այդպես մեկնաբանվող այլ ազգությունների տիպա-տեքստերում /ինչպես Նիշշեի կոնսպեկտներից է երևում/, որ մնա միևնույն հասկացական շրջանակում, ներառյալ հասկանական այնպես, ինչքան 19-րդ դարավերջի ռուս մտավորականությունն էր հասկանում:

[....]

Սապոգներով դեպի սրբություններ: Պյոտր Վերխովենսկի: Սապոգի մտածողությամբ այս Վերխովենսկին:

Փիլիպոսի ավետարանում խոսվում է սրբություններին ծառայող չար հոգիների մասին:

/Գերմանացիները «Եսու» թարգմա-

նել են «Չար հոգիներ». հիշեցնում է մի դրստուսակիագետ:

Չարը գործերից թափվում է ինքնին: Կանխօրոք ոչ ոք չի ասում՝ ես մտադրվել եմ չար բան անել, այլ ես մտադրվել եմ իմ «սրբությանը» ծառայել:

Այդ ժամանակ է, որ մարդ սապոգ է հագնում ու քայլում է սրբությունների վլայով դեպի իր «սրբությունը», այն, որ իրենն է և տանում է դեպի «առաջընթաց»:

Ստորագույն գործեր են կատարվում հանուն առաջընթացի: Եվ ոչ ոք մեղավոր չէ, որովհետև աշխարհում և չարը, և բարին թափվում են ինքնին /Փիլիպոսի ավետարանի այն հատվածը [34]՝ Սրբերին ծառայում են չար հոգիները, որովհետև նրանք Սուրբ Յոգուց կուրացած՝ կարծում են, թե ծառայում են իրենց մարդկանց, քայլ նրանք աշխատում են սրբերի հանար: Եվ սրա մասին մի անգամ աշակերտը մի քանի հարցորեց Յիսուսին, որ վերաբերում է աշխարհին: Եվ Յիսուս ասաց նրան՝ հարցորու քո մորը, և նա կտաք թեզ՝ ուրիշից վերցնելով:

Անկախ հատվածի մթինությունից՝ կրակում է մի բան, որ կապված է «սապոգներով դեպի սրբության» հետ:

[....]

Ի տարբերություն առօրեական մարգարեների, որոնց համար իրականությունը «երեկ»-ով «վաղն» է, նիհիլիստներն ավելի մեծ իրականություն են ապրում, որ ոչ «երեկն» է, ոչ «վաղը», այլ մարդու հոգու անփոփոխ չարացածությունը հավերժական «ներկայից»:

Դիվայնությունը դատարկ տեղը չի ծնվում, այլ աշխարհի անկատարությունից է: Մեղքը ոչ դկերինն է, ոչ հրեշտակմերինը:

ԳԵՂԱՐ ԳՎՐՈՒ 2020

Աշխարհը իտերացիա է: Մարդը իտերացիա է: «Ղևրում» կերպարները իտերացիոն միստիկայի մեջ են: Ստավրոգիմի մեջ է Պյոտր Կերխովենսկին, սրա մեջ՝ Ստավրոգինը, ինչպես «Կարամազովներում» Իվանի մեջ է Մերդյակովը, Սմերժյակովի մեջ՝ Իվանը: Նույնիսկ սրանց զոհերը իտերացիա են ապրում իրենց դահիճների մեջ. նրանք «ուզում» են սպանված լինել: Դայր Կարամազովը Սմերժյակովի մեջ է. Շատովը՝ իրեն զոհաբերողների:

[....]

Ոճի տեսաբաններ /Ստավրոգին, Իվան/: Ոճի իրագործողներ /Պյոտր Կերխովենսկի, Սմերժյակով/: Ռասկոլնիկովը և տեսաբան է, և իրագործող:

[....]

Դիվահարվում են մեծ իրեալներից: Խեղճուկրակ ժողովուրդն այնքան հանձար չի կարող ունենալ, որ «դժբախտ» լինի «Ղևր» ծնելու համար:

Աղբակույտի մեջ Պարթենոնի սյունե՞ր են գցված: Այդ գեղազարդ սյուներն աղբակույտը կրադրացնեն որպես ճարտարապետություն, քան ստրկամիտ ժողովողից Ստավրոգիններ կօճնվեն:

Նիհիլիզմի մեջ չեն կարող գցված լինել մանր հոգիներ: Նրանցից ժողովրդական ոգու ճարտարապետություն չի ստացվի, այլ՝ դ ի վ ու կ ն ե ր ի պարահանդես:

[....]

Կշտացած դեմքը միշտ էլ բութ է: Այդ բրությանը պետք է մեղադրել, եթե պատուհանիդ տակ գիշերվա խնջութից աղբ է գոյացել:

Կշտացած ժողովուրդը թող կարողանա իր ներսում աղբակույտ չքողնել:

Եթե կարողացավ դա անել, կարելի է անգամ նրա նիհիլիզմից բան սովորել:

[....]

Կոնսպեկտ 11[334] – «Արեհիզմի տրամաբանությունը»: Նիցշեն այստեղ ֆրանսերենով իր ընթերցած «Ղևրից» թարգմանում ու քաղվածքներ է անում: Կիրիլովի ինքնասպանության թեորեան:

Սեր արտածումները սույն կոնսպեկտից:

Եթե Աստված կա, ինչու՞ եմ վախենում ինքնասպան լինել: Եթե վախենում եմ ինքնասպան լինել, ինչի՞ց եմ վախենում, եթե Աստված կա:

Եթե Աստված կա /հո սա հրուշակենի ատևոտը անել չի, որ եթե քեզնից չառնին, քո քաղցրությունը քեզ կմնա: Ենթադրականից ենթադրականն էլ քիչ է, այլ համոզված են հարյուր տոկոսով, քան մի երկյուղու ենթադրություն ունենայի/, ուրեմն՝ անմահություն էլ պետք է լինի: Եթե՝ ոչ, ու՞ն է պետք նման Աստված: Եթե Աստված կա ու կա անմահություն, ինչու՞ գլուխս չեմ ջնջիում Կիրիլովի պես քիմքարինքիս սեղմած մի լիքը ատրճանակ պարագելով: Եթե չեմ անում դա, ուրեմն Աստված չկա ու անմահություն էլ չկա, որովհետև վախենում եմ, քայլ ինչու՞ եմ վախենում, եթե Աստված կա... Չետևություններ մինչև ո՞ր սահմանը - այնտեղ, ուր Աստված կա և անմահությու՞ն, թե՞ միմիայն իմ մարմինն է ու ես, ու իմ վախը....:

Ստավրոգինն է թունավորել Կիրիլովին /և մյուսներին նույնպես/ Աստծո գոյաբանական խումհարով:

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

Նիշշեի կոնսպեկտ 11[334]-իմ՝ կցվածք իմ խոստովանությունը:

Անբնականորեն ծռմռված մռութով, դյուրաբորբոքից խիստ գրգռուն անցումի մեջ կիսաքաղ զամփոխ թքարտադրությամբ, որ սպասում է հրահանգի՝ վրա տա ու պատառոտի շնակրվի մեջ նետված ցեղակցին – հարձակման հոտ է առել բանականությունս՝ ավետարանական դիվահարի չարություն շողացնելով իր բիբերի մեջ, ասես մի հազար տարի սատաների հետ ցախ է կրել անհավատներին խաշող կարսայի տակ կրակը վառ պահելու հանար - բանականությունս ընդունմ հավատքի հարձակման հոտ է առել. մի կեղտոտ նախահարձակության պես՝ առանց զգուշացնելու:

Ստորը նույնիսկ դա չէ - մի կանխազգացումից է, թե ինձ դրանից փախչել թույլ չեն տա, ո՞վ թույլ չի տա, ինչո՞ւ, ո՞վ է, որ բանականությունս սանձարձակելով՝ դեռ սովորել է տալիս ինձ այդ չարացածության մեջ գնահատեմ, թե հարձակումս հավատքի դեմ ինչքան՞վ է ծածուկորեն նենգ-ծկուն, ներքին մի նվաստ հրճվանքով ինչպե՞ս է ծղրտում, որ ահա՝ հավատքը ոչնչացրի, ցրիվ տվի նրա բարոյական հիմքերը:

Ստորը հրահրվածությունն է՝ ու՞ն կողմից, ինչո՞ւ: Մտածողության օրենք-ների սադրանքն է վիրավորականը՝ նեղացնում է, սեղմում, եթե ուզում են մի քիչ «լայնախոհ» լինել, «սրտառուչ» լինել հավատքով ապրելու արժանապատվության մեջ:

Կեղտի բգեգ: Աղտեղության մեջ կենալու ծրիությունից ու իր գաղտնի հաճույքի բացքողությունից «հայացքներ» է բզզում հավատքից, կրոնից, կյանքից, Աստծուց, բարոյական պատասխանատվությունից, խղճից, իդեալներից ու այս ամենի իմաստներից:

Դրդապատճառներ է բզզում և արդարացում, որ այսպիսի միջատային սկեպտիցիզմի համար, ինչում այդքան աղտոտվել են, մեղավոր է ամեն ինչ՝ կյանքը, կրոնը, Աստված ու...արևը, որ պարարտացնում է աղբակույտը, մեղավոր են փիլիսոփայություններն ու բարոյականությունները, մեղավոր է իմ դաստիարակությունը, բայց ոչ ես:

Ես մեղավոր չեմ: Եվ սա ստոր չէ: Եվ սա ստոր շարժարիթ չէ, որ աթեիզմի աղտեղության մեջ իմ բզեզությունն արդարացնեմ:

Ու սա ստոր չէ: Ու սա նողկալի չէ՝, որ բանականության վրա իմ մեղքով, իմ մեղքով, իմ մեղքով բազմանում են անհավատության ախտաճանճերը:

[.....]

Ոչ միայն Դոստուսկին է մարգարեանում «Ուներով», այլև այդ բոլոր «ծես»-երն են մարգարեական մոլազարությամբ մեկմեկու հանդեպ: Նրանք ախտահարված են չափազանցումներով /Ստավրոգինը՝ Շատովին/. - Ինձ չափազանցնում եք ձեր երկրպագությամբ .../, իրենց բորբոքված երևակայության դիվային խաղերով. իրենց կերպարներն իրենք են «մարգարեանում» մեկմեկու, ինչպես Կիրիլովի ինքնասպանության «կրօահումներ» ենք նկատում նրանցից ոնանց մեջ:

Կիրիլով-Դոստուսկին և հեղինակային ես-ը /պարոն Թ-ն/, որ շարադրում է դեպքերը վեպում, նույն ինքը Դոստուսկին է: Անձի երկիրելում:

Երկխոսությունները Կիրիլովի հետ, ըստ էության՝ Դոստուսկու մենախոսությունն է:

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

[....]

11[327]-կոնսպեկտին/«Նիհիլիստի հոգեբանությանը»/ մի նկատում.

Նիհիլիզմ – որ անհանգանդ է դարձնում տիրող իրականության նկատմամբ. այսպես ասած՝ արխտուկառական նիհիլիզմ, որ «հոգու ազնվությունից» է պատրանքների փլուզումից հետո ինքնասպան լինում, ապացուելու համար, թե ինչքան ցածր է հոդին կպած քնահաճութի ու ատելության նիհիլիստ լինելը:

[....]

Կոնսպեկտ 11[346] - «Աստված որպես ժողովրդի աստրիբուտ» - Նիշշեն, ինչպես նյուս կոնսպեկտներում, «Ղերի» ֆրանսերեն հրատարակությունից է թարգմանում ու մեջբերումներ ամում /Ստավրոգին-Շատով Երկխոսությունից/:

Միրելինես, երկնային արքայություն անտրտունջք ցանկացողներս, պիծակավոր զատիկներս, որ ուզում եք մեկնելուց տարբերված լինել, ճաշակս բավարարեի՞ք գուցե, թե ձեզնից ո՞վ է, որ միակ ու խիստ «յուրային» Աստված ունի, միակ ու հոգով «յուրայանացված», միակ ու եղակի: Եվ ոչ մեկն է ժողովուրդներից «աստվածակիր» /Եдинական народ «богоносец» - этот русский народ.../:

Հոգված հոգու խորքերում «նամերա» որոնեք: Դոստուսկու այս մեծամտությունը «մաներա» է, մինչդեռ հոգու խորքում «կասկածամիտ դարի զավակը» /Դոստուսկու ինքնախոսութովանքով/, դժվար թե լիապես հանովված լիներ ռուսի բացառիկության մեջ, եթե մի կողմ թողներ իր հոգմունքը:

Անգամ իրեաները գտարյուն իրենց Աստծով բացառիկ չեն, այլ բարելա-եղիպտական աստվածներից մի քանի անգամ թորված Եհովայով են, որի «անարատությունը» միայն իրենց է հարբել տալիս, մինչ մյուս ազգերը այդ «անարատության» թողած նստվածքից այժմ էլ կիսախում վիճակում են՝ գլխացավի մեջ:

.....

Աստված մարդկության միջից դևեր դուրս քշելու փրկություն է, ոչ թե՝ մի երկու գերգեսացուց: Բժշկվա՞ծ է մարդկությունը, ինչպես այն դիվահարները: Աստծո գոյության ներշնչումով ինչքա՞ն կարող է մարդկությունն իր սպասումին դիմանալ,- դիմանալը մի կողմ, մարդկությունն ավելի ու ավելի է այսահարի իր պոռթկումներում պատեպատ զարկվում, առավել վատթար մոլեգնությամբ իր նվաստությունների հետևանաբուվ խճճվում է պատերազմներում, կործանումներում, իրկիզումներում ու դատապարտվածության մեջ. ուրեմն՝ եթե այդպես է, ի՞նչ տարբերություն՝ աշխարհից կրացակայի ամենակարող Բարձրյա՞լը, թե՝ իր տեսակի մեջ անհետացող մի խածկտիկ:

[....]

Կոնսպեկտ 11[365]-ում Քրիստոսի և քրիստոնեության միջև պառակտումի մասին է խոսում Նիշշեն:

Մեր արտածումները՝ Վիտգենշտայն ոգով:

Մեղքի, փրկության, հավատքի, անմահության, Աստծո զաղափարները սեմանտիկական հեշտասիրության մի նուրբ ծև են դարձել: Ոչ այնքան գաղափարների փաստացիությունն է գրավիչ, ինչքան նրանց կառուցվածքային «հնարքներին» տրված քնահած դա-

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒՆ 2020

տողությունների հանդեպ կիրքը: Դա սեմանտիկ հեշտասիրություն է, որ «կառուցվածքներ» է տարփածում - այդ «մասին» խոսելու կիրքն է փաստ, քան մտահոգում է լեզվի փաստը կեցության փաստ ընդունելու նույնականությունը:

[.....]

Կոնսպեկտ 11[366]

Սեր դարձ որոշակի իմաստով *հասուն դար է, այնքան հասուն, որ վայր ընկածելու վրա է /այլ կերպ ասած՝ անկումային է՝ նման Բուդդայի ժամանակ-ներին/։ Միշտ է:*

Նապաստակի սոուս պատրաստելու համար պետք է նապաստակ, Աստծուն հավատալու համար պետք է Աստված: Ստուպրոգին:

Ինչ վերաբերում է մեր դարին /21-րդին/, ես կասեի այսպես. այս դարը նախորդ դարերին կպատճի Աստծո իմաստը, ու այդքան թերևամիտ չերևալու իր համարձակության վրա, բնական կինը՝ մի քիչ զարմանար, թե ինչի՞ց կուհեց, որ այդ հանձնառությունը հենց ինքը ունի՝ ուսուցանելու նախորդ դարերին՝ ի՞նչ է Աստված, ու այնպիսի ապշահար դեմքով կպատճի այդ բոլորը մեր դարը, որ նախորդները կգերադասեն նապաստակ ունենալ սոուսի համար, քան Աստված՝ հավատալու համար:

[.....]

Թող աշխարհը կործանվի, կարևոր այն է, որ Աստված հոգում է... Ի՞նչ անենք, որ մի տնտեսութիւն պատահաբար արևածաղկի ձերի շիշ է ջարդում փողոցում և ՄԱՍՍՈԼԻՏ-ի նախագահը՝

Միխաիլ Ալեքսանդրովիչ Բեռլիոզը, սայթաքում ու գլուխն է թողնում տրամվայի տակ: Աստված միշտ ինչ-որ տեղ ինչ-որ բան հոգու՞ն է: Եթե այս նախախնամությունն Աստծուց չէ, ապա այն վերագրել սատանային՝ հիմարություն է, քանի որ նախախնամությունը միայն Աստծուց է լինում: Եթե սա նախախնամություն է ու Աստծուց է, ապա այստեղ նույնպես պետք է ասել՝ Աստված հոգում է: Եթե Աստված հոգում է այդպես ու նախախնամություն է, ինչու՞ չի կարող ՄԱՍՍՈԼԻՏ-ի նախագահը մտածել, թե Աստված չկա, եթե,- ասում եմ,- նախախնամությունը դա է: Կամ եթե դա նախախնամություն էր սատանայից, ինչու՞ մեծ «եօս»-ը՝ Վոլանդը, երբ պահանջում է Բեռլիոզի գլուխը ու երբ սա սկուտեղի վրա նատուցում են նրան, գավազանի մի հպունով անեացնում է այն՝ չէի՞ր հավատում Աստծուն,- դեհ, հիմա անցիր չգոյություն: Յուրաքանչյուրին՝ ըստ իր հավատի:

Եթե Աստված միշտ ինչ-որ տեղ ինչու որ բան հոգում է /ինչ-ինչ՝ Բարձրյալը չի կարող անհոգի անտարբերությամբ լինել/, հոգու՞ն է նաև՝ ես գլխատվեմ տրամվայի ռելսերի վրա մի կոնց թափած ձերի պատճառով:

Տերը բարօրությունից զատ այլ բան չպետք է հոգա: Եթե «հոգում» է չար բան, վատ է, ուրեմն՝ չի հոգում: Եթե չի հոգում, ապա ինչպես է լինում, որ նա կարող է և չհոգալ: Չհոգալը նախախնամությանը տնօրինելուց խուսափել է նշանակում, այսինքն՝ թողնել նախախնամը ինքնին գործի, ինչը բնավ էլ մարդուասեր բան չէ, որքանով մեր հոլոյսը նախախնամությունն է, այն գիտակցումը, որ մի բարձրագույն էակ կիոգա՝ չսայթաքենք թափված մի ձերի վրա ու չգլխատվենք փողոցում:

.....

Նախախնամությունից էր խորհում Պյոտր Կերխովենսկին, երբ շուրջը վիճում էին լիբերալիզմից, իսկ հետո «շիգայլովականությունից» /...առանց բռնակալության չի եղել ոչ ազատություն, ոչ հավասարություն, բայց նախիր մեջ հավասարություն պետք է լինի... 11[341] կոնսավետում Նիցշեն քաղվածքներ է անում նույն այդ Շիգայլովի ու սրանով ոգեշնչված Պյոտր Կերխովենսկու «տեսություններից»՝ ինչպիսի՞ն պետք է լինի ապագա Ռուսաստանի/-, լուրումնունց ու տափակ նրբանկատությամբ. ահա Պյոտրը իր թե իրեն ոչնչով չի հետաքրքրում, մկրատ է խնդրում տանտիրուհուց, և «ուշադիր» անտարբերությամբ լուրմ է «ջղաձիգ» /նի ջղաձգություն է պետք, որ բոլորը հանկարծ սկսեն իրար ուտել/ «լիբերալիստներին» ու... եղունգներն է կտրում: Այս եօc-ն է՞լ է նույն տրամաբանությամբ՝ Աստված Եփել է իր նախախնամությունը, թող նա էլ մարսի, քանի որ, ինչպես էլ մտածեմ՝ Աստված հոգու՞ն է, թե՞ չի հոգում, դրանից ինձ ի՞նչ: Եթե քաղաքական սպանությունը /Շատովի/ լինելու է, կլինի հանուն «ռուսական Աստծո»: Ինչու՝ անտեղի գլուխ ցավեցնել այս հիստրիկ սենինարիստների հետ, որոնք, ի դեպ, հենց նախախնամության մասին վեճից են /որտեղից Աստծո առաջ մեր երկուդածությունը/ սկսում իրենց գաղափարական «բունտը»:

[.....]

Ստրկացած լինելու ամբոխայնության /կուեկտիվ ծառայամտության/ եւ սրա վրա բռնակալելու, ստորացնելու ու սրա ենթարկվածության վրա իր սուքերը սրբելու արտոնյալ դասի միջև կապը բնությունից է շնորհվել հասա-

րակությանը. մի կողմից՝ անսահամանափակ իրավունքի, մյուս կողմից՝ կատարյալ ճորտության, մի ծայրից՝ իշխնելու, մյուս ծայրում՝ հաճույքով իշխվելու, մի բևեռում՝ մենատիրության, մյուսում՝ ընչագրկության միջև: Տրվողն ու տիրողը մեղսակցում են. ինչքան մեղավոր է իշխողը, նունքան՝ իշխվողը: «Շիգայլովականության» համամեղսակցումի ամենայլսերված տեսարանը, եթե պատկերացնելի չէ, դիմեք այսօրվա Քայաստանին. նա իր «հսկայական թերի» թափահարմանք կրացի ծեր առաջ քաղաքական արվանության մի կցվածք, որ Ռուսուսկին իր ժամանակի Ռուսիայում ինչքան էլ որոներ՝ չեր գտնի. թե ինչպե՞ս են տրվում իրար ստրուկն ու ստրկատերը հանուն փոխադարձ հաճույքի: Այստեղ հասկանալին նիստ այն է, որ այս «շիգայլովականությունը» բնականորեն /և զարմանալիորե՞ն/ արդարացված է բնության մեջ:

Եթե մի գոմշացուլ հալածվելով՝ միս խժելու «բնականությանք» մոլուցված գիշատչից խուսափելու համար մի ուղղություն է վերցնում ու փախչում է, ապա գոմշացուլերի նախիրն այդ կոնկրետ ուղղությունը չունի: Նախային գիտակցությունը փախչում է «ընդհանարապես», առանց որոշակի որևէ ուղղության: Նախիրը կարծում է՝ եթե իր «ծկվածությունը» մի քանի ուղղությանը լինի, կփրկվի... եւ իրոք փրկվում է, բայց «ընդհանրապես»՝ իր միջից զոհեր տալով: Ինչու՝ պետք նրան այդ մի քանի զոհը. ահ, իմ համամեղսակիցներ, անվճական կանգ առած եւ ինչ-որ վտանգ կանխազգող իմ նախարակիցներ, ինչու է զոհ տալի՞ս, ասում եք,- դեհ, ինչի՞ համար պիտի լինի... հանուն փոխադարձ հաճույքի, տրվողն ու տիրողը մեղսակցում են «հասարակայնորեն», ինչը չեր անի մի-

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

յանակ փախչող գոմշացուլը, որ գիտի՝
ու՞ր է փախչում և ինչից...: /Յղումը
Նիցեի 11[341] կոնսպեկտին/:

[...]

19-րդ դարը /Դոստուսկիով ու Նիցեով/ մարգարեացավ 20-րդ դարի աղետները, որ սպեցիֆիկ էին /կընունիստական ու նացիոնալ-սոցիալիստական/:

21-րդ դարին սպառնում է անսեռ բեսօացինա, սպեցիֆիկան կորցրած Բաքելոնի անկում-փլուզում /եւսում դեյտվիտելիութեան բարձրութեան աղետները, որ սպեցիֆիկ էին /կընունիստական ու նացիոնալ-սոցիալիստական/:

[...]

Դոստուսկիով ինչ էլ որ գրել է, եթե անգամ մակերեսում կռահելի չէ «...»-ն, խորքում այն «նշաններ» է ցույց տալիս, մի տիհած քլթոց միշտ էլ հատակում է, մի անգույն պալար, որ անվերջորեն հասունության երանգ է փայլեցնում, ու թվում է՝ հասունության մահացու վարակն իր միջից դրւս մուելու համար պատրաստ է, ու մի վերջին ցավակցություն է հաճբերել տալիս հիվանդին, թե նա փրկվելու է, ու հազիվ հետաքրիր կլինի այնուհետ զգուշավորությամբ լարված մնալ. չէ՞ որ «ներքին նշանները» ախտազերծվելով կժայթեն հիմա ու պալարը կիսալաղվի: Բայց ո՞չ մի քիչ խորն ես շոշափում՝ անգույն ելունդն է, նույն անգույն պալարարմատը, որ մոլեգնության է հասցնում շոշափողին, թե ինչ հեշտությամբ բռումվելու տպավորություն էր թողնում:

Նրանք /ներքին/ ուզում են ապրել այս աշխարհում, որքանով դիվուտած

էնպիրիզմն այն աշխարհից կառչելը հուսալի չի համարում, ինչը գրեթե մերժվածն է /...«Աստված կա՞», թե՞ ոչ» խնդրում դիվանագիտական դավադրության մեջ ես, – հետախույզն արե՞ց իր գործը՝ սպանիր հետախույզին, – այն ապացույցները, որոնց ապավինում ես՝ Թրիստոսով լինելու այն աշխարհում, հանգույցը լուծելուց հետո դաշյունահարելու են նաև քեզ՝ «հետքերը» մաքրելու համար, քանզի ասված է՝ ոչ ոք Աստծոն երեսը չպետք է տեսնի/: Բայց առանց այն աշխարհի էլ սարսափելի է ապրելը, անհավանական է դառնում՝ դիվուտած էնպիրիզմն այսքան ստորացված պահի մարդուն, որ դրախտում /Շիգայովը կորուսյալ «դրախտի» վերադարձ է խոստանում/ արդեն եղել է, ու անմեղ-եղենական կեցությամբ կանխադրված է եղել: Այն, ինչ մերժվում էր /«գրեթե մերժվածը»/ հետադարձորեն նույնքան ցանկալի է դրանում... Խևկ դիվանագիտական դավադրությունը, նույն դերը չի խաղալու նաև այս դեպքում... Մի՞թե դա ցանկալիին հաճոյանալու պես քան չէ: Տուր այդ ներքին /ինչու՞ նրանց, տուր մարդուն/ ամենաստույզն այս կամ այն աշխարհում, նրանք միկանույն դիվուտած էնպիրիզմով կառչելու են դրանից՝ տենչալով հակադիր կեցություն:

[...]

Կոնսպեկտ 11[337]. Նիցեի ցիտատները վեաի վերջին մասի հինգերորդ գլխից եմ՝ Շատով-Կիրիլով երկխոսությունից:

Ստավրոգինը հենց այն է, ինչը սքանչելիորեն սոսկալի եմ համարում, սոսկալիորեն սքանչելի /տես կոնսպեկտ՝ ո՞րն է այն հիասքանչը, որ սար-

սափեցնում է ցնցումով..../: Նա ինքը Դոստուակին է: Իր «Ստավորօհնում» Բերդյակը առանձնացնում է ստավրօհնյան «Ճyx»-ի էրոտիզմը: Պյոտր Վերխովենսկին այնպես է նրան խոստովանում իր սերը, ոնց որ կիս լինի, անգամ միասեռության տրվելու մի զարհութելի ենթագիտակցություն են ուզում կանխատեսած լինել մյուս կերպարների համեմատ ամենագործունյա այս «շիգայլովականի» մեջ: «Ճyx»-ի էրոտիզմից զուրկ չի եղել ինքը Դոստուակին, և եթե դրա արդյունք են կարամազովներն ու ռասկոլնիկովները, ստավրօհններն ու սվիդրիգայլովները, ապա «Ղևերում», ըստ Բերդյակի՝ բոլոր կերպարները հետևանք են ստավրօհնյան էնանացիայի:

[....]

Կոնսավեկտ 9[127] – Նիհիլիզմի պատմության փիլիսոփայություն:

Ես չցանկացա Նիցշեի կոնսավեկտների հերթականությունը պահպանել՝ «Ղևերի» ո՞ր մասի, ո՞ր գլխի, ի՞նչ երկխոսության /որովհետև դրանք միայն երկխոսություններից են. պարոն Անտոն Գ-ն դեպքերի պարզ վերաշարադրող է առանց ինքնուրույն եզրակացումների/ քաղվածքներով են, ինչը կարող էի անել, մեկ առ մեկ, մանրամասնորեն, թարգմանաբար ներկայացնելով, բայց չարեցի, քանի որ դրանք «Ղևերի» գաղափարական խոտացվածք են սուսկ. Նիցշեն այստեղ արտագրում է հետագա ընդիհանրացումների համար: Սրան նախորդող «Նիհիլիզմի պատմության փիլիսոփայությունում» Նիցշեի արդեն սեփական նտրերն են:

Նիցշեի ընթերցումները «Ղևերից» դասակարգված են վեպի այն հաս-

վածներով, ուր ամեն տեսակ «սխոլաստիկա» պայթում է: ճամապարհը, որով ընթանում են «հարցերը», անվերահսկալի է: Կանխատեսելին սահմոկեցնող է: Աստծոն և կեցության /քան կեցության և ժամանակի... որովհետև Դոստուակուն այնքան էլ չի հետաքրքրել ժամանակ հասկացումը/ դիվոտած էմպիրիկական ստուգում /կեղծ ու ծշմարդիի/:

Այս էմպիրիզմը «Ղևերում» երբեմն ընդունում է ողբերգազավեշտական երանգ /եթե աստված չկա, ապա ես ինչպես դարձա կապիտան,- տարակուսում է մի «բոի ալեհեր» գինվորակամ/:

[....]

«Ինչո՞ւ՝ են հավատում և ինչո՞ւ՝ չեն հավատում» ռեֆլեքսիան իր նրբությունը կասկածի տակ է առնում, երբ թափանցում է՝ արդարացում գտնելու զուտ մեքենայական կոնտեքստում, ուր «ինչո՞ւ՝ են հավատում»-ը, ասենք, մտածվում է ոչ այնքան տվյալ հարցի ճակատագրային, զուտ իր համար անձնականացված հյուսվածքով, ինչքան այն կոնտեքստով, որ մեքենայութեն փոխանցվում է իրեն, երբ ոդիմացինը հակադրվում է իր «ինչո՞ւ՝ չեն հավատում»-ով:

Հավատքի ռեֆլեքսիան մենախոսական է: Երկտակված, երկխոսության վերածված վերհանումները, որ այդ ռեֆլեքսիայի խորքերից են թափանցում մակերես, հարցը դարձնում են ընդդիմակյա հարաբերություն ճշտելու «սուսերամարտ», երբ հավատում ես՝ պնդողը վեճն իր օգտին վճռելու «ազնվությունից» է Աստծոն հետ, քան իսկապես հավատում է:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

[...]

Կոնսպեկտ 11[336]. Նիցշեն տարբեր «կտորներ» է զուգադրում Կիրիլովի ինքնասպանությունից առաջ՝ Պյոտր Վերխովենսկի-Կիրիլով վերջին հանդիպումից:

Կիրիլովը չի ասում՝ ես չեմ հասկանում՝ ինչպես կարող է աթեխտն իմանալ, որ չկա Քրիստոս և նույն պահին էլ ինքնասպան չլինել: Նա Քրիստոս չի ասում, նա ասում է Աստված. ինչպես կարող է աթեխտն իմանալ, որ չկա Աստված ու ինքնասպան չլինել: Գիտես, որ չկա Աստված ու չես հասկանում, որ ինքդ ես Աստված՝ աբսոլուտ է, որովհետև եթե Աստված ես, ինչու պետք է քեզ տանջի նզովված հարցը՝ Աստված կա՞ թե՝ ոչ: Եթե դա քեզ տանջում է, առավել ևս անհեթեթություն է: Ինչպես կարող ես Աստված լինել ու մտատամջվել՝ ինքդ կա՞ ս, թե՞ չեմ...

Բայց սա չէ մեզ հուզող «կետը» /ինչ մասին խոսել ենք. տես՝ կոնսպեկտ 11[334]-ից մեր արտածումները/, այլ որ Կիրիլովը չի ասում Քրիստոս, ասում է՝ Աստված: Ինչու չի ասում՝ եթե չկա Քրիստոս, ուրեմն...

Մի թե Քրիստոս լինելը բավարար չէ: Կիրիլով իրեն հարցում է՝ կարո՞ղ է, նախ, «նվազագույնը» լինել /եթե Քրիստոսը «նվազագույնն» է/, որ միանգանից կառչում է «ծայրահեղին» /...սամայի գլանայի պոհկտ սամայիա-ն/՝ բայց քանի որ միտքը հրեշային մի իտերացիա է, լուծումը Կիրիլովի հաճար դառնում է ինքնասպանությունը: Թակարդից այլ ելք չկա՝ իտերացիոն թակարդ, ուր ինքն իրեն «սահմանազանցելու» կամքը /...սամայի գլանայի պոհկտ սամայիա-ն/՝ որ անընդհատ կրկնում է Կիրիլովը /նետված է ռիսկի, եւ «թանկ գնահատվածը» /լինել Աստված, քան Քրիստոս/ իր անհնարինությամբ խճում է նրան մտային մի ինքնարավարարումի մեջ, երբ տրամարանական արդեն մոռացվում է: Արդյունքը՝ կախման մեջ ընկնելը է բուն սկեռումից /ինքնասպանության/: Մնացյալներն արդեն պատրվակներ են:

չ: Պատկերացնելի չէ մի մարդ, որ ինքնավեղեքմամբ «հասցնում» է Քրիստոս լինել ու... խորհում է ինքնասպանությունից: Մինչդեռ Աստված «լինելու» դեպքում, չգիտես՝ ինչպես /Կիրիլովը երևի գիտի՝ ինչպես/ ինքնասպանի ռիսկը արթնանում է, - ինչքանով Աստված-աբստրակցիայի հետ գործ ունի: Սեմանտիկական հաճույք է /տես՝ կոնսպեկտ 11[365]. աբստրակցիայի հետ գործ ունենալով՝ խճվել սեփական տրամաբանության մեջ, որովհետև դա թույլ է տալիս անորոշարկելին /Աստված անսահմանելի է, ի տարբերություն... Քրիստոսի/, եւ սույն ռեֆլեքսիային ստրուկ լինելը, որ ինքնարավարարումի հեշտանք է ծնուն /տես՝ դարձյալ 11[365]-ը/: Միտքը ուզում է իր ուրծացումից, պարպես իր ավելցուկից /հիշեք... սամայի գլանայի պոհկտը/ ազատվել, բայց քանի որ միտքը հրեշային մի իտերացիա է, լուծումը Կիրիլովի հաճար դառնում է ինքնասպանությունը: Թակարդից այլ ելք չկա՝ իտերացիոն թակարդ, ուր ինքն իրեն «սահմանազանցելու» կամքը /...սամայի գլանայի պոհկտ սամայիա-ն/՝ որ անընդհատ կրկնում է Կիրիլովը /նետված է ռիսկի, եւ «թանկ գնահատվածը» /լինել Աստված, քան Քրիստոս/ իր անհնարինությամբ խճում է նրան մտային մի ինքնարավարարումի մեջ, երբ տրամարանական արդեն մոռացվում է: Արդյունքը՝ կախման մեջ ընկնելը է բուն սկեռումից /ինքնասպանության/: Մնացյալներն արդեն պատրվակներ են:

հումկար-փետրվար, 2020

Աստապովոյից ավագ զավակներին ուղարկած նամակում Տոլառոյը գրում էր. «Իմ լավ երեխանե՞ր, Սերյո՞ժա և Տա՞նյա, հույս ունեմ և համոզված եմ, որ ինձ չեք մեղադի նրա համար, որ ձեզ չեմ կանչել: Միայն ձեզ, առանց մամա՞ի կանչելը մեծ վիշտ կլիներ նրա, ինչպես և մյուս եղբայրների համար: Դուք երկուսդեռ կահանաք, որ Զերտկովը, ում կանչել եմ, իմ վերաբերյալ բացառիկ վիճակում եք: Նա կյանքը նվիրել է այն գործին, որին ես էլ եմ ծառայել վերջին 40 տարում»:

Ամուսնու փախչելուց հետո Սոֆյա Անդրեևնան փորձեց հաշտվել Զերտկովի հետ: Քարտուղար Վալենտին Բուլգակովի միջոցով նրան իրավիրեց Յասնայա Պոլյանա: Ու մերժում ստացավ:

«Յասնայա Պոլյանայում,- գրում է Բուլգակովը,- բոլորը զարմացած էին, որ ես մենակ եմ վերադարձել: Ոչ մեկի մտքով չեր անցնում, որ Զերտկովը կարող է մերժել Սոֆյա Անդրեևնայի՝ իրեն տեսնելու և հաշտվելու ցանկությունը... Սոֆյա Անդրեևնայի խնդրանքը լսելով՝ Վլադիմիր Գրիգորիկից առաջին պահին կարծես համաձայն էր մեկնել Յասնայա Պոլյանա, բայց հետո մտափոխվեց:

- Ինչո՞ւ գնամ,- ասաց նա:- Որ նվաստանա՞ իմ առաջ, ներողությո՞ւն խնդրի: Խորամանկություն է անում, որպեսզի խնդրի՝ իր հեռագիրն ուղարկեմ Լև Նիկոլաևիչին»:

Նա ամեն ինչ ճիշտ էր հասկացել: Սոֆյա Անդրեևնայի խնդիրը ամեն գնով ամուսնուն վերադարձնելն էր: Նոյնիսկ ժամանակավոր հաշտության գնով մի մարդու հետ, որին ասում էր: Սակայն տվյալ իրավիճակում Զերտկովն ազնիվ չվարվեց: Սառը իրաժարվեց բանակցությունների մեջ մտնել մրցակցութուն հետ: Նա Տոլառոյի կնոջը քաղաքավարի նա-

Պավել ԲԱՍԻՆՍԿԻ /Ռուսաստան/

ԼԵՎ ՏՈԼՍՈՅ. ԱԶԱՏ ՄԱՐԴԸ (Հատված)

ԳԵՂԱՐ ԳՎՐՈՒ 2020

մակ ուղարկեց, որը կարդալով՝ Սոֆյա Անդրեևան արհամարհանքով ասաց. «Չոր բարոյախոսություն»:

Չերտկովն առաջինը պացավ Տոլստոյի մոտ: Բժիշկներից, հոգևորականներից, նրա ընտանիքի անդամներից առաջ: Արդեն նոյեմբերի 2-ին: «Առավոտվա ժամը իննին եկավ Վալյամիր Գրիգորիկիշը՝ իր քարտողար Ա.Պ. Սերգեենկոյի հետ, հիշում էր Սաշան: - Շատ հուզի էր նրա հանդիպումը հորս հետ՝ մի քանի ամսվա բաժանումից հետո: Երկուսն էլ լախս էին: Նրանց նայելով՝ չկարողացա զայել արցունքներս ու լաց էի լինում հարեւան սենյակում»:

Չերտկովը նույնպես իր հուշերում նկարագրել է այդ հանդիպումը. «Ես Լ.Ն.-ին տեսա անկողնում, չափազանց քոյլ, բայց պյուծառ հիշողությամբ: Նա շատ ուրախացավ ինձ տեսնելով, պարզեց ձեռքը, որ զգոյշ բռնեցի ու համբուրեցի: Աչքերն արցունքութվեցին, և նա անմիջապես սկսեց հարցուիրոք անել, թե տան ինչպես են... Շուտով խոսեց այն մասին, ինչն այդ պահին լսու երևոյթին ամենաշատն էր անհանգուացնում նրան: Առանձնակի եռանդով ասաց, որ պետք է ձեռք առնել բոլոր միջոցները, որպեսզի Սոֆյա Անդրեևան չգա իր մոտ: Մի քանի անգամ հուզված հարցրեց, թե Սոֆյա Անդրեևան ինչ է պատրաստվում անել: Երբ հայտնեցի, որ նա հայտարարել է, թե ամուսնու կամքին հակառակ՝ հանդիպման չի ձգտի, նա իրեն մեծապես բերևացած զգաց և այդ օրն ինձ հետ այլև չխոսեց իր տագնապներից...»:

Դա ճիշտ է, որ Տոլստոյը վախենում էր կնոջ զալոց: Նոյեմբերի 1-ի գիշերը քնի մեջ մրմնջում էր.

- Փախչել... Փախչել... Հասնել ետևից:

Արդյունքում՝ Տոլստոյի ընտանիքը նրա տեղն իմացավ ոչ թե Սաշայից,

Չերտկովից կամ Մակովիցկուց, այլ «Ռուսակոյն պովոյի» բորբակից Կոնստանտին Օռլովից: Տոլստոյի Տատյանա դրաստրը դրա համար «մինչ ի մահ» երախտապարտ էր նրան: «Հայրս մահանում է մոտակայքում, իսկ ես զգիտեմ՝ որտեղ է,- հիշում էր նա:- Եվ շնչ կարող խնամել նրան: Գուցե և այլև չենանեմ: Թույլ կտա՞ն գոնե նայել մահվան մահանում: Անքուն զիշեր: Խսկական տանջանքը: Բայց գտնվեց ինձ անծանոր մի մարդ, ով հասկացավ ու խղճաց Տոլստոյի ընտանիքին: Նա հեռագրեց մեզ. «Լև Նիկոլաևիչը Աստապովյում է, կայարանապեսի մոտ: Զերմուրյունը՝ 400»»:

Աստապովն մեկնելու համար Տոլստոյի ընտանիքն առանձին գնացք վարձակալեց: Նոյեմբերի 2-ի ուշ երեկոյան կայարան եկան Սոֆյա Անդրեևան, Տատյանան, Անդրեյն ու Միխայիլը:

Սերգեյն ու Իլյան առանձին եկան:

Ընտանեկան խորհրդում երեխաները միաձայն որոշեցին քոյլ չտալ, որ մայրը հանդիպի հորը: Դա պսակագերծում է երրորդ միֆը, որ Սոֆյա Անդրեևային ամուսնու մոտ չէին քողնում Սաշան ու Չերտկովը: Բոլոր երեխաներն էլ հասկանում էին, որ այդ վիճակում, որի մեջ հայրն ու մայրն էին, նման հանդիպումն անհնարին է: Դա չէր հասկանում միայն Փարիզում գտնվող Լև Լվովիչը, որը Աստապովյում կատարվողի մասին տեղեկանում էր ֆրանսիական թերթերից: Նա հուշերում գրում է. «Աստապովյում արված մորս լուսանկարը կա: Անփոյք հագնված՝ դրսից զգոյշ մոտենում է տնակին, որտեղ մահանում է հայրս, որ ականջ դմի, ծածով նայի՝ ինչ է կատարվում այնտեղ: Հանցագործի պես, խորապես մեղավոր, լրված, զղացող՝ նա մուրացկանի նման կանգնած է պատուհանի տակ փոքրիկ սենյակի, որտեղ մահանում

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

է իր ամուսինը, իր Լյովոչկան, իր կյանքը, իր նարմինը, ինքը»:

Այդ սարսափելի պահի ոչ միայն լուսանկարը կա, այլև կինոյիրոնիկան, որն արել է առաջին ոռու կինոպետատոր Ալեքսանդր Դրանկովը: Սովոր Անդրեևնան ներս է նայում Օգոլինի տան պատուհանից՝ փորձելով տեսնել ամուսնուն: Հանկարծ կողքին բացվում է դուռը: Սովոր Անդրեևնան փորձում է ներս մտնել: Նրան հետ է մղում ինչ-որ կին, ըստ երևոյթին՝ Սաշան: Նա օրագրում գրում է, որ սարսափել էր՝ տեսնելով մորն ու նրա բիկունքում կանգնած ճրճրացող կինոյիշխլով մարդուն...

Այդ պատմության մեջ հնարավոր չէ մեկ, երկու կամ երեք մեղավոր գտնել: Բոլորը, բացի Շերտկովից, զգիտեին՝ ինչպես պահեն իրենց: Սահացողի անկողնու մոտ չէր ոչ միայն Սովոր Անդրեևնան, այլև որդիներ՝ Իլյան, Անդրեյն ու Սիխայիլը: Հնարավոր է, որ նրանք իրենց մեղավոր էին գգում հոր առաջ: Սակայն զիշավոր՝ նրանց հայտնվելը Օգոլինի տանը կնշանակելու, որ Աստապովյում է ողջ ընտանիքը և, իհարկե... Սովոր Անդրեևնան: Դրա համար էլ հոր մոտ եկան միայն ավագ զավակները՝ Սերգեյն ու Տատյանան: Բայց նրանք էլ ստիպված էին ձևացնել, քեզ մենակ են եկել:

Վարվառա Ֆեռկրիտովան օրագրում գրում է, որ Տոլստոյն անշուշտ կռահում էր կնո՞ց՝ Աստապովյում գտնվելը: Հայրը սովորեցրել էր չստել, և Սաշան, Սերգեյն ու Տատյանան չէին կարող նրան ուղիղ ասել, քեզ Սովոր Անդրեևնան մնացել է Յասնայա Պոլյանայում, իսկ Տոլստոյն անընդհատ նրա մասին էր հարցմում: Ստիպված էին խույս տալ այդ թեմայով խոսակցություններից:

«Հայրս սկսեց նրանից, որ քոյլ, ընդ-

հատուն ձայնով, շնչակտուր լինելով՝ ասաց. «Քո՞չ շրեղ ու ներկայանալի ես, գրում եր Տատյանան ամուսնուն:- Ես ասացի, որ գիտեմ իր վատ ճաշակը ու ծիծաղեցի: Հետո սկսեց հարցուիրոք անել մամա՞-ի մասին: Ամենաշատը դրանից էի վախենում, որովհետև վախենում էի ասել, որ նա այստեղ է, իսկ նրան ուղիղ ստեղու ուժ, զգում էի, չունեի: Բարեքախտարար հարցն այնպես դրեց, որ ստիպված չեղա խարել:

- Նա ո՞ւմ հետ է մնացել:
- Անդրեյի ու Սիշայի:
- Ու Սիշայի՞:
- Այո՞ւ: Բոլորը միակամ են, որ նրան շրողնեն քեզ մոտ, մինչև դու չցանկանաս:
- Անդրեյն է՞լ:
- Այո՞ւ, նաև Անդրեյը: Շատ լավն են նրանք՝ փոքր տղաները, շատ են չարչարվել խեղճերը, ամեն կերպ ջանում են հաճախացնել մայրիկին:
- Դե, պատմիր, նա ի՞նչ է անում, ինչո՞վ է զրադապած:
- Հայրի՞կ, գուցե ավելի լավ է չասե՞ն. կհուզվես:

Նա եռանդուն ընդհատեց ինձ և արցունքուն, կերկերուն ձայնով ասաց.

- Խոսի՞ր, խոսի՞ր, դրանից ավելի ինչ կարող է կարևոր լինել ինձ համար:

Ու շարունակեց հարցուիրոք անել, թե ո՞վ կա նրա մոտ, թիշկը լա՞վն է: Ասացի, որ լավը չի, ու մենք բաժանվել ենք նրանից, շատ լավն է բուժակուիին, որը երեք ու կես տարի ծոայել է Ս.Ս. Կորսակովի հետ, որեւմն՝ սովոր է այդպիսի հիվանդների:

- Իսկ նա սիրե՞ց բուժակուիուն:
- Այո՞ւ:
- Դե, շարունակի՞ր: Ուտո՞ւմ է:
- Այո՞ւ, ուսում է ու հիմա ջանում է պահպանել իրեն, որովհետև ապրում է

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

քեզ հետ տեսնվելու հույսով:

- Իմ նամակը ստացե՞լ է:
- Այո՞ւ:
- Իսկ իմշպե՞ս վերաբերվեց դրան»:

Նա այդ հարցերով տաճում էր երեխաներին և իրեն: Բայց այդպես էլ չասաց գլխավորը: Չասաց, որ մահվանից առաջ կուզեր տեսնել կնոջը: Հնայած՝ մի անգամ մազի վրա էր:

«Մի անգամ,- իշխում է Տատյանա Լվովնան,- երբ հերթապահում էի նրա մոտ, կանչեց ինձ և ասաց. «Շատ բան է ծանրանում Սոնյայի վրա: Մենք վատ վարվեցինք»:

Հոգմունքից շունչս կտրվեց: Ուզում էի՝ նա կրկնի ասածը, որպեսզի համոզվեմ, որ ճիշտ եմ հասկացել, թե ինչի մասին է խոսքը: «Ի՞նչ ասացիր, պապա՝: Ի՞նչ ստ... սողա»»:

Եվ նա կրկնեց. «Սոնյայի, Սոնյայի վրա է շատ բան ընկնում»:

Ես հարցրի. «Կուզե՞ս տեսնել նրան, կուզե՞ս տեսնել Սոնյային»: Բայց նա արդեն կրոցրել էր գիտակցությունը:

Աստապովոյում Տոլստոյը զայրանում էր շրջապատողների վրա, որ չեն կարողանում իրեն ճիշտ հասկանալ: «Ինչպե՞ս չեք հասկանում: Ինչո՞ւ չեք ուզում հասկանալ... Դա այնքան պարզ է... Ինչո՞ւ չեք ուզում անել դա», - տենդի մեջ մրմնացում էր նա մահվանից երկու օր առաջ: «Ըստ երևոյթին, տաճօփում ու բարկանում էր նրանից, որ չեր կարողանում բացատրել, թե ինչ է պետք հասկանալ ու անել,- իշխում էր Սերգեյ Լվովիչը:- Սենք այդպես էլ չհասկացանք՝ ինչ էր ուզում անել»:

Անսի վեցի առավոտյան նա նստեց անկողնում ու հստակ ասաց, «Զեզ խորհուրդ եմ տալիս իշել միայն մեկ բան. Լև Տոլստոյից բացի, անհաջիկ մարդիկ կան աշխարհում, իսկ դուք նայում եք միայն

Լևին»:

Ըստ Մակովիցկու նորերի՝ նա հաճախ ասում էր. «Մի արքնացրեք ինձ», «Մի խաճգարեք ինձ», «Մի խցկեք իմ մեջ»:

Երբ հիվանդի անկողնու մոտ վեց քժիշկներից կոնսիլիում հավաքվեց, Տոլստոյը հարցրեց

- Ուզե՞՞ր են այս հաճելի մարդիկ:

Քժիշկ Նիկոլային ուզում էր հոգնա անել, բայց Տոլստոյը հրաժարվեց. «Աստված ամեն ինչ կկարգավորի», - ասաց նա: Երբ հարցնու էին՝ ինչ կուզեր, պատախանում էր. «Ուզում եմ՝ ինձ ոչ ոք չձանձրացնի»:

«Նա լրիվ փոքրիկ երեխայի պես է», - բացականչեց Սաշան հորը լվացացնելիս:

«Երբեք այսպիսի հիվանդ չեմ տեսել», - խոստովանում էր Մոսկվայից եկած քժիշկ Ուսովը: Երբ զննության ժամանակ մեջքը պահած բարձրացնում էր հիվանդին, նա զրկեց քժշկին ու համրությեց:

Մահվանից առաջ երկու կին երևացին աշքին: Մեկից նա վախեցավ ու խնդրեց վարագործել պատուհանը: Հնարավոր է, որ կինն էր: Երկրորդին տեսնելով՝ բարձր կանչեց. «Մաշա, Մաշա»: «Ես փշաքաղեցի, - զրում էր Ս.Լ. Տոլստոյը: - հասկացա, որ հիշել է քրոջս՝ Մաշայի մահը, ում հետ առանձնապես մտերիմ էր (Մաշան նոյնապես մահացել էր բոքերի բորբոքումից, 1906 թվականի նոյեմբերին)»:

Մի անգամ այդ երկու կանայք միասին եկան: Ալեքսանդրա Լվովնան իշխում էր. «Յերեկը օդափոխում էինք ննջարանն ու հորս տեղափոխեցինք մյուս սենյակի: Երբ նորից ներս բերեցինք, ակնդետ նայեց իր մահճակալի դիմացի ապակեպատ դրանն ու հերթապահող Վարդառա Սիսայլովնային հարցրեց.

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

- Ո՞ւր է տանում այս ապակեպատ դուռը:
- Սիջանցք:
- Իսկ ի՞նչ կա միջանցքից այն կողմ:
- Նախասենյակն ու սանդրամուտը:
- Այդ ժամանակ ես մտա սենյակ:
- Իսկ ի՞նչ է, դուռը կողպա՞ծ է,- հարցրեց հայրը:

Ասացի, որ կողպած է:

- Տարօրինակ է, իսկ ես հստակ տեսա, որ այդ դրան ետևից ինձ են նայում երկու կնոջ դեմք:

Մենք ասացինք, որ այդպիսի բան չի կարող լինել, որովհետև միջանցքից նախասենյակ տանող դուռը նույնպիս կողպած է:

Երևում էր, որ չհաճախացավ ու շարունակում էր տագնապած նայել ապակեպատ դրանը:

Ես ու Վարփառա Սիխայլովնան վերցրինք պիենի ու վարագործեցինք դուռը:

- Այս, այ իմա լավ է,- թերեւացած ասաց հայրս: Ծրջվեց պատի կողմն ու առժամանակ խաղաղվեց:

Մահվան տառապանքներից բացի («Ինչպե՞ս էր բղավում Լ.Ն.-ն, ինչպես էր զղաձգվում, ինչպես էր շնչահեղձ լինում»,- գրում է Մակովիցին), նրա տառապանքը ծանրանում էր նաև նրանով, որ գիտակցությունը շարունակում էր գործել: Տոլստոյը փորձեց իր համար կարեռ ինչ-որ բան թելադրել շրջապատռողներին, բայց լեզուն արդեն չէր ենթարկվում:

«Հայրս մեզ խնդրեց գրի առնել իր ասածը, բայց դա անհնար էր, քանի որ կցկոտոր, անհականակ բառեր էր արտաքերում,- իիշում է Ալեքսանդրա Լվովնան:- Երբ խնդրեց կարդալ գրի առածը, շփորփեցինք ու շգիտեինք ինչ կարդանք:

Իսկ նա անընդհատ խնդրում էր.

- Դե, կարդացե՞ք, կարդացե՞ք:

Մենք փորձեցինք գրի առնել նրա զառանցանքը, բայց զգալով, որ գրածն իմաստ չունի, նա չէր բավարարվում և նորից էր խնդրում կարդալ»:

Վերջին գրառումը Տոլստոյի օրագրում, նոյեմբերի 3-ին. «Ահա և իմ պլանը: Fais ce que doit, adv...¹ Եվ ամենը այլոց ու զիշավորը՝ իմ բարօրության համար...»:

Վերջին հասկանալի բառերը, որ մահվանից մի քանի ժամ առաջ ասել է ավագ որդուն. «Մերյո՞ւ... ճշմարտությունը... ես շատ եմ սիրում, ես սիրում եմ բոլորին»:

«Նրա հիվանդության ողջ ընթացքում,- իիշում է Ալեքսանդրա Լվովնան,- ինձ ապշեցնում էր, որ չնայած բարձր ջերմությանը, սրտի խիստ բույլ աշխատանքին ու ֆիզիկական ծանր տառապանքներին, հայրս միշտ ապշեցուցիչ պայծառ միտք ուներ: Ամենայն մանրամասնությամբ նկատում էր շուրջ կատարվող ամեն ինչ: Այսպես, օրինակ, երբ բոլորը դուրս եկան նրա մոտից, սկսեց հաշվել, թե ընդամենք քանի հոգի է եկել Աստապովն, ու հաշվեց, որ եկել են 9 հոգի»:

Մահացող Տոլստոյի սկեռուն զաղափարը փախուստն էր: «Փախչել: Փախչել»,- հաճախ քրդմնջում էր նա: Նոյեմբերի 5-ին նորից փորձեց փախչել:

«Այդ ամրող ընթացքում,- իիշում է Ալեքսանդրա Լվովնան,- մենք ծգուում էինք երկու հոգով հերթապահել, բայց մի անգամ այսպես եղավ, որ ես մենակ մնացի հորս անկողնու մոտ: Թվում էր՝ ննջում է: Բայց հանկարծ ուժեղ շարժումով թիկնեց բարձերին ու սկսեց ոտքերն իջեցնել մահճակալից: Ես մոտեցա. «Ի՞նչ ես ուզում, հայրի՞կ»:- «Թո՞ղ, բա՞ց բող ինձ»,-

1. Անավարտ. «Արա, ինչ պետք է, ու բող լինի, ինչ լինելու է» (Քր.):

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

և նա մահճակալից իջնելու շարժում արեց: Գիտեի, որ եթե վեր կենա, չեմ կարողանալու պահել, ու նա կընկնի, և ամեն կերպ փորձում էի հանգստացնել ու պահել մահճակալին: Բայց նա անընդհատ պողպում էր ինձնից ու ասում. «Թո՞ղ, բա՞ց քոդ, դու իրավունք չունես ինձ պահելու, բո՞դ»: Տեսնելով, որ չեմ կարողանում հաղթահարել հորս, հորդորներս ու խնդրանքներս չեն ազդում, իսկ ուժով պահել չէի համարձակվում, սկսեցի բղավել. «Քժի՞շկ, քժի՞շկ, շտապ եկեք այստեղ»: Այդ ժամանակ կարծեմ Տեմենովսկին էր հերթապահում: Նա ներս մտավ Վարվառա Սլիսայլովնայի հետ, և մեզ հաջողվեց հանգստացնել հորս ու պահել մահճակալին»:

Տղասոյի համար լուրջ մտահոգություն էր, որ կամֆորայի հետ նաև մորֆի էին սրսկում՝ ֆիզիկական տառապանքներից ազատելու համար: Նա ասում էր թմրանյութերը: Նա ասում էր այն ամենը, որ մթագնում էր գիտակցությունը: Երբ վախճանից անմիջապես առաջ բժիշկներն առաջարկեցին մորֆի ներարկել, Տղասոյը փար ընկնող լեզվով խնդրեց. «Պարքին չեմ ուզում... Պետք չի պարփին»:

«Մորֆի սրսկեցինք,- գրում է Սակովիցկին: - Լ.Ն.-ն սկսեց ավելի ծանր շնչել և, բուլացած, կիսատենդի մեջ մրմնջում էր.

- Ես որևէ տեղ կգնամ, որ ոչ մեկը չխանգարի... Հանգիստ քողեք ինձ... Պետք է փախչել, պետք է որևէ տեղ փախչել»...»:

Միայն մորֆի սրսկելուց հետո նրա մոտ քողեցին Սոֆյա Անդրեևնաին: «Նա սկզբում կանգնեց, հեռվից նայեց հորս, գրում է Սերգեյ Լվովիչը, - հետո հանգիստ մոտեցավ նրան, համբուրեց ճակատը, ծնկի եկավ և ասաց. «Ներիր ինձ» ու էլի ինչ-որ բան, որ չսեցի»:

Նոյեմբերի 7-ի առավոտյան ժամը երեքին մոտ Տղասոյը ուշրի եկավ, բացեց աչքերը: Մեկը մոմը մոտեցրեց դեմքին: Նա կնճռոտվեց ու շրջվեց: Մակովիցկին մոտեցավ և զուր առաջարկեց. «Թրցեք շրբունքները, Լև Նիկոլաևիչ»: Տղասոյը մի կում արեց: Դրանից հետո միայն շնչառության մեջ էր կյանք զգացվում:

Ժամը վեցն անց հինգ րոպեին Տղասոյը վախճանվեց:

Թարգմանությունը ուսերենից՝
Ներսես ԱթԱբԵԿՅԱՆԻ

**Հյուզոն ԿԼԱՌԻ
/Բելգիա/**

ՈՂՋՈՒՅՆ

Մի առավոտ երք սովորականի պես քո տունը դատարկ է
Ոմն մեկը հաշվում է և մեկ առ մեկ
Օրերն ընդունում վաճակի մեջ
Ոմն մեկը տեսնում է ես տեսնում եմ դու տեսնում ես
Ծպտված կենդանիները տեսնում են սառը հայելու արտացոլքը
Ուրեմն այն կմնա մաշկի տակ
Դանակը ժանգոտվում է սառը արյունից
Քարերը ծակծկվում են հնացած կաթից
Ոմն մեկն ասում է դու ասում ես
Անլսելի ձայնով պաղած շարժմունքով
Ողջույն
Ողջույն սիրելի երեխաներ:

ՍԱԿԱՎ ԺԱՍՏԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂԻ ԵՐԳԸ

Սենք չենք հեղում երկու գրոշանոց նզովք:
Սենք գծում ենք սեփական պլանը մեր:
Իսկ թե ինչպես ենք ապրում, հասցնում,
Սեր գործերը տեղին կազմակերպում,
Դա ոչ ոքի համար մեղրով լի պնակ չէ:

Կառավարությունը հանգիստ նստած է իր էշին.
դու ոչինչ չես կարող անել՝ դա քո գործը չէ,
դա գդակներով ծերունիների խաղ է պարզապես,
որի նպատակը շահումն ու փողն է:

ԳԵՂԱՐՄ Գարու 2020

Մի՞թե դու իրոք այդպես չես վարվի:

Այդ ամենը բոլորից երկար կտևի,
շնայած զանգատների տեղատարափին,
մենք շատ տհաս ենք քաղաքական մուր խաղերի համար,
եթե անզամ փոխվի աշխարհն հիմնովին:
Այդ ամենը մեզ համար լոկ խաղ է խրթին:

Այնքան է իրական մեր անել վիճակը,
որքան իրական է մեր թշվառ թոշակը:
Հեռատեսիլից, տուն-տեղից զատ, տարին
երեք շաբաթ հանգիստ ծովափին: Այդքան:
Մի՞թե, պարոն, դուք, իրոք, բաղձում եք ավելին...

CLASSICUS*

Սերը կրկին իր ոսկեփայլ խոպոպներով
Աքացիով ինձ ցած զցեց անկողնուց:

Սերս պառկած է այստեղ գրկաբաց
մշտարքուն, չարկամ ուազմիկի համար,
և ոչ թե ինձ պես՝ կիսենի ու խամրած ծառայողի:

7 տարի առաջ Սերը՝ ոսկեհուու ու բաց բերանով,
ոստնեց և մատները խրեց պարանոցս:
Այդ գիշեր մազերս ճերմակեցին շոկից:

Նա պառկեց փափուկ իմ մահճակալին:
Կուզեի՝ Սերն իր ոսկյա գնդերով
զար ու լիաշուք ծառայեր նրան՝
աշխուժորեն ու դասական տակտով:
Բայց Սերն ինքն անշուք մի սիրեկան է,
պանամոլ մի մարդ:

*/լատ.-բարձր խավի մարդ

ՈՉ

Ոչ ոք տանը չէ
Նույնիսկ ես չեմ տանը

Նրա մուշտակը աթողին ընկած է
Իսկ ինքը մեջը չէ

Ես քաղաքավարի թերեւ հազացի
Սենյակը մնաց խոլ ու համրաշունչ

Ի՞նչ պատահեց, ինչպե՞ս
Ես թաքցնում եմ օրվա թերթերը

Վառում եմ լույսը
Ես ներկա չեմ այստեղ

Չնայած իշխում է դեռ բույրը նրա
Ինքս սակայն այլեւս չեմ հավատում դրան

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1943
OCTOBER 1943

X – Հանճովերի ճանապարհին

Ոմբակոծիչները հարձակման են անցնում:
Լսիր նրանց վայրագ ոռնոցը:
Սի հեռացիր ինձնից
այս նենգ մառախուղին:
Թեպետ իրարից հեռու ենք հազիվ երեք ոտնաշափ,
արդեն երեք անգամ կորցրել են ես քեզ:
Հայացքս մշուշոտ է ակնոցներիս պես:
Արի ու համընթաց շարժվիր իմ կողքով՝
ձեռքով բռնած կողս:
Սեղմվիր ինձ ուժգին,
Ինչպես որ շուտով դագաղում կլինենք:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

XI – Գնացքը

Մենք սպասում ենք. ահա կնատենք:
Խոշնողութերը բոյլ չեն տալիս դեռ:
Դարձյալ անցավ մի օր,
ինձ մի հարցրեք՝ ինչպես:
Մարդիկ լարված են:
Ինչ-որ բան է պատահել կրկին:
Դողում եմ հուզմունքից:
Վտանգավոր է հիմա կայարանում:
Չեմ սիրում աղմուկը
դանդաղ մոտեցող վագոնաշարի:
Գնացքի դրաները մեխով փակված են:
Ներսում գազաններ են,
որ ճշում են կարծես մարդկային ձայնով:
Դարձյալ անցավ մի օր,
ինձ մի հարցրեք՝ ինչպես:

XV – 7 որսկան շնորհ մարդը

Իմ շները կանգնած են ուշիմ
ու վճռական:
Նրանք խժում են իրենց կերը՝ արագ կուլ տալով,
հետո ձգվում են՝ ընդունելով եզիպտական կեցվածք:

Իմ շներով դուք կարող եք որսալ
անհետ կորած բաներ՝
հանց իրեաների ու նապաստակների:

Ես իմ շներին սիրում եմ մարդկանցից շատ:
Բացառությանք, երբ նրանք ուսում են:
Այդքամ նրանք, իրոք, նմանվում են մարդկանց:
Չնայած հետո նրանք ձգվում են՝
ընդունելով եզիպտական կեցվածք:

XVII – Մայրեղ

Աղքանոց նետված երեխաները
գրոշներ են փնտրում
մահացածների գրպաններում:

Վանդակավոր հողաբափեր հազած մայրերը
խսում են ծննդաբերությունից ու նորաձևությունից:

Եվ որ՝ այն թարմ է: Եվ իր ամուսնու
աշխատավարձը չի հերիքում բնավ:
Եվ որ դա առմիշտ այդպես կինի՝
մինչև կմեռնես ու կհուղարկավորվես:

Մենք անտակ-անլուր զամբյուղներ ենք:
Հեռվում՝ հրաշքների ինչ-որ երկրում
ոմն մեկը թխում է նոր բոքոններ:

ԶՍՊԻՐ

Զապիր քո կիրքը:
Սոռացիր՝ ինչու ես ցանկացել կանգնել
ցրտում կամ մեռնել,
երբ կարծում էիր, թե աշխարհն արար
զարուն է, կամ պարտեզ, կամ սիրասուն կին:

Սպասիր զօր ու գիշեր,
բայց մոռացիր քո տեսքով վախիդ մասին:
Սի հրապուրվիր քո վարքագծով:

Վաղը առաջնորդում է:
Երեկը փքվում է:
Սերը սպանում է. այլս չի ստի:

Դու մի պահպանիր եւ ոչ մի նասունք:
Նրա ճանկրտութի վրայով անցիր:
Նե կմնա ընդմիշտ բուրավետ մի հետք
քո բնաջնջված տիրույթներում:

ՊՈԵԶԻԱ

Հաստ Ռեմկոյի՝ Վոլտերը բուժվել է քնական ծաղիկ հիվանդությունից,
խմելով 120 լիտր լիմոնադ:
Եվ դա, դա պոեզիա էր:

Մի ճաշի ընթացքում Բալզակը կերավ հարյուր ոստրե,
տասներկու կոտուետ, մի բառ՝ պատրաստված շվեդական ձևով,
լեզու՝ նորմանդական ձևով, իսկ աղիքների համար՝ վեց թե յոթ տանձ:
Խսմեց մի չորս շիշ Լուարի գինի:
Դա է՞լ է ալեզիա, Ռեմկո...

Անգլիայում տասնմեկ հազար երեխայի սիրտ սառչում է:
Պոեզիա՞ է, հա՞...

Իսկ կինը՝, ով կրծում-ծամում է
քան տարվա իր հարսանելան զգեստը...
Կարո՞ղ է նա մնալ առեղծվածային՝
ինչպես պոեզիա...

ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒՄ

Այդ գիշեր ես մոտ երեսուն էի:
Գիշերն արքնացա: Անձրև էր գալիս:
Ես տեղյակ էի կրկնապատկման մասին:

Իմ կպչուն, խղճուկ ու ցանցառ ես-ը,
որ կպած էր կրկնակ մաշկիս,
զնաց մեղմորեն ու սիրահոժար:

Գուշակված էր. երեխաներ (երեք),
/զորշուկաշուն (երկու), կամուրջ, մեխակներ,
Հավաքածուներ, կամք:

Ես ընկա: Ուժահատ պառկեցի այնտեղ:
Հանց կրեմով թխվածք՝ անձրևի տակ:
Կրկնապատկումը բառ է.
(հենց սկզբից է՞լ)
համազոր հոգուն:

ՆԱՍԱԿ

Հայրիկ, դու խոհանոցում կանգնա՞ծ ես հիմա,
երբ կարդում ես իմ այս ուղերձը,
թե՞ նստած ես սրճարանում, այ անքան մարդ:
Անսովոր կացարան ենք մենք ստացել այստեղ,
մենք աղցան ենք ուտում շաղգամի գիխով:
Հայրիկ, որքա՞ն ժամանակով ես կապելու մեր ոսքերը:
Այստեղ ծորակներից շագանակագույն ջուր է հոսում.
Մի՞թե հետազայում լավ կլինի իրոք...
Ավելին, դիակների գարշահոտություն ենք շնչում այստեղ:
Ոտքերս մաշվում են
մինչեւ դժվարությամբ հասնում եմ դպրոց:
Ես գիտեմ տարվա չորս եղանակ, եւ չորսն էլ կապված երաժշտության հետ:
Դու տեսած կա՞ս բարբառող քոչուն.
նա ունի շատ կարծ, բարակ ոտքեր և միշտ ձայն է հանում,
որովհետև իր ձվերը նա քարշ է տալիս հատակով մեկ:
Հայրիկ, մենք սև ձյուն ենք այժմ տեսնում այստեղ:
Մենք չենք կարող ապրել տաք ջրով միայն:
Գրիր, որ դու դեռ սիրում ես մեզ, Հայր,
թե չէ ես ու մայրիկը կչվենք Ամերիկա:

Պ.Բ. ՇԵԼԼԻԻՆ ՆԱՅԵԼՈՒ ՏԱՍԸ ՊԱՏճԱՌ

5

Այնտեղ կային փշոտ թփեր, բազում թփեր
որոնց մեջ է ընկել նա ու արյուն որել:
Բայց գրպանում նա դեռ մկնդեղ ուներ:-
Որովհետև, ով գիտի,
գուցե ուզում ես պահպանել
գեղեցկությունը հոլովման:
Ով գիտի, գուցե առանց հրաժեշտի
դու չես ուզում խորասուզվել
ջրիմուներիի մեջ անսանձ...

Թարգմանություններն անզլերեն տարբերակից՝
Քրիստինե ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ

Իտալո ԿԱԼՎԻՆՈ
/Իտալիա/

ԲԱԶՄԱ ՔԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ժամանակակից վեպը՝ դա հանրագիտարան է, իմացության մեթոդ եւ, ամենից առաջ, աշխարհում իրադարձությունների, մարդկանց եւ իրերի միջեւ փոխվազակցվածությունների ցանց: Կարող ենիլի Գաղդայի փիլիսոփայությունը, որ գրում էր ին մայրենի լեզվով, լիովին համապատասխանում է այդ միտմանը՝ նա տեսնում է աշխարհը որպես «համակարգերի համակարգ», որտեղ յուրաքանչյուր համակարգ պայմանավորում է մյուսները եւ, միաժամանակ, դրանցով է պայմանավորվում: Գաղդան ողջ կյանքում ջանում էր պատկերել աշխարհը հաճույցի, մանվածքի խճճված կծիկի տեսքով. պատկերել՝ չնվազեցնելով դրա անհավանական բարդությունը կամ, ավելի ճիշտ, միաժամանակյա առկայությունը զանազան տարրերի, որոնք միատեղ կանխորոշում են ամեն մի իրադարձություն: Այդպիսի աշխարհը մակալման նրան դրդեցին իր կրթությունը, խառնվածքն ու նեւրոզները: Ինչպես ճարտարագետ Գաղդան դաստիարակված էր գիտության ոգով եւ նախահակվածություն ուներ առ փիլիսոփայությունը: Վերջինս նա գաղտնի էր պահում՝ լոկ նրա մահվանից հետո 1973 թվականին գտնվեցին գրառումները, որոնցից հայտնի դարձավ նրա փիլիսոփայական համակարգի սեւագիր տարրերակի մասին, որ հիմնված էր Սպինոզայի եւ Լայբնիցի տեսությունների վրա: Որպես գրող նա համարվում էր իտալական Ձեյմս Զոյսը եւ մշակել էր մի ոճ, որ իր մեջ միացում էր լեզվի զանազան մակարդակներն ու ընդարձակ բառապաշարը: Որպես նեւուտիկ՝ լիովին իրեն թղթին է հանձնում իր ողջ տագնապալիությամբ եւ մոլագարությամբ, այնպես որ հաճախ ամ-

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

բողջականությունը կորչում է բազմաթիվ մանրամասների ետևում, իսկ ենթադրյալ դետեկտիվ վեպը այդպես էլ չի ավարտվում ոճերի բացահայտմամբ: Որոշակի իմաստով նրա բոլոր վեպերն անավարտ կամ չլրված են՝ ինչպես հավակնոտ կառույցների ավերակներ, որոնք, այդուհանդերձ, պահպանում են վիրխարիության եւ մանրակրիստության հետքերը, որոնցքվ դրանք մտահղացվել էին: Ամենաանշան բանը վեպում դիտարկվում է որպես դրա փոխակապակցածությունների կենտրոն, որոնք հեղինակը չի կարող չիետազոտել եւ, հետեւաբար, սկսում է բազմապատկել մանրամասները, գնալով անվերջանալի նկարագրությունների եւ շեղումների: Ինչպիսին էլ որ լինի ելնան կետը, հետազոտման ոլորտն ավելի ու ավելի ընդլայնվում է՝ ավելի ու ավելի հեռավոր հորիզոններ ընդգրկելով, եւ եթե հնարավոր լիներ շարունակել ավելի հեռուն գնալ, այն կը նդգրկեր ողջ տիեզերքը:

Այդ՝ յուրաքանչյուր առարկայից տարածվող սարդոստայնի լավագույն օրինակը «Անիջյալ խառնաշփորի» իններորդ գլխում առեւանգված թանկարժեք իրերի հայտնաբերման դրվագն է: Մենք իմանում ենք յուրաքանչյուր թանկարժեք քարի, դրա երկրաբանական պատմության եւ քիմիական բաղադրության մասին. դրա բոլոր հիշատակությունների մասին՝ պատմության մեջ եւ արվեստում, դրանց բոլոր կիրառումների եւ դրանց հետ զուգորդվող պատկերների մասին:

Մինչեւ այն, որ գիտությունը պաշտոնապես ընդունեց, որ զննման փաստն ազդում է զննվող երեւութիւնը, Գաղդան գիտակցում էր, որ

«իմանալ, նշանակում է ինչ-որ բան մերքերել իրականության մեջ եւ, ինտեւաբար, աղճատել այն»: Այստեղից էլ սերում է նրա հաստատուն աղճատող մոտեցումն առ իրերի պատկերումն ու լարվածությունը, որ նա միշտ ստեղծում է իր եւ պատկերվող իրի միջեւ, այնպես որ՝ որքան ավելի շատ է աշխարհն աղճատվում նրա հայացքի ներքո, այնքան ավելի շատ հեղինակի անձը ներքաշվում է այդ գործընթացի մեջ, դրանով հենց ինքնաղճատման ենթարկվելով:

Այնժամ, երբ Գաղդայի ոճը բնութագրվում է արժանահավատության եւ աղճատման միջեւ եղած հակադրությամբ՝ որպես ցանկացած կոզմիտիվ պրոցեսի բաղկացուցիչներ, նույն շրջանում տեխնիկական կրթությամբ մի այլ գորոդ, Որքերտ Մուզիլը, որպես ճարտարագետ, արտահայտում էր բախումը մաթեմատիկական ճշգրտության եւ մարդկային կյանքի անկանխատեսելության միջեւ, կիրառելով միանգամայն այլ ոճ՝ սահուն, հեգնական եւ զուսպ: Մուզիլի երազանքը մասնավոր լուծումների մաթեմատիկան էր: Ինացությունը նրա համար երկու հակադիր բեւեռների անհամատեղելիության գիտակցումն էր: Դրանցից մեկը նա կոչում է ճշգրտություն, մաթեմատիկա, ոգի կամ ռազմական մտածողություն, իսկ մյուսը՝ հոգի, իռացիոնալություն, մարդկայնություն եւ քառոս: Մուզիլը տեղադրում է ամենը, ինչ նա գիտի եւ մտածում է հանրագիտարանի մեջ, որին փորձում է վեպի տեսք հաղորդել, սակայն այն մշտապես փոխում է կառուցվածքը եւ փշրվում է հենց նրա ձեռքերի մեջ: Արդյունքում՝ նրան ոչ միայն չի հաջողվում ավարտել վեպը, նա

ԳԵՂԱՐ ԳԱՐՈՒԱ 2020

նաեւ ունակ չի լինում որոշելու իր համար որա շրջանակները եւ հասկանալու՝ ինչպես պահել նյութի վիրտարի զանգվածը այդ հանձնարարված շրջանակներում։ Եթե մենք համեմատենք այս երկու գրող-ճարտարագետներին՝ Գաղղային, ում համար ընկալումը նշանակում էր ներքաշված լինել փոխկապակցվածությունների ցանցի մեջ, եւ Մուրզիլին, ով կարծես թե հասկանում է ամենը իրերի մակարդակների եւ ծածկագրերի բազմության մեջ, ընդ որում՝ մշտապես մնալով կողմ կանգնած, մենք ստիպված կլինենք նշելու նրանց երկուսի համար ընդհանուր մի հատկություն՝ ավարտ գտնելու անընդունակությունը։

Նույնիսկ Մարսել Պրուստին չի ջաջողվեց ավարտել իր համրագիտարանային վեպը, սակայն ոչ մտահղացման թերությունների պատճառով։ Հէ՞ որ գրքի գաղափարը ակնթարթաբար էր հղացվել՝ սկիզբը, վերջը եւ ընդհանուր կառուցվածքը։ Պատճառն այն էր, որ գիրքն ավելի ու ավելի հագեցած էր դառնում։ Դամայնապարփակ ցանցը՝ թեմա է, որ արդիական է եւ Պրուստի համար, բայց նրա մոտ այդ ցանցը բաղկացած է տարածություն-ժամանակի կետերից, որոնք փոխնիփոխ գրավում են բոլոր հերոսները, դրանով էլ հենց ծնելով տարածության եւ ժամանակի անվերջանալի ընդարձակումը։ Աշխարհն ընդլայնվում է այնքան ժամանակ, մինչեւ որ այն անհնար է լինում ընդգրկել, եւ ինացությունը Պրուստի համը ծեռք է բերվում անհնարինության ապրման միջոցով։ Այդ իմաստով իմացության բնութագրական օրինակը խանդն է, որ պատմողն ապրում է Ալբերտինայի հանդեաւ։

«Եւ ես հասկանում էի՝ ինչ փակու-

ղում է տարութերվում սերը։ Մենք երեւակայում ենք, թե իր որա առարկան որոշակի էակ է՝ պարփակված որոշակի մարմնում, որը կարող է դրվել մեր առջեւ։ Ավաղ։ Այն ձգվում է տարածության եւ ժամանակի բոլոր կետերի վրա, որոնք գրավում են կգրավի սիրելի կինը։ Եթե մենք չենք տիրանում նրա առնչմանը ինչ-որ տեղի, ինչ-որ ժամի հետ, մենք նրան չենք տիրանում։ Իսկ մենք ի վիճակի չենք դիպչելու բոլոր այդ կետերին։ Լավ է, եթե դրանք մեզ ցուցանված լինեն, մենք, երեւի թե, կկարողնայինք հասնել դրանց։ Բայց մենք դեգերում ենք խավարում՝ չգտնելով դրանք։ Այստեղից էլ՝ անվատահությունը, խանդը, հետապնդումները։ Մենք կորցնում ենք թանկարժեք ժամանակը սխալ հետքի փնտրտությի վրա եւ անցնում ենք ճշմարտության կողքով, չկասկածելով իսկ»։

Դրվագն այս «Գերուհուց» գտնվում է նույն էջում, որտեղ խոսքը «գերբնական առարկայի»՝ հեռախոսի մասին է։ Մի քանի ք անց մենք կարդում ենք ինքնարիոյի ամենաառաջին ցուցադրումներից մեկի մասին, ինչպես որ նախորդ հատորում մենք վկան էինք այն բանի, թե ինչպես մեքենաները փոխարինելու եկան կառքերին, այնքան փոխելով տարածության եւ ժամանակի փոխհարաբերությունը, որ «նույնիսկ արվեստը փոփոխությունների ենթարկվեց»։ Ես այս ամենն ասում եմ այն բանի համար, որպեսզի ցույց տան, որ տեխնոլոգիաների իր ընկալման մեջ Պրուստը չի գիշում երկու գրող-ճարտարագետներին, որոնց ես ավելի վաղ հիշատակեցի։ Ժամանակակից տեխնոլոգիաները, որոնց հայտնությունը մենք հետհետե զննում ենք «Կորուսյալ ժամանակի որոնումներում» վեպում՝

ոչ միայն դարաշրջանի, այլ նաև հենց ստեղծագործության ձեւի, նրա ներքին տրամաբանության մասն է:

Իմ առաջին բանախոսությունը ես սկսեցի Լուկրեցիոսի եւ Օվիդիոսի էպիկական պոեմներից, ինչպես նաև անվերջանալի փոխկապակվածությունների հաճակարգի մասին գաղափարից՝ ամենայնի եւ բոլոր մնացյալի միջեւ, որ կարելի է գտնել այդ երկու այդքան տարբեր գրքերում: Այս բանախոսության մեջ հղումներն առ անցյալի գրականությունը կարելի է նվազագույնի հասցեն՝ սահմանափակվելով լոկ մի բանի օրինակներով, ցույց տալու համար, որ մեր ժամանակի գրականությունը ջանում է իրականացնել առ փոխկապակվածությունների բազմազանության պատկերնան հինավորց ձգուումը:

Չափազանց հավակնութ մտահացումները կարող են անցանկալի լինել շատ ոլորտներում՝ բայց ոչ գրականության մեջ:

Գրականությունը կենդանի է մնում, եթե մենք անիրագործելի նպատակներ ենք առաջադրում: Միայն այդժամ բանաստեղծներն ու գրողները իրենց առջեւ խնդիրներ են դնում, որոնք այլ մեկը նույնիսկ չի համարձակվում պատկերացնել, որ գրականությունը իմաստ ունի: Քանի որ գիտությունը դադարել է վստահել ընդհանուր եզրահանգումներին, որոնք մասնագիտացման որոշակի ոլորտի սահմաններից դրւու են, գրականության խնդիրն այժմ իմացության տարատեսակ ոլորտների միավորումն է առ աշխարհի միասնական բազմաշերտ պատկերը:

Գրողներից մեկը, որ երբեք չէր սահմանափակում իր մտահացումների բափը, Գյոթեն էր, ով 1780 թվակա-

նին Շարլոտա Ֆոն Շտայնին պատմել էր, թե նա մտահացել է «Վեպ տիեզերքի մասին»: Սեզ հանարյա թե ոչինչ հայտնի չէ այն մասին, թե ինչպես էր նա մտադիր մարմնավորել առ կյանք այդ գաղափարը, բայց հենց փաստն այն բանի, որ նա ընտրել էր վեպը որպես գրական ֆորմայի ծեւ, որ ունակ էր իր մեջ պարփակելու ողջ տիեզերքը, գալիքի համար շատ մեծ նշանակություն ունի: Մոտավորապես նույն շրջանում Գեորգ Բրիստոֆ Լիխտենբերգը գրել է.

«Ես կարծում եմ, որ դատարկության մասին բանաստեղծությունը հիշարքանց կլիներ»:

Տիեզերքը եւ դատարկությունը՝ ես դեռ կվերադառնամ այդ երկու հասկացություններին, որոնք հաճախ միեւնույն բանն են լինում, եւ որոնց միջեւ ժամանակ առ ժամանակ տարութերվում է գրականությունը: Ես գտա այս մեջքերումները Յանս Բյուլմենբերգի «Աշխարհը որպես գիրք» հիշարքանց գրքում: Վերջին գլուխներում հեղինակը զննում է այդ գրական հավակնության պատմությունը Նովալիսից, ով որոշել էր գրել «Գիրք գրոցը», որը կնմանվի մեկ հանրագիտարանի, մեկ Աստվածաշնչի, մինչեւ Յումբոլդտը, ով իր «Տիեզերքով» հասավ «Փիզիկական տիեզերքի նկարագրման» ստեղծման նպատակին: Գլուխը Բյուլմենբերգից ամենաշատն է կապված մեր քննարկման առարկային, կոչվում է «Աշխարհի դատարկ գիրքը», եւ պատմում է Մալարմեի ու Ֆլորերի մասին: Մալարմեի, ում հաջողվեց իր բանաստեղծություններում դատարկության բյուրեղյա պարզ ֆորմա հաղորդել, եւ ով իր կյանքի վերջին տարիները ընծայեց «Բացարձակ գրքի» վրա տարվող աշխատանքին՝ առեղջվածային աշխա-

տանք, որի բոլոր հետքերը նա վերացրեց: 1852 թվականի հունվարի տասնվեցին Ֆլորերը Լուիզա Կոլեխին գրեց. «Ես կուզենայի գիրք գրել ոչ մի բանի մասին», - եւ իր կյանքի վերջին ինը տարին նա ընծայեց բոլոր ժամանակների ամենահանրագիտարանային վեպին՝ «Բուվարը եւ Պելյուշեն» երկին:

«Բուվարը եւ Պելյուչեն» բոլոր վեպերի ծշմարիտ նախորդն է, որոնց մասին ես կխոսեմ, նույնիսկ չնայած այն բանին, որ ճամփորդությունը տիեզերական իմացության ծովի միջով, որ ձեռնարկել էին 19-րդ դարի գիտության այդ երկու դոն կիխոտները, վերածվում է անհաջողությունների շարանի: Այդ երկու պարզապիտ ինքնուսների համար յուրաքանչյուր գիրք նոր աշխարհ է բացում, սակայն այդ աշխարհները անհամատելի են կամ, համենայն դեպս, այնքան հակասական են, որ քայլայում են առ որոշակիություն ամենայն հույս:

Դժվար է ասել՝ ինչպես պետք է մեկնարանել այդ անավարտ վեպի վերջը, երբ Բուվարն ու Պելյուչեն հրաժարվում են աշխարհը հասկանալու փորձերից, հաշտվում են գրագիրների իրենց ճակատագրի հետ եւ որոշում են իրենց ընծայել համաշխարհային գրադարանի գրքերի արտագրման խնդրին: Արդյոք հա՞րկ է եզրակացնել, որ Բուվարի եւ Պելյուչեի կյանքում «հանրագիտարանը» եւ «ոչինչը» միաձուլվում են: Բայց երկու գործող անձանց ետևում կանգնած է Ֆլորերը, ով, որպեսզի յուրաքանչյուր զիխում արկածներ նկարագրի, ստիպված էր տարատեսակ գիտելիքներ ձեռք բերել եւ գիտության տաճար կառուցել լոկ այն բանի համար, որպեսզի երկու հերոսները քանդեին այն՝ մինչեւ հիմքը կոր-

ծանելով: Այսպիսով, հանրագիտարանային էպոսը երկու գրագիր-հնքնուսների մասին կրկնօրինակվում է զուգահեռ եւ միանգամայն տիտանիկ ջանքով՝ իրական կյանքում: Ֆլորերն ինքն իրեն վեածում է տիեզերքի հանրագիտարանի, մոլեգին կլելով իմացության ամեն մի հատիկ, կիրառվող այնպես, ինչպես այդ անում են երկու հերոսներնուսնե՞րը: Կամ ընդհանրապես իմացության ունայնությունը ցուցանելու համա՞ր: Դաշորդ հարյուրամյակի հանրագիտարանային վիպագիրը՝ Ռայմոն Քընոն, եստ գրեց ի պաշտպանություն այս երկու հերոսների հիմարության մեջ մեղադրանքների, ինչպես նաև ի պաշտպանություն Ֆլորերի՝ հախոււն մեղադրանքներից առ այն, թե նա գիտության թշնամին էր:

Իմացությունը որպես բազմաբանակություն՝ թելն է, որ միաժամանակ մողերնիզմի եւ պոստմոդեռնիզմի նշանակալից ստեղծագործությունները կապում է. թել, որը, չնայած բոլոր կախվող պիտակներին, հուսով եմ, կշարունակի գոյություն ունենալ հաջորդ հազարամյակում:

Չնորանանք, որ գիրքը, որ սովորաբար ամենալիհակատար ներածությունն է առ մեր դարի մշակոյթը, նույնպես վեպ է՝ Թոմաս Մանի «Կախարդական լեռը»: Զափազանցություն չի լինի ասել, որ ալպիական առողջարանի սահմանափակ աշխարհը ելակետ է ծառայում բոլոր ուսուրությունների համար, որոնք հետազոտում էին 20-րդ դարի մտքերի տիրակալները:

20-րդ դարի մեծ վեպերում մեկը մյուսի ետքից ծնվում է բաց հանրագիտարանի գաղափարը: Այդ բառակապակցությունը իր մեջ ներքին հակասություն է պարունակում, չը՞ որ «հան-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

րագիտարան» բառը ծագումնաբանության տեսանկյունից ենթադրում է ստեղծել իմացությունների սպառիչ կատալոգ՝ որոշակի շրջանակներով սահմանափակված։ Բայց այսօր այլեւս անհնար է պատկերացնել լիություն, որը միջանկյալ կամ վարկածային կլիներ։

Միջնադարյան գրականությունն արարում էր ստեղծագործություններ, որոնք իրենց մեջ բովանդակում էին մարդկային իմացությունների ողջ հանրագումարը մշտատել եւ խտացված ֆորմայում։ Մեր ամենասիրելի ժամանակակից գրքերը, ընդհակառակը, մտքի ֆորմաների եւ ոճերի արտահայտման բախման հետեւանք են։ Եթե նույնիսկ ընդհանուր մտահղացումը ծրագրավորված էր որվագներում, որոշիչ նշանակություն ունի ոչ թե ստեղծագործության տեղադրումը ներդաշնակ շրջանակների մեջ, այլ դրա կատարած կենտրոնախույզ ուժը՝ լեզուների բազմաբանակությունը որպես ամբողջականության գրավական։ Դա ապացուցել են 20-րդ դարի երկու մեծ գրողներ՝ Թոմաս Սթերն Էլիոթն ու Ջեյմս Չոյսը, ովքեր Դանթեի գիտակ էին եւ աստվածաբանության ոլորտում խորունկ գիտելիքներով էին օժտված։

Եկավ փոքր ինչ կարգուկանոն մտցնելու ժամանակը օրինակների մեջ, որոնք ես առաջարկեցի որպես բազմաբանակության ցուցադրում։ Գոյություն ունի այնպիսի բան, ինչպիսին ամբողջական տեքստն է, որ մի ծայնի արտահայտություն է ծառայում, բայց մեկնաբանման համար բաց է մնում շատ նակարդակների վրա։ Եւ այստեղ մրցանակը հնարամտության համար հասնում է Ալֆրեդ Ժարիին՝ «Բացարձակ սերը» գրքի համար, իիսունէջա-

նոց վեպի, որը կարելի է ընթերցել որպես երեք միանգամայն տարրեր պատմություններ։

1. մահվան դատապարտվածի արթուրյունն իր խցում մահապատժի նախօրեին։

2. անքնությամբ տառապողի մենախոսությունը, ով կիսանիրիի մեջ տեսնում է, որ իրեն մահվան են դատապարտել։

3. Քրիստոսի կյանքի պատմությունը։

Բացի այդ, կա բազմաշերտ տեքստը, որ փոխարինում է եսի միակությունը գործող անձանց՝ ծայների եւ աշխարհայացքների բազմաքանակությամբ։

Կա ստեղծագործության այն տեսակը, որն ողջ եղածը ներառելու իր փորձերում այդպես էլ չի կարողանում ֆորմա ծեռք բերել, մնալով անավարտ իր իսկ բնույթով, ինչպես մենք այդ տեսանք Գաղղայի եւ Մուգիլի դեպքերում։ Եւ կա ստեղծագործության տեսակ, որը փիլսոփայության մեջ չհամակարգված մտքի գրական համարժեք է ծառայում, ասույթների եւ հանկարծական պայծառառատեսությունների ֆորմայով արտահայտված։ Եւ այդ կապակցությամբ ժամանակն է հիշատակելու մի հեղինակի, որին ես երեք չեմ հոգնում ընթերցել՝ Պոլ Վալերիին։ Ես խոսում եմ առաջին հերթին նրա ընդհանունը մի քանի էջանոց էսեի եւ օրագրային մի քանի տողանոց գրառումների մասին։ «Փիլսոփայությունը պիտի ոյուրակիր լինի», - գրում էր Վալերին։ Բայց նա նաև գրում էր. «Ես փնտրում էի, փնտրում եմ եւ միշտ կփնտրեմ այն, ինչ կը զում եմ Բացարձակ Երեւութ, այսինքն՝ գիտակցության, հարաբերությունների, պայմանների, հնարավորությունների

ԳԵՂԱՐ ԳԱՐՈՒԱ 2020

Եւ անհնարինությունների լիությունը»:

Արժեքների մեջ, որոնք ես կուգենայի պահպանել հաջորդ հազարամյակի գրականության մեջ, ամենից առաջ հետեւյալն է՝ ճաշակն առ կարգաբերվածությունն ու ծշգրտությունը, ինչպես նաև՝ առ գիտությունն ու փիլիստիկայությունը, ինչպես Վալերիի մոտ՝ Էսեխստի եւ արձակագրի: Եթե ես ստիպված լինեի անվանել այն գրողին, ով կատարելապես մարմնավորել է ճշգրտության իրենալը երեւակայության եւ լեզվի մեջ, ես, անկասկած, կանվանեի Խորիսն Լուիս Բորխեսին: Ես սիրում եմ նրա ստեղծագործությունները, որովհետեւ դրանցից յուրաքանչյուրն իր մեջ բովանդակում է տիեզերի մողելը կամ դրա տեսանկյուններից մեկը. որովհետեւ նրա պատմությունները հաճախ ընդունում են ժամանակի կողմից ստուգված հանրահայտ գրականության ժանրի գեղագիտական իրեալի երեւութականությունը, ինչը որ համարյա միֆական կառուցվածքներ է ստեղծում: Որպես օրինակ վերցնենք «Քաժանվող արահետների այգին»՝ ժամանակի մասին նրա ամենագլխապտույտ «Էսսեն», ներկայացված լրտեսական պատմվածքի ֆորմայով եւ տրամաբանա-քնազանցական պատմություն բովանդակող, որն իր հերթին բովանդակում է անվերջանալի չինական վեպի նկարագրություն, եւ այդ ամենը՝ մի դյուժին էջերում:

Այդ պատմվածքում Բորխեսի ծեւակերպած վարկածները ժամանակի մասին եւ արտահայտված ընդամենը մի քանի տողերում՝ յուրաքանչյուրը, ըստ եւթյան հետեւյալներն են.

1. Բացարձակ, սուբյեկտիվ ներկա ժամանակը. «Ես մտածեցի, թե՝ չէ՞ որ եւ ամենը երկրի երեսին կհանգեցնի

ինչ-որ բանի հիմա, իենց հիմա: Դարերն անցնում են դարերի ետեւից, բայց լոկ ներկայում է իսկապես ինչ-որ բան կատարվում՝ այդքան մարդիկ են օդում, ցամաքում եւ ծովում, բայց միակ բանը, որ իրոք տեղի է ունենում՝ ինձ հետ կատարվողն է»:

2. Կամքով պայմանավորված ժամանակը, որում գալիքը նույնքան անդառնալի է, ինչպես եւ անցյալը:

3. Բազմաչափ եւ ճյուղավորված ժամանակը, որում ներկան բաժանվում է երկու գալիքի, ծեւավորելով «աճող, զլիապտույտ ցանցը՝ բաժանվող, միավորող եւ զուգընթաց ժամանակների»:

Այդ անթիվ քանակության գաղափարը զուգահեռ գոյություն ունեցող տիեզերքների, որոնցում բոլոր հնարավորությունները մարմնավորվում են բոլոր հնարավոր համակցումներում՝ ոչ մի դեպքում չեղում չէ պատմվածքի թեմայից, այլ իենց պատճառն է, որով զլիապար հերոսն իրեն իրավունք է վերապահում կատարել այն անհեթեր ու հրաշալի ոճիրը՝ նախատեսված նրա լրտեսական առաքելությամբ, լինելով լիովին համոզված, որ դա տեղի է ունենում միայն մի տիեզերքում, բայց ոչ մյուսներում. Եւ որ եթե այստեղ ու հիմա նա ոճիր է իրագործում, ապա մյուս տիեզերքներում նա եւ իր զոհը կարող են որպես եղբայրներ ողջունել միմյանց:

Հնարավորությունների ցանցի սիեման կարող է կենտրոնանալ մի քանի էջում, ինչպես Բորխեսի մոտ, բայց եւ կարող է նեցուկ հանդիսացնել կառուցվածք ծառայել շատ երկար վեպերի համար, որոնցում հագեցվածությունն ու կենտրոնացումն առկա են առանձին մասերում: Բայց ես կասեի, որ այսօր սեղմության գերակայությունը հաս-

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

տատվում է նույնիսկ երկար վեպերով, դրանց կուտակային եւ մոդուլային կառուցվածքով:

Այդ նկատառումներն ընկած են այն բանի հիմքում, ինչը ես «հիպերվեպ» եմ կոչում, որի օրինակը ես ուզում էի ցույց տալ «Եթե երեւէ ձմեռային գիշերով անցորդը» վեպում: Իմ նպատակն էր արտահայտել վեպի հությունը կենտրոնացած տեսքով, տասը սկիզբներում. յուրաքանչյուր սկիզբ զարգանում է միանգամայն տարատեսակ կառուցվածքի ներսում, որը միաժամանկ որոշում է այն եւ որոշվում է դրանով:

Հիպերվեպի եւս մի օրինակ է ժորժ Պերեկի «Կյանքը, գործածնան միջոց»-ը: Դա շատ երկար վեպ է, բաղկացած բազում խաչատրվող պատմություններից, որը կրկին արթանցնում է մեծ ցիկլերի ընթերցման հաճույքը վեպերի այն տեսակի, որոնք, ասենք, գրում եր Բալգակը: Ես կարծում եմ, որ այս գիրքը, գրված 1978 թվականին, հեղինակի մահից չորս տարի առաջ՝ քառասուն-վեց տարեկանում, դեռևս վերջին խսկական «իրադարձությունն է» վեպի պատմության մեջ: Գլուխսկոտրուկի տարրը վեպին սյուժե եւ ֆորմալ կառուցվածք է հաղորդում:

Եւս մի կառուցվածք՝ նախագծումը տիպիկ փարիզյան տաճ, որում տեղի է ունենում գործողությունը՝ մեկական գլուխ յուրաքանչյուր սենյակի վրա: Տունը հինգ հարկից է, որոնցից յուրաքանչյուրի մասին մենք ամեն ինչ իմանում ենք՝ կահույքն ու սպասքը, տերերի փոփոխությունն ու կենվորների կյանքը՝ նրանց նախնիներով եւ հետնորդներով: Տան նախագիծը նման է տասը տասի վրա վանդակմերով քառակուսու՝ ճատրակատախտակի, որով Պերեկը շարժվում է մի վանդակից

/սենյակից, գլխից/ դեպի մյուսը, ինչպես ձին շախնատում, միայն՝ սխենայի համաձայն, որ թույլատրում է նրան փոխնիփոխ հայտնվել յուրաքանչյուր վանդակում:

Բայց բավական է կառուցվածքի մասին: Ինչ վերաբերում է բովանդակությանը, ապա Պերեկը կազմել է թեմաների ցուցակներ՝ բաժանված կատեգորիաների, եւ որոշել է, որ մի թեման յուրաքանչյուր կատեգորիայից պիտի հիշատակվի յուրաքանչյուր գլխում այնպես, որ մշտապես տարափոխում են կոմքինացիաները մաքենատիկական պրոցեդուրաներին համապատասխան, որոնք ունակ չեն նույնականացնել, թեեւ ես չեմ կասկածում դրանց ճշգրտությանը: Այդ կատեգորիաներն ընդամենը քառասուն երկուսն են, եւ դրանց մեջ.

- . գրական մեջբերումները,
- . աշխարհագրական վայրերը,
- . պատմական փաստերը,
- . կահույքը,
- . առարկաները,
- . ոճերը,
- . գույները,
- . սննդի ապրանքները,
- . կենդանիները,
- . բույսերը,
- . հանածոները...

Եւ ով գիտի՝ ոե՞ս էլի ինչ: Ես չեմ պատկերացնում՝ ինչպես էր նրան հաջողվում բոլոր այդ կանոնները պահպանել, բայց նա այդ անում էր նույնիսկ ամենակարծ ու հագեցած գլուխներում:

Գոյության կամայականությունից խուսափելու համար Պերեկը, ինչպես եւ իր հերոսը, ստիպված է իրեն խիստ կանոններ պարտադրել, նույնիսկ չնայած այն բանին, որ այդ կանոնները

Գեղաշտ Գարուն 2020

Նույնպես կամայական են:

Բայց իրաշքն այն է, որ այդ համակարգը, որը կարող է արհեստական եւ մեխանիկական թվալ, անսահման ազատություն եւ հնարամտություն է ծնում:

Բանն այն է, որ դա համապատասխանում է Պերեկի վաղեմի մոլուցին՝ մոլուցին առ կատալոգիզացումն ու իրերի թվարկումը, որոնցից յուրաքանչյուրն որոշվում է ինքն իրենով եւ առ դարադարնը, ոճը, հասարակարգը. մոլուցըներ, որ տարածվում են ճաշացուցակների, համերգային ժրագրերի, ապրանքների կալորիհականության աղյուսակների եւ մատենագիտության վրա:

Ես կուգենայի ընդգծել այն փաստը, որ Պերեկի դեպքում վեպի կառուցումը հստակ կանոնների եւ սահմանափակումների համաձայն ոչ մի դեպքում չէր սահմանափակում որպես պատմողի նրա ազատությունը, այլ նույնիսկ խթանում էր այն: Պատահական չէ, որ Պերեկը ամենահարամիտ անդամներից մեկն էր ՈՒԼԻՊՈ-ի, որ հիմնել էր նրա ուսուցիչ Ռեյմոն Քընոն: Շատ տարիներ անց, քննադատելով սյուրուելիստների ավտոմատիկ գիրը, Քընոն գրում էր.

«Եւս մի մեծ մոլորություն, որն այժմ հանրածանաչ է՝ ներշնչման, ենթագիտակցության հետազոտման եւ ազատազրման նույնականության պնդումն է՝ դեպքի, ավտոմատիզմի եւ ազատության: Ազատության տեսակը, որը ցանկացած մղմանը ենթարկվելն է, իրականում ստրկություն է: Դասական հեղինակը, ով գրում էր իր ողբերգությունը, պահպանելով համընդհանուր կանոն-

ների որոշակի քանակը, ավելի ազատ էր, քան բանաստեղծը, որ գրառում է այն ամենը, ինչ գալիս է գլխին, լինելով, այսպիսով, անհայտ կանոնների գերին»:

Ինչ-որ մեկը կարող է առարկել, թե որքան ստեղծագործությունը հակվում է հնարավորությունների բազմապատկման կողմը, այնքան այն հեռանում է նրա հեղինակի անձի բացահեկությունից, նրա ներքին անկեղծությունից եւ նրա սեփական ճշնարսության բացահայտումից: Բայց ես կպատասխանեմ՝ ո՞վ ենք մենք, եթե ոչ ապրում ենքի, տեղեկությունների, կարդացած գրքերի, ֆանտազիաների գուգակցումը: Յուրաքանչյուր կյանք հանգրագիտարան է, գրադարան, իրերի ցուցակ, ոճերի հավաքածու, որտեղ բովանդակվածը մշտապես տարատեսակ եղանակներով խառնվում եւ վերակազմակրովվում է:

Բայց, գուցե թե, ես ավելի շուտ հակվում եմ այլ պատասխանի. պատկերացրեք, թե ինչպես կլիներ՝ ստեղծել անանձնական ստեղծագործություն, որը թույլ կտար խուսափել անձանական էգո-ի սահմանափակ հայցքից եւ խոսք կտար նրան, ով այն չունի՝ թռչունների երգին, ծառերին, քարին, ցեմենտին, պլաստիկային...

Արդյոք հենց դրա՞ն չէր ծգոտում Օվիդիոսը, երբ գրում էր ֆորմաների հաջորդականության մասին: Եւ արդյոք դրան չ՞՞ ծգոտում Լուկրեցիոսը, երբ իրեն նույնացնում էր այն բանին, ինչ ներհատուկ է ամեն մի իրի:

Թարգմանությունը՝
Վարդան ՖերեծեթՅԱՆԻ

«Կախաղան» պատմվածքն առաջին անգամ տպագրվել է 1931 թվականի օգոստոսին, «The Adelphi» թրիտանական գրական ամսագրում: Գործողությունները տեղի են ունենալու Բուրմայում, որտեղ Օրուելը ծառայել էր Բրիտանիայի կայսերական ոստիկանությունում:

Երբ Օրուելն հարցնում էին «Կախաղանի» մասին, նա իրաժարվում էր մեկնարանել, ասում էր, որ դա ընդամենը պատմություն է: Զկան փաստեր և վկայություններ, որոնք ցույց կտան՝ որտեղ և երբ է նա ականատես եղել մահապատժին: Սակայն նա իր որոշ գրվածքներում պնդում է, որ ականատես է եղել: Օրուելի ընկերներից մեկը՝ Դեննիս Քոլիմզը, պնդում է, որ գրողը մերկա էր այդ մահապատժին, որովհետև մահապատժի ժամանակ պետք է ներկա գտնվեին նաև ոստիկաններ:

Զորջ ՕՐՈՒԵԼ
/Անգլիա/

ԿԱԽԱՂԱՆ

Բուրմա: Անձրևային, քաց առավոտ: Մի թույլ լույս՝ նման դեղնուտ փայլաթղթի, լուսավորում էր քանտի քակը: Մենք սպասում էինք մահապարտների խցերի մոտ, որոնք նկուղների մի շարք էին՝ երկու ձողով փակված, նման փոքր կենդանավանդակների: Ամեն մի խուզ մոտ տասը ֆուտ երկարություն ուներ, իսկ ներսում քնատախտակամածից և ջրի քածակից քացի ոչինչ չկար: Մի քանի խցերում սկամորք սղամարդիկ էին, որոնք վերմակով փաթաքված՝ նստել էին ձողերի առջև: Նրանք մահապարտներն էին, որոնց պետք է կախաղան հանեին հաջորդ շաբաթվա ընթացքում:

Մի քանտարկյալի հանեցին խցից: Հինդուստ էր՝ փոքրամարմին, նիհար և աղոտ, քաց աշքերով: Նա ուներ հաստ, փարթամ ընչացք, որը շատ անբնական էր ու մեծ նրա մարմնի համար, ավելի

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

շատ նման էր ֆիլմերի կատակերգակի ընչացքի: Նրան հսկում էին վեց բարձրահասակ հնդիկ հսկչ և պատրաստում նրան կախաղանի: Նրանցից երկուսը կանգնած էին հրացաններով ու սվիններով զինված, իսկ մյուսները ձեռնաշղթաներ հազցրին նրան, ձեռնաշղթաների միջով շղթա անցկացրին, ամրացրին այն իրենց գոտիներին և ձեռքերը ամուր սեղմեցին նրա կողերին: Նրանք շատ մոտ էին կանգնած բանտարկյակին և մշտապես ձեռքից բռնած, կարծես թե անընդիատ ստուգում էին, որ նա տեղում է: Ասես ճոկ էին բռնել, որը դեռևս կենանի է և կարող է նորից ցատկել ջուրը: Բայց նա ամեննին էլ դիմադրություն չէր ցուցաբերում. հանգիստ մոտեցրեց իր ձեռքերը պարանին, կարծես չլու էլ նկատում՝ ինչ է կատարվում:

Ժամացույցը խփեց ժամը ութը, շեփորի մի թախծայի, բարակ ձայն լսվեց հեռավոր զորանցից: Բանտի պետը մոայլահայաց խառնում էր ավազը իր փայտով, լսելով ձայնը՝ գլուխը բարձրացրեց: Նա զինվորական բժիշկ էր՝ Հայոց բեղերով ու բամբ ձայնով:

- Աստծու սիրուն, արագացրո՛, Ֆրանսիս,- զայրացած ասաց նա,- այս մարդը իիմա պետք է որ մեռած լիներ: Դեռ պատրաստ չե՞ս:

Ֆրանսիա՝ զինավոր բանտապահը, մի գեր դրավիր¹՝ խտակտավի սպիտակ կոստյումով ու ոսկե ակնոցներով, ձեռքով արեց:

- Այո, պարոն, այո,- ասաց նա, - ամեն ինչ պատրաստ է: Դահիճը սպասում է: Հիմա կսկսենք:

- Դեռ ուրեմն՝ քայլով մարշ: Բանտարկյալները չպետք է նախաճաշեն, մինչև որ գործը ավարտին շհասցնենք:

Սենք շարժվեցինք դեպի կախաղաններ: Երկու հսկիչներ՝ հրացանները բռնած, քայլում էին բանտարկյալի երկու կողմից, ևս երկուսը քայլում էին հետևից՝ նրա ձեռքից և ուսից բռնած, կարծես միաժամանակ և իրում էին նրան, և աջակցում: Իսկ մենք քայլում էինք նրանց հետևից: Եւ հանկարծ, երբ մենք արդեն անցել էինք տասը յարդ, բափորը կանգ առավ առանց որևէ հրամանի կամ զգուշացման: Մի սարսափելի բան էր պատահել: Մի շուն, Աստված գիտի, թե որտեղից, հայտնվել էր բակում: Եկավ ու սկսեց ցատկուել մեր շուրջը և բարձր հաշել, բռչկոտում էր՝ բափահարելով իր ամբողջ մարմնը՝ ուրախությունից իրեն կորցրած, որ այսքան մարդ է նա գտնել: Մեծ, բրդու շուն էր՝ լիշենտերիների և անցեղ շան խառնուրդ: Ցատկուսում էր մեր շուրջը, իսկ հետո, մինչ որևէ մենքը կկարողանար կանգնեցնել նրան, վագեց դեպի բանտարկյալը և վրան ցատկելով՝ փորձում էր լիզել նրա դեմքը: Բոլորն այնքան էին ապշած, որ նոյնիսկ կարողացան հետ պահել շան:

- Ո՞վ է այս անիծյալ կենդանուն ներս բողել,- զայրացած գոռաց պետը,- բռնեք դրան:

Մի հսկչ դուրս եկավ շարքից և սկսեց հետապնդել շանը, սակայն շունը շարունակում էր բռչկոտել ու խաղալ: Մի երիտասարդ եվրասիացի գետմից քարեր վեցորեց և փորձեց դրանցով քշել կենդանուն, սակայն քարերը չդիպան, իսկ շունը դեպի մեզ վագեց: Բանտարկյալը անտարբեր նայում էր, կարծես թե այս ամենը կախաղանի արարողակարգերից մենքը լիներ: Մի բանի բոպե անց շանը բռնեցին: Հետո իմ բաշկինակով կապեցինք կենդանուն և հեռացրինք այնտեղից, սակայն շունը շարունակում էր ձգել ու վնասուալ:

1. Դրավիր – դրավիրյան ազգություններ՝ բնակվում են զինավորապես հարավային Հնդկաստանում:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Մենք կախաղանից գտնվում էինք քառասուն յարդ հեռավորության վրա: Տեսնում էի, թե ինչպես է բատարկյալը քայլում իմ առջևից: Քայլում էր ցրված, սակայն քավական հաստատուն, հնդկացու քայլվածքով, ով երբեք ծնկները չեր ուղղում: Ամեն քայլ անելիս նրա մկանները ներս էին մտնում, զիսի մազափունջը վեր ու վար էր լինում, ուստի հետք էին բողնում քաց ավագին: Չնայած, որ երկու հսկչ ամուր բռնել էին իր ուսերից, մի կողմ քաշվեց՝ շրջանցելու ճանապարհի ջրափոսը:

Զարմանալի է, քայլ մինչ այդ պահը ես չի հասկանում՝ ինչ է նշանակում ոչնչացնել առողջ, գիտակից մարդու: Երբ տեսա, թե ինչպես է բանտարկյալը մի կողմ քաշվում, որպեսզի շրջանցի ջրափոսը, տեսա առեղծվածը, մարդուն կյանքից զրկելու անսատիլ չարիքը: Այդ մարդը չեր մահանում, նա ողջ էր, այնպես, ինչպես մենք: Նրա բոլոր օրգաններն աշխատում էին. աղիքները մարսում էին սնունդը, մաշկը վերականգնվում էր, երլունգները աճում էին, հյուսվածքները՝ ձևավորվում: Նրա եղունգները կշարունակեին աճել, երբ նա բարձրանա կախաղան, երբ նրա կյանքին մնա տասը վայրկյան: Նրա աչքերը տեսնում էին դեղին ավազը, զորչ պատերը, և նրա ուղեղը գործում էր, մտածում էր, մտածեց նոյնիսկ ջրափոսերի մասին: Նա և մենք միասին քայլող մարդկանց խումբ էինք, լսում էինք, տեսնում, գործ, հասկանում նոյն աշխարհը, և երկու բռնել անց, մի ակնթարթում մեզնից մեկն էլ չի լինի՝ մի միտք պակաս, մի աշխարհ պակաս:

Կախաղանը գտնվում էր մեկ այլ քակում՝ առանձնացված բանտի հատակից, եւ ծածկված էր բարձր մոլախոտերով: Այն աղյուս կառույց էր երկու գերանով, որոնց վրա կախված էր պարանը: Դահիճը՝ մի ալեհեր դատապարտյալ, հազին բանտի սպիտակ համազգեստ, կանգնած սպասում էր իր շինվածքի մոտ: Մեզ բարեւեց ծնրադիք: Ֆրենսիսի հրամանով, երկու հսկչները ավելի ամուր սեղմելով բանտարկյալին՝ նրան հրեցին դեպի կախաղանը եւ բարձրացրին աստիճանի վրա: Դահիճը բարձրացավ, պարանը զցեց բատարկյալի պարանոցը:

Մենք կանգնած սպասում էինք: Հսկչները շրջան էին կազմել կախաղանի մոտ: Երբ արդեն պարանը զցած էր, բանտարկյալը սկսեց լաց լինել: Բարձրածայն, կրկնվող լաց էր՝ «ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ». խուճապահար, վախեցած, օգնություն կանչող լաց չէր այն, այլ կայուն, ոդրմիկ, գրեթե նման էր զանգի հնչյունի: Շունը նրա լացին պատասխանեց մի վնասառողություն: Դահիճը, դեռ կախաղանի մոտ կանգնած, վերցրեց բամբակյա մի պարկ, որը նման էր ալյուրի պարկի և հազցրեց բանտարկյալի զիսին: Բայց այդ պարկի տակից դեռ լսվում էր նրա լացը՝ «ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ»:

Դահիճը իջավ և պատրաստ կանգնեց: Մի քանի բռնել անցավ: Կայուն, ոդրմիկ լացը շարունակվում էր՝ «ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ, ռա՞մ», գեր մի անգամ չընդհատվելով: Պետքը՝ զլուխը հակած կրծքին, իր փայտով խառնում էր ավազը, թողնելով, որ բանտարկյալը կանխատեսված թվով ծայն արձակի՝ հիսուն կամ, միգուցե, հարյուր:

Բոլորը փոխել էին իրենց գույնը: Հնդիկները դարձել էին մոխրագույն, ինչպես անուրակ սուրճը: Մենք նայում էինք կապկպված, զլուխը ծածկած մարդուն և լսում նրա ճիշը. ամեն մի ճիշը կյանքի մի վայրկյան էր, եւ բոլորին զլխում մի միտք կար. «Դե, սպասիր արդեն, դադարեցրո՛ այդ սոսկալի ծայնը»:

Պետքը որոշեց: Գլուխը բարձրացմելով՝ իր փայտով մի կտրուկ շարժում արեց: «Chalo!»² գոռաց նա գրեթե կատաղած:

2. Chalo/հինդի լեզվով՝ սկսեք

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Լսվեց շղթաների ձայն, հետո քար լրություն տիրեց: Բանտարկյալն անհետացավ, պարանը ճոճվում էր: Շանը քար թողեցի, որ վազեց դեպի կախաղանի հետևի մասը. երբ հասավ, հաշեց, հետո վազեց դեպի քակի մի անկյուն, որտեղ կանգ առավ մոլախոտերի մեջ՝ վախեցած նայելով մեզ: Մենք զնացինք կախաղանի մոտ՝ զննելու քանտարկյալի մարմինը: Նա ճոճվում էր, դանդաղ պտտվում՝ ոտքերի թաքերը ուղղած դեպի ցածր:

Պետը փայտով կպավ մարմնին, այն մի փոքր ճոճվեց:

- Ամեն ինչ լավ է, - ասաց նա:

Նա մի կողմ քաշվեց և խորը հոգոց հանեց: Մոայլ հայացքը նրա դեմքից անհետացել էր: Նայելով ձեռքի ժամացույցին՝ ասաց.

- Ուրեն անց ութ րոպե: Այսքան՝ այսօրվա համար, փառը Աստծո:

Հսկիչները վայր դրին սվինները և հեռացան: Շունք գիտակցելով, որ իրեն վատ է պահել, հետևեց նրանց: Մենք դրս եկանք կախաղանի քակից, անցանք մահապարտայալները խցերի կողքով և մտանք քանտի կենտրոնական քակ: Դատապարտյալները, զինված հսկիչների հրամանով, արդեն ստանում էին իրենց նախաճաշը: Նրանք նատած էին երկար շարքերով, ամեն մեկը՝ թիրենյա քաղը ձեռքին, երկու հսկիչներ էլ դույլերով քայլում էին և շերեփով բրինձ լցնուս թասերի մեջ. սա մի ուրախգվարք տեսարան էր քվում կախաղանից հետո: Մենք շատ թերևացած էինք զգում՝ այդ գործն ավարտելով: Ներքին մղում էր առաջացել՝ երգելու, վազելու, ծիծաղելու: Քոլորը սկսեցին ուրախ զրուցել միմյանց հետ:

Ֆրանսիաց շաղակրատելով քայլում էր պետի կողքով:

- Պարոն, ամեն ինչ կատարյալ անցավ: Միշտ չէ, որ այդպես է լինում: Դեպքեր գիտեմ, երբ թիշկը ստիպված է լինում մոտենալ կախաղանին, բանտարկյալի ոտքից քաշել՝ հավաստիանալու, թե մահացել է: Չա՛տ տիհած է:

- Այս ու այն կողմ գալարվե՞լը: Այս, շատ տիհած է,- ասաց պետը:

- Ահ, պարոն, ավելի տիհած է, երբ նրանք անշարժելի են դառնում: Հիշում եմ՝ մի մարդ այնքան ամուր էր բռնել իր վանդակի ճաղերից, որ հարկավոր եղավ վեց հսկիչ նրան ճաղերից անջատելու և և երեքը՝ նրա ոտքերից քաշելու համար: Մենք զրուցում էինք նրա հետ, ասում. «Սիրելի բարեկամ, ուշքի արի, տե՛ն՝ ինչքան ցավ ու անհանգստուրյուն ես մեզ պատճառում»: Բայց՝ չէ, նա մեզ չէր ել լսում. ա՛հ, այնքան քարդ էր նրա հետ:

Նկատեցի, որ բավականին քարձր եմ ծիծաղում: Քոլորն էին ծիծաղում: Նոյնիսկ պետն էր զապված ժպտում:

- Ավելի լավ է՝ դուրս գանք և մի բան խմենք,- ասաց նա բավական ուրախ տոնով:- Սերենայում վիսկի ունեմ:

Մենք դրս եկանք քանտի երկու մեծ դարպասների միջով դեպի ճանապարհը:

- Ոտքից քաշել,- բացականչեց մի բուրմանացի և սկսեց քարձր ծիծաղել:

Մենք բոլորս սկսեցինք նորից ծիծաղել: Այդ պահին Ֆրանսիաի անեկդոտը չափազանց ծիծաղելի էր քվում: Միասին խմեցինք, եվրոպացիներն ու բնիկները՝ մեզ հետ հավասար, բավական ընկերաբար: Մահացած մարդը զտնվում էր հարյուր յարդ այս կողմ:

Անգլերենից թարգմանեց
Հահանե ԲԱԴՐԱՍԱՐՅԱՆՆԵՐ

Դեղութը թափառաշրջիկ վաճական է, ով պատկանում է երիտասարդ վաճականների չնչին փոքրամասնությանը, որոնց հիմնական խնդիրը հին ժամանակներում տաճարներում թեյ մատուցելն էր:

Նրանք ուզմատենչ էին եւ անզործության մատնված, եւ նրանց հագուստն ու գործողությունները կարգապահությամբ սահմանափակված չէին: Որոշ մեծ տաճարներ այդպիսի հատուկ կազմակերպություններ ունեին:

1947թ. ապրիլի 29, կեսօր:

Պայրյուն:

Օդի հոսքը ճաքճռում է:

Այրվող փանփուշտը բարկությամբ ու վիրավորվածությամբ սուրում է դեպի Զամյանզը: Այրվող օդի հոտը խուժում է նրա քրանցքները: Նախքան բոքերին հասնելը, փանփուշտը պատառուտեց նրա փարազան եւ խրվեց նրա մարմնի մեջ: Ուժը ներխուժում է նրա մարմնի մեջ՝ նրան աստիճանից հեռացնելով, եւ նա դանդաղ ընկնում է: Այրող ցավը մնում է Զամյանզի մարմնում, մինչեւ որ նա կորցնում է գիտակցությունը՝ ներսում կոտրտված ուկորներով ու եռեփվող արյունով: Տրանսի մեջ Զամյանզը բացում է աշքերը եւ տեսնում, թե ինչպես տիրեթցի զինվորը անցման եզրից, հրացանը ձեռքին, ահարեկված վազում է դեպի իրեն: Տիրեթցի զինվորների կարմիր գոտիները կուրացնում են արեւի ուկեգույն լույսի տակ: Լսելի պայրյունները հեռվից հորդում են՝ լցնելով նրա ականջները: Հետեւանքներից վաճքը երերում է: Հանկարծ այրող ցավը Զամյանզի մարմնում ուժգնանում է՝ որպես ոռնացող հուր: Նրա ձեռքերն ու ոտքերը ցավից ջղաճգվում են: Սուրն ընկնում է նրա ձեռքից: Արեւի լույսը մերթընդերք պաղ լույսով բռնկվում է սրի սայրին: Անտանելի ցավը խնկի պես տարածվում է ողջ մարմնով մեկ: Սպիտակ ծովսը թաքցնում է նրա հայաց-

Յերինգ ՆՈՐԲՈՒ /Տիրեթ/

ԴԵՇՈՒԲԸԸ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

քը: Ամեն ինչ փախչում է նրա հայացքից:

-Մենք չենք կարող բոյլ տալ Կաշհազին /Տիրեթի տեղի կառավարությունը/ տանել Ութինակ Ռինապոչեհն:

-Դա Տակտրայի հնարքն է: Նա դժկամությամբ է իշխանությունը հանձնում Ութինակ Ռինապոչեհն:

-Մենք այլևս չենք կարող նրան հանդուրժել: Եթե մենք չխառնվեք, նրանք կզայրանան:

Վրդովված վաճականներն անդադար նգովում էին: Գոռզոռոցը տարածվում էր ցածրիկ բակով մեկ: Բակը կարմիրով էր լցված: Վաճականներն անդադար տարածում էին կարմիր հոծուրյունը: Ես ազդվել էի վրդովված հույզերից: Արյունս ահազնացող խթանումով այրվում էր: Եկավ Դեղորիք պես առանձնանալու ժամանակը: Ես վեր բարձրացրի սուրս ու գոչեցի՝ «Գնացեք Կիենապոյի մոտ /Խոսուցիչը, որ դեկավարում է ձեռնապարյունը/ եւ խնդրեք նրան, որպեսզի խոսի Կաշհազի հետ»: Վաճականները նայեցին շողշողացող սրին ու լրեցին: Ես ասես լսում էի դողացող հոգոցները եւ վաճականների հաճախացող սրտխփոցները: Ատելության ոռնացող հուրն այրվում էր շուրջ խմբված վաճականների աշքերի մեջ: Հուրն այրել էր նրանց ուղեղներն արյունատար անորների շուրջ: Այնուհետեւ ես լսեցի վաճականների ձայնը՝ «Դե եկեք, եկեք գտնենք Կիենապոյին»:

«Կիենապօն Տակտրայի խամաճիկն է»:

«....»:

Մայր մտնող արեւի մոայլ լույսը դողդողալով կառչում է բակի պատերից՝ ասես մատնացոյց անելով արհավիրքի ծագումը: Կարմիր ալիքը տեղատարափի պես հորդում էր դարպասներից, կրկին ու կրկին բավավելով նեղիկ նրբանցրում: Լովելով մեջտեղում, ես կարող էի տեսնել միայն փայտերը, կացիններն ու սրերը, որոնք մարտական եւ ահազդու էին: Ես չափազանց հուզված էի: Աղմուկը քայլայեց մեր վանքի լուրջունը: Յուրաքանչյուր տեղ համակված էր մեր վրդովմունքով: Սևոյալ ծառը տարութերվեց, երբ մենք դիպանը նրան: Կտորի վրայի ազռավները վախեցած թռան՝ օդում քողնելով իրենց ճիշերը:

Կիենապոյի բակը փակ էր: Ծակատաքարի վրայի նկարները պոկոտվել էին, եւ դրան տախտակը արեւի տակ երկար մնալուց ճաքճել էր: Մեզ պետք էր դրմից ներս մտնել եւ մեր զայրույթն ու վրդովմունքն այնտեղ պարպել: Այդ մասին մտածելիս հաճելի զգացողությունն ինձ հուզմունքով լցրեց: Պաղ քանու պոռքկումն անցավ իմ մեջքի վրայով: Գոհունակ՝ ես բռնել էի սրի կոթը: Սուտրանների օրիներգումը, որ կարող է ինձ օգնել հաղթել քշնամիններին: Դուան տախտակը ետ ընկավ, եւ մենք տեսանք Կիենապոյի տան համայնապատկերը: Դուան տախտակի անկումը ծխի ամպ առաջացրեց: Նախքան նոյնիսկ մինչեւ փոշու նստելը, մենք տրորեցինք դրան տախտակն ու անցանք բակով, ուղղվելով դեպի ծառայապետի սենյակը: Կրակը բոլորին շփորության մեջ զցեց: Այնուհետեւ եւս մի կրակոց մեր խումբն անկարգության մեջ զցեց: Փայտերը, կացիններն ու սրերը տարութերվում էին կարմիր ալիքի մեջ եւ կուրացուցիչ ճերմակ լույս էր ճառագում ողջ բակով մեկ:

«Սպանիր նրան»: Անկենդան ծայմերով մենք բոլորս նետվեցինք դեպի ծառայապետը: Հրմերելով ու իրար սեղմվելով՝ մենք առաջ էինք շարժվում: Երբ ես ճեղքեցի ամբոխը եւ կանգնեցի ծառայապետի առաջ, նա բաց աշքերով ընկած էր գետնին: Արյունը նրա մարմնի տակ հիասքանչ էր. ինչպես ծաղկող կարմիր ծաղիկ: Նա մի կում ար-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

յուն թքեց, երբ նրան խփեցին փայտով: Քամին փշում էր իմ քրանցքներում, տանելով դրա հետ նաեւ արյան հոտն ու հաճելի զգացողությունները: Ուժերս տաքացան, երբ ես դոփեցի արյան վրա: Ես տեսա գետին տապալված Գյան Կարպոյին: Եւս մեկ դեղուր մահանում էր ահայի աչքերով: Այդ պահին ծառայապետի ծառան փորձում էր ամելյունով փախչել: Ես ծաշցի ու սուրբ ծեռքին նետվեցի նրա ետքից: Որոշ վանականներ փուրացին փակել դրնատեղը: Փախուստը չտեսնելով՝ ծառան կանգ առավ, եւ դժգույն դեմքով դողում էր: Ես հարվածեցի նրա մեջքին: Արյունը հոտում էր վերքի վրայով եւ կարում չոր ավազի վրա: Նա զղակծվելով շրջեց դեմքը դեպի իմ կողմը: Նրա խամրած աչքերը, սեւ բերանը, կեռ թիքն ու զղակծվող մորուքը մի պահ մնացին մինչեւ իմ հայացքից ընկնելը: Կտրուկ բախունով նա ընկավ իմ ոտքերի առաջ: Հետո եկած մարդիկ ուժեղ տրոքեցին նրան ու հարվածեցին: Որոշ ժամանակ անց նրանք սպանեցին նրան: ԱՇ: «Նա ինձ այնքան հուզեց: Արյան հոտը լոկ ծաղկեց իմ վլորվ մունքի մեջ: Ծառայապետի եւս մի ծառայի դուրս քաշեցին տնից եւ մահու չափ ծեծեցին մեր նեղացած նզովների պարում: Կարմիր ալիքը փրփրում էր բակում, եւ ամեն ինչ տարավ իր հետ:

«Կեհնապ Տանտան պատրաստվում է թոշել պատի վրայից»: Աստիճաններից նախազգուշացնող ծիչ եկավ: Մենք բարձրացրինք գլուխներս, որպեսզի տեսնենք դողուցը. փուրացող ծեր վանականը վազում էր կտորի եզրով: Նրա բոստրագույն փարազան, ասես գոյաց բացված թեւ, լիովին ձգվել էր քամու տակ:

«Սպանիր նրան»:

«Թույլ մի տուր Կեհնապոյին փախչել»:

Այդ խոսքերով կարմիր ալիքը թռավ կտոր, եւ բակում ոռնոց լսվեց:

Զամյանգը նորից ցավ է զգում: Նրան թվում է, թե իրեն կրակի մեջ խորովում են: Երբ նա բացում է աչքերը, դնչկալը նրա զլիսին է՝ տրտում ու պատ: Նրա առաջ կանգնած տիքեցից զինվորը մեծ աչքեր ու բավ հոնքեր ունի: Նա զգույշ նայում է շուրջութը: Ինչ-որ մեկը բակում հարցնում է, «Արյո՞ք ուրիշ վանականներ կան»:

«Չէ: Նեղուրը մահանում է»:

«Կանգնիր այստեղ եւ հսկիր այս բակը»:

Վերքն արնահոսում է: Նա շուտով կմահանա: Զամյանգը նույնպէս այնպիսի կանխազգացում ունի, որ իր ժամերը հաշված են: Նա, վերքը սեղմելով ողջ ուժով ջանում է բարձրացնել ծեռքերը: Արյունը հոտում է նրա մատների վրայով: Նա չի կարողանում կանգնեցնել այս: Նրա դեմքը վախից սարսում է, իսկ շնչառությունը՝ հաճախանում: Տիքեցից զինվորը նկատում է նրա պայրարը: Նա ծնկաչոր կրում է, ասորճանակը դնում հարք գետնին ու հանում դանակը: Զամյանգը փակում է աչքերն իր՝ սպասելով, թե երբ զինվորը հարված կիացնի իր կրծքին: Այդուհանդերձ, զինվորը, անսպասելի, կտրում է փարազայի մի կտորը եւ ծեռքը դնում Զամյանգի զլիսի տակ, որպեսզի օգնի նրան նստել: Արյունը շարունակում է հոտել: Նա ցավից կրկին ուշարավիսում է: Այդ օրը, մարդը, որ պատասխանատու էր թուլակազմ ծիու համար, ազդարարեց, որ ինձ տաճար ուղարկեն: Ծնողներս, հակվելով, կլու ասացին «Այո, սըր: Այո, սըր»:

Հաջորդ օրը ես հագս եղրդոս մաշված կոշիկները: Հայրս ցանկայով մի փոքրիկ պայտասակ ուներ /որի մեջ տապակած գարու այսուր էր/ եւ մի պատառուտած վերմակ իշուկի վրա. մենք եկամք գյուղից: Մայրս հակել էր ցածրիկ դրանը, կռանալով՝ զննում էր, թե ինչպէս ենք մենք զնում արցունքու աչքերով: Մենք զնում էինք լեռնակատարով: Հացահատիկի խոզանները հնձատեղերում ավերված էին, ուղտափշերն ու այլ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

փշերը բլի ստորոտի արահետի վրա չորացել էին: Ես հաճախ ետ էի նայում, որպեսզի տեսնեի վերջապես գյուղի կոպան ուրվագծերը: Մայրս եւ եղրայրս այլեւս չէին կարող ինձ տեսնել: Մենք ե՞րբ դարձյալ կիանդիպենք: Ես ե՞րբ կկարողանամ տուն վերադառնալ: Մենարյունը վրա էր հասել եւ արցունքներս հոսում էին: Էշուկի վզի վրա զանգուակը զբնօրում էր, հայրս բափահարում էր այն եւ ժամանակ առ ժամանակ բարձրացնում մտրակը, որպեսզի հարվածեր իշուկին: Նա մոխրագույն հագուստով էր եւ բափրփած, իսկ կիաստ-պոատ ատամներով բերանը տարութերվում էր: Մենք ծառայում ենք Sera Me Tratsang քոլեզում /վանականների հիանալի քոլեզ/, Սերա վանքում: Եւ մենք նրանց տրամադրության տակ ենք. հայրս կակագեց, ինչը ինձ ստիպեց ավելի շատ նյարդայնանալ: Ես ընդամենը տասը տարեկան էի: Ինձ՝ ցնցոտիների հագած ու ամբողջովին ողլապատ, Սերա վանք ուղարկեց մի մարդ, ով պատասխանաւում էր աշխատանքի նշանակելու համար: Գլուխս բոլորակածեւ խուզելուց հետո ես չկարողացա հորս գտնել: Վանքում սյունաշարի ետեւում, ես լուռ սրբեցի արցունքներս: Բուորագույնը բռավ բակ՝ զայրացնելով ինձ:

Արցունքներս անընդհատ հոսում էին: Ես ինձ լիովին հուսահատ էի զգում:

Վանականները մքուրյան քողի տակ տեղափոխեցին թնդանորներն ու ուազմաքերքը: Ողջ ծովափը մքուրյամբ էր պատված: Հիսուն դերուր կանգնած էին լողափին՝ նայելով Լիասային. ընդարձակ լողափն ու հեռավոր բրուրները համարյա միաձուվել էին, եւ մի քանի աստղ անտարեր շողում էին:

Մենք, խումբ առ խումբ, զնում էինք Լիասա: Շանապարին ոչ մեկը չէր խոսում: Մեզքից կախ իրացանն անընդհատ վայր էր ընկնում, ինչը անհանգստացնում էր ինձ: Գիշերային քամին էր, որ դրոշի պես ծածանում էր փարաջան, եւ ավազը ցավոտ խփում էր դեմքին: Որոշ ժամանակ անց լողափում հետքերը կծածկվեն շարժվող ավազով: Երբ մենք հասանք Դորսանգի պլացդարմ, մեզ մերկացրին, ինչը հանգեցրեց նրանց հետ փոխիրաձգության: Ցաքուրիվ կրակոցներ էին, բայց պարզ էր, որ որոշ ժամանակ անց մեր դեմ մարտնչող մարդիկ փախսան՝ բրունելով խփվածների մարմինները: Մենք փուրացինք անցնել կամքջի վրայով, որպեսզի սպանեինք զահակալ ստորադասին, բայց նա զգուշավոր էր՝ բոլոր ուղղություններով նետածիզներ էր դրել: Փամփուշտները սպավացին մեր ականջների կողքին՝ կայձերով խփվելով պատերին: Ես նույնակա բարձրացրի իրացան ու կրակեցի կտորի վրայի մարդկանց վրա: Մի բռավ անց լսեցի ուղիղ Ռեքինգ Լադրանց զնալու իրամանը:

Կրակը թեժացավ: Հազուսս վառվել էր եւ մաշկս այրվում էր: Նայեցի բլի ստորոտի ոչխարներին, որ կանաչ հյուրախ խոս էին որոճում, եւ բույրը լողում էր քքիս մեջ: Փարաջա հագած՝ ես մեջքով պառկեցի վանքի ետեւում՝ բլիս տորոտի մի վիրխարի քարի վրա: Ես տեսա ծածկը զիսավերեւումս, կանաչ տերեւներն ու տերեւների միջեւ տարածությունը ցրող ոսկեգույն արեւը, եւ լսեցի բռչուների երգը: Ես դիմես կարուսում էի իմ գյուղը եւ իմ ընտանիքին: Արցունքները հոսում էին տամկացնելով իմ ջահել դեմքը: Չուր տանելու եկած ծեր վանականը տեսավ իմ լացը, դույլը մի կողմ դնելով նա նատեց իմ կողքին, ոչինչ չասելով, բայց ձեռքով դիպչելով իմ զիսին եւ հեռու նայելով: Տունն իմ այդ ուղղության վրա էր, բայց ես այլեւս չէի կարող վերադառնալ: Կնճուս դեմքով վանականի մզացած աչքերը նայում էին ինձ: Մենք լուռ նստել էինք՝ նայելով հեռու, քանի դեռ խավարը չէր կանել մեզ: Մեր մարմիններն ու սրտերը լցված էին ծանր ստվերներով: Տեսարանները մեր աչքերի առաջ լողում էին, մինչեւ խավարի մեջ բաղվելը: Ես Սերա Մի Տրատասանգ քոլեզում իմ ուսուցչին գտնելու հնա-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

բավորություն չունեի: Իմ ընտանիքի դրած ցամփան /ուտելիք/ բավական էր ինձ պահպանելու համար: Ես ավելորդ գումար չունեի, որպեսզի ինձ համար ուսուցիչ վարձեի: Յուրաքանչյուրը կարող էր վերցնել ինձ, եւ ամենը, ինչ ես անում էի, մի գրալ ցամփայի կամ մի զավար թեյի համար էր: Ավաղ: Դա իմ կյանքն էր: Ես աճում էի, ինչը կարելի էր չափել իմ մեջ տան կարոտի նվազումով: Ես վարժվեցի վանական կյանքին եւ շարունակում էի վանական մնալ վաճռում բոստրագույն անգործության մեջ:

Ես անգրագետ էի եւ չէի ուզում կրկնել Սուրբ Գրեթը, բայց ինձ դուր էր գալիս դեղուր լինելը՝ նրա ազատ ապրելակերպի պատճառով. կոպտությունը, ուսերը բորբեկիս մելոդրամատիկ շարժումներն ու նրա իրանից կախ վիթխարի բանալիները: Վանքի նրբանքքում ես քայլում էի տատանվող սանդուքների վրայով, եւ ձեռքերս լայն տարածելով՝ թափահարում էի: Ես հետաքրքրվեցի պայքարով եւ սկսեցի ինքս ինձ սովորեցնել:

Մենք նետվեցինք կտոր եւ տեսանք, որ Կիենապն Տանտան բարձրանում է ոսկեօծ սյունաշարով՝ դժույն հայացքով եւ ամրողովին դորի մեջ: Նա խփվեց մեր կողմից՝ ծանր ընկնելով գետնին: Կիենապն ծնկաչոր գրություն էր հայցում: Նրա ճերմակ գլուխը վեր ու վար էր տարութերվում: Երբ կացինն իջավ, ես ջերմացա արյան ցայտքից: Դա իմ մեջ հաճելի զգացողություն ծնեց, որը նախկինում ես երբեք չէի ունեցել, դրեւլով ինձ բարձրացնել սուրճ ու խրել նրա կուրծքը: Լայն բացած աշքերով՝ Կիենապն սեւեւովել էր ինձ վրա: Նրա աշքերի մեջ տիրություն, ահ ու զայրոյթ կային: Տեսնելով այդպիսի աշքեր՝ ես այլևս հաճելի զգացողություն չէի ապրում, այլ ավելի շուտ շվարած ու տագնապած էի: Զեռքերս դողում էին: Մյուս վանականները դեռեւս համակված էին զայրոյթ արտահասյող հաճելի զգացողությամբ: Նրանց ձեռքի գենքը խրվեց Կիենապոյի մարմնի մեջ: Ես ոչ հուզված էի, ոչ էլ հաճելի զգացողություն ունեի: Ենթալով ամրոխի միջից, հենվելով պատին՝ ես տրանսի մեջ սուզվեցի: Ես ինձ անտանելի դատարկ էի զգում: Մյուս վանականները նոյն վիճակում էին:

Մի ժամանակ մեր քշնամիները՝ բոլորը մահացած էին, մենք կորցրեկ էինք նապատակը եւ ամրողովին մոռացել մեր մտքերը: Ես կտորից վար նայեցի: Վանականները երկու-երեք հոգով կանգնած էին՝ անխոս ու անարտահայտիչ: Երբ մեր դեմքերի վրա փեց քամին, արցունքներ հայտնվեցին: Սերա վանքի դարպասների մոտ թորպավորին ձեռքով բռնկ էր բռնել:

-Երբ նա ժամանել էր Սերա վանք, ջուրը բողկի մեջ խտացել էր.- ասաց Գիյաս Կարպոն: Ես բարձրացրի հարրուխային քրով գլուխս՝ հիացումով լսելով նրան: Ինձ շատ դուր եկավ պատմությունը դեղուիքի մասին, ով հմուտ էր ուազմարվեստում: Ես նրանցով շատ էի հիանում: Ես ամեն կերպ ջանում էի հետեւել Գիյաս Կարպոյին, որովհետեւ նա բավական հայտնի էր, եւ բոլոր դեղութները նրան գերազանցություն էին վերագրում:

-Թորկավրին մեծ դեղուր է: Ինչպէ՞ս նա կանգնեց ջրի երեսին՝ կարողանալով խոր հետք բռնել. մի անգամ նա փայտե ցիցը խրեց ժայռի մեջ, դա նույնիսկ մի դյուժին մարդ չէր կարող հանել: Մի անգամ թորկավրին ինձ տարավ Լհասա, այնտեղ որոշ տիրերցի զինվորներ ծիծադրում էին այն բանի վրա, թե ես ինչպես եմ քայրում: Այնուհետեւ նա հանեց բանալիների կապոցը գոտուց եւ նետեց այն՝ այնքան ուժգին խփելով զինվորի զիսին, որ փոս թողեց: Արյունը ցայտեց: Մյուս զինվորն էլ տապալվեց գետնին: Այդ տեսնելով՝ մնացած զինվորները խելազար ճիշերով հեռու էին փախչում. «Նա բռկից փախսած է».- զոշում էին ընկածները՝ նայելով փախչող տիրեցի զինվորներին.

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

մենք շատ հոգված էինք: Վանք վերադառնալուց հետո նրա պայքարի մասին խոսքերը արագ տարածեցին: Բոլոր վաճականները թորկավրին Մեծ դեղուր էին կրչում:

Ես թորկավրին չեմ ճանաչում, բայց այդ ժամանակից ի վեր նա իմ կուտքը դարձավ: Ես ուզում էի դեղուր լինել, ով հարդանակ կտաներ բոլոր մարտերում: Ապագայում ես ծրագրել էի լինել Դրեփունգի աշակերտը: Ես հետեւնցի Գիյաս Կարպոյին: Նրա ուժն ու հեղինակուրյունը ստիթեցին յոյս վաճականներին դրդալ:

-Մի խայտառակիր ինձ կամ վաճրը, երբ դու դրսում ես,- ասաց Գիյաս Կարպոն՝ նայելով ինձ: Ես զիտեի, թե նա ինչ նկատի ուներ: Նա ուզում էր, որ ես հաղթեի, եթե ստիթեցած լինեմ դրսում ինչ-որ մեկի դեմ մարտնչել: Ես ուսերս քորվեցի՝ քայլելով լողափով դեպի Լիասայի կենտրոնը:

«Ո՞ւր եմ ես զնում: ինչո՞ւ եմ ես տուն զնում»: Անցնելով լեռան սանդղավանդով՝ ես տեսա ուղենիներով շրջապատված իմ զյուղը: Աղորադրոշները տարածվել էին կտորների վրա: Առվակը վագուս էր թամբարդից՝ օրուգիշեր խոխոչալով: Ես հաճախ էի կովերին արածացնում, եւ պիտի հետո տանեի կովի բրիքի զամբյուղը, երբ տուն էի զնում: «Ա՛խ. ինչո՞ւ զյուղում ոչ մեկը չկա: Ինչո՞ւ են իմ տունն ու ծնողներն անհետացել»:

«Մի անգամ թորկավրին ասաց, որ ուզում է ճամփորդել: Նա լրեց Սերա Վանքի քղեցն ու այլեւս չերադարձավ», - ասաց Գիյաս Կարպոնը:

«Ես փնտրում էի թորկավրին: Իմ առջեւ անվերջանալի պրերիա էր: Երկինքը մուր էր, ամպրու ու կայծակ: Մեծ ստվերը ծածկել էր կայծակը: Դա երեսին արյունալի բծերով Կհենապոն էր, որ ջանում էր կանգնեցնել ինձ: Ես սարսափած ու վախեցած էի...»

Զամյանգը բացեց իր աչքերը: Տիրեքի զինվորը կրած է նրա առաջ եւ բուրուն է հոտսուում: Նա բացում է բերանը, փշում թեթև ծխաքուլան:

-Դու արքնացա՞ր, - հարցրեց տիրեքի զինվորը՝ տեսնելով նրա հայացքը:

Զամյանգը խմել էր ուզում, ասես նրա կոկորդն այրվում էր: Նա դժվարությամբ ասում էր՝ «Չուր: Չուր»:

Տիրեքի զինվորը ծզվում է, շուրջողորդ նայում, այնուհետեւ ելնում է, որպեսզի աստիճաններով երրորդ հարկ բարձրանա:

Զամյանգը տեսնում է, որ զինվորի հրացանը իր առաջ է: Սակայն նա չի կարողանում շարժվել, այլ միայն տագնապալից նայում է նրան: Զինվորն իշնում է՝ փայտեթասը ձեռքին: Մի քանի կարիլ ջուր տարութերելիս թափվում է: Զինվորը նրան ջուր է խմացնում: Նա իրեն ավելի լավ է զգում:

-Ես չեմ ուզում քո վրա կրակել: Մեղք է վաճականի վրա կրակելը: Բայց քո ձեռքին սուր կա: Եթե ես քո վրա կրակ չբացեմ, դու կարող ես ինձ սպանել:

Զինվորն այս խոսքերն ասելիս վերադառնում է իր տեղը՝ փայտեթասը հատակին դնելով:

Զամյանգը, ոչինչ չասելով, նայում է նրան: Նրա մարմինն այլեւս այրող ցավ չի զգում, այլ ավելի շուտ՝ իր ծիգերի ցավերը: Նրա վերքն արնահոսում է, եւ նա ավելի է պաղում:

-Ես կապեցի ձեր վերքը, բայց չկարողացա արյունը կանգնեցնել: Լավ կլիներ, եթե ես քո ձախ ձեռքին կրակած լինեի, այդ ժամանակ քո կյանքը վտանգված չէր լինի:- ասաց զինվորն ափսոսանքով:

Զամյանգը զիտի, որ շուտով կարող է մահանալ: Վախս ու վիրավորանքը ներթա-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

փանցում են նրա բանականության մեջ: Նա խորհրդածում է այդ գինվորին սպանելու մասին:

-Ինչո՞ւ է Տանդրակը ուզում բռնել Ռեքինգ Ռինվոչեին: Ծիշտն ասած, ես հավատում եմ Ռեքինգ Ռինվոչեին, նվիրված եմ նրան նույնական, ինչպես եւ դուք.- այս խոսքրով գինվորը հանեց իր բուրունի քսակը պայուսակից:

Զամյանգը բարկացկոտ մի կողմ է նայում: Նա տեսանում է ընկած սուրը իր աջ ձեռքի կողքին: Այն արյունից կարմրել է: Նա մտածում է, որ վրեժը գաղտագողի սողում է իր վրա: Նա կարծում է, որ ինքը պիտի արժանի մահ ունենա, որպեսզի մյուս դեղութերը հարգեն իրեն:

-Չուր...

Զամյանգը խնդրեց գինվորին ես մի թաս ջուր բերել իր համար:

Զինվորն ասաց. «Թող ես առաջին հերթին քրախոս վերցնեմ: Եթե դու մահանաս, ես մեղքի տակ կընկնեմ»: Զինվորն անփոթքոտ հոսուսում է քրախոսը եւ ապա բարձրանում է աստիճաններով: Կրակոց Զամյանգին կենտրոնացած է դարձրել: Նա սուրն իր մարմնի տակ է քաշում, այն թաքնենում է փարաջայի մեջ՝ կորը բռնելով աջ ձեռքով: Թորկավրին մոտվի բռնկվում է նրա զլխում: Նա մտածում է այն մասին, որ ինքը նույնքան հանրահայտ կդառնա, որքան թորկավրին. ցավը թերեւանում է, եւ նա ուժով է լցվում: Նա սպասում է աստիճաններով իջնող գինվորին: Երբ արեւի լույսը տարածվում է քակում, ամեն ինչ ոսկեգույն լույսի մեջ ջերմանում է: Կրակոցից հետո շնչահատ լուրյուն է վրա հասնում: Զինվորը պայծառ ծախտը դեմքին՝ իջնում է փայտն բասով: Նա մոտենում է Զամյանգին ու ասում. «Ես յուղով թեյ զտա: Դուք կարող եք խմել այն»:

Զինվորը թասը մոտեցնում է նրա բերանին: Յուղով թեյի գոլորշին թացացնում է նրա ճաքճրած շուրբերը:

-Դուք որտեղից եք,- հարցնում է գինվորը:

-Ես դեղուր եմ, ծանր կյանքով եմ ապրում.- դժվարությամբ շնչում է նա:

-Ես խոստովանում եմ Բուրդային: Խնդրում եմ՝ ինձ մի նեղացիք:

Զամյանգը զիտի, որ եթե ինքը ոչինչ չձեռնարկի, նա բաց կրողնի այդ հնարավորությունը: Հանկարծ նա բարձրացնում է սուրը. որի վրա կուտակվում են վար հոսող արյան կարիները, եւ հայտնվում է սրի շողշողացող կորը. նա կորցնում է իր ուժը: Սուրը կորվում է օրում, եւ արյունը վար է հոսում: Զինվորը, ասես կայծակնահար, բնագդաբար աջ է ընկնում: Սայրը սահում է նրա դեմքի վրայով՝ դրա վրա արճահոսող երկար կտրվածք բողնելով: Զինվորը հանկարծակի գրոհից շփորահար է: Փայտե թասն ընկնում է գետնին՝ երեք մասի բաժանվելով: Զամյանգը գինվորին սպանելու համար փորձում է ելնել: Այդուհանդերձ, նա շատ քոյլ է, որպեսզի ելնի, եւ ընկնում է գետնին: Երբ նա ողջ ուժով ջանում է ելնել, գինվորը նրա վրա է պահում իրացանը:

Թրլմնի՝ այրող փանփուշտը խրվում է Զամյանգի մարմնի մեջ, եւ վիքիսարի հարվածը ստիպում է նրա օրգաններին բավար զալ: Սպիտակ ծխի քուլան, խնկի պես, ներքափանցում է օդի մեջ: Նա չի կարողանում ոչ գինվորին տեսնել եւ ոչ էլ կրակոցները լսել: Նա բաղվում է անսահման խավարի մեջ:

Անգլերենից թարգմանեց
Վարդան ՖերթշեթՅԱՆԸ

Իլմա ՌԱԿՈՒԶԱ
/Ըվեյցարիա/

Ամառ

Ամառ.

Երբ կիսաբաց շերտավարագույրներով սենյակը
մքնում է հենց այնպես,
երբ միայնակ մի ճանճ բզզալով
փնտրում է դուրսը և չի գտնում,
երբ դրսում ճպուռները ճռոռում են
թուխս նստած շոգին, մինչդեռ
սալքարերին վազվզում են լուսի նապաստակները,
դողդոջուն ճերմակ արարածներ,
և սկահակները, կարասները, սափորները
գլխովին խաղաղ կյանքի անդորր են քաշվում:

Սեպտեմբեր

Պարզ կիրակի: Խողովակաշարը չի քչչում:

Եվ ձյան օդ է պարտեզում: Պաղ:

Իններորդ ամիսը ծերանում է իրենով,

ճակատագրական և անգույն: Ուշ է

արդեն: Գուցե շափազանց ուշ: Եվ թաց:

Արուենուն հատապտուղները

ոչ մի թռչունից չեն պաշտպանում: Կեշու բնին

ոչ մի փայտփորիկ: Քարաքոս

ամենուր: Մի ցանց: Պարտեզի նստարանը

հեղզ ու սպիտակ, սեղանին չես ուզում

մոտենալ: Գալիս է դատարկությունը: Հրաման:

Առաջին ձյուն

Ցուրտն ընկավ, և լուսը, սահելով,
պապղաց քիերի միջից,
ձյունածածկ:
Որքան վաղ սկսվեց ձմեռն այս, ժամանակ չկա
օտար ընկերներին տեսակցելու,
չկա:

Լուսից խուսափող ֆրեսկո, կարմիրը
թիւկո՞՝ գրեթե տրամացնելուն,
փաթիլների տակ,
և պահապան թիկնոց զգեցած Աստվածամայրը՝ հեռու,
հեռու, գաճարահեր մանկան հետ
իիկով:

Հոկտեմբեր էր, բայց այլև՝ չէ: Հացի
առաքիչները դես-դեն են շտապում,
հանդուզն վարագներ,
Յավն, ահա, միանում է ձյանը՝
սպիտակ մի սակրատեգ:

Ոտքի ել: Առաջ գնա: Շարունակիր գնալ:
Ո՞ւր: Ո՞ր մի վերահաս վրարին ընդառաջ:
Քայլը դանդաղ վերցնում է
ճանապարհը,
հասկացեք՝ որտեղ սպիտակ է, հածում են
ճագար ու այծյամ: Այնպես որ,
հետևիր կենդանուն:

Երկրորդ ձյուն

Այնպես չէ, թե դու մրսում ես:
Դու նայում ես մաքուրին,
մոռանում տենչ, զգուշություն,
նայում ես և - աղվափետուր ես,
զուտ փոքրագույնը, մի շոնչ:
Նաև այն ես, ինչն ավելին է դառնում,
բյուրեղյա սպիտակ՝ մարգագետնին,
ծառերին, թփերին: Պայծառ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

ծածկոց ու քեռ ես դու,
և լրությունը գիշերվա՝
արիսների միջև:

Ժամը տասնմեկ

1

Ժամացույցս տասնմեկն է խփում,
անտառային մողել, որը փշրտում է
ժամանակը:

Աշուն է կամ ոչ:

Խարիսափող լուսադեմի հետ
դանդաղ, ձգձգված
մի սկիզբ:

Սինչև աղմուկով բացվող
իրադարձությունները ելնում
ու առաջ են շարժվում, ավելի արագ,
քան օրը:

4

Սիշտ ինչ-որ քան դողում է՝
տերևը օդը սիրտը
և այս առավոտն՝ անհանգիստ:
Արևը ծագել ու պճնվում է արդեն,
փայլից՝ հետքը միայն:
Հակասահմանադրական է այս
մոխրագույնը քաց: Երանի
քաշվեի մի կավաշեն քաղաք՝
մուգ քրծված,- և միակ
մզկիթի գմբեթի կորի տակ,-
և կանգնեի ու նայեի:

ԱՎՐԻՄՅԱՆ ԻՆՍԼԿԵՍՈՐ

Մտքերս թափառում են դեպի
աֆղանական գորգը պատերազմի՝
իր նոճերով ու
անարգ տանկերով հանդերձ,
դեպի սալորենիների ծաղիկները,
որ իրենց առաջին ճերմակն են փորձարկում
անմեղ ինչպես միշտ։
Ի՞նչն է ավելի լավ՝ ծաղիկներ
դարս-դարս դնե՞լ, թե՞ հեռավոր գենքերից
վախենալ, մահաբերներից այդ։
Չեռքը մի բան է ուզում
գլուխը՝ ուրիշ
և լուրջուն
Այն շվարած շրջապատում է այս
երկուշաբթի տունը այգին
այն նաև ինձ է պարուրում
ինչպես հնամաշ ծածկոց
լուրջունը յոթ տառանի
ուրներորդը թերևս
պատասխանը լիներ
բայց ոչ
շարունակիր թափառել, միայնակ
թափառել իզուր
այստեղ վերևում զիշերվա մուգ կապույտ
երիզը ո՞վ է արդեն
քո կամքը հարցնում

ՉՈՐԵՔՉԱԲԹԻ, ԺԱՄՔ ՄԱՍՆՎԵցն անց քառասունինագ
Ո՞չ մի ինը պոչանի կատու
ո՞չ էլ մեռած սեղոն այլս
ո՞չ մի ասեղի կտկտոց ոչ մի գուգավորում
ո՞չ մի լուսավոր սերովբե
միայն այս շարունակական ցավը
որովայնի շրջանում
մի այլ տեղ փախստականների երամներ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Երեխաներ երեխաներ մայրեր գունատ
քնարաբախ ամեն ինչից հոգնած
միայն՝ խնդրում ենք ներս քողել Germany
օրեր շարունակ նրանք անցնում են
դժոխքով անձպուն
մեկը արտասվում է Դամասկոս քառը լսելիս
քանի քարացել են
նայում են օտարացած
սպիտակ ծածկոցի մեջ ծծկեր երեխան
առանց կարծիքի
միայն մի փոքր մատնաշավիկ
աղետի կնճիռը
ճակատին (ձախ կողմում)
նա էլ չոչ կանի
քաղցր նշահաց կուտի
տեղն ի՞նչ կարևոր է
ո՞ր տիեզերքում
այժմ քողեր քնենք

Երեքարքի, Ժամը տասնվեց (աշնանամուտ)

Վերջապես անձրև խոտի ծարավի ընդդեմ
գորշ հազեցնում է այն սունկ տանձենի սոճի
ընդդեմ հեգնանքի որ ամառով զոհ ծիծաղում էր
վերջ
լույսն ասես վիհատ
ծածուկ նայում է հետևի բարձակից
դե ինչ
ինչ կասեր Իլումմիյան
շումերուիին Քրիստոսից
երեք հազարամյակ առաջ
Հեղեղի ավերիչ ջրերին
ոչ ոք չի կարող դիմադրել
երբ երկինքն ու երկիրը դրդում են
ոչ ոք չի կարող դիմակայել
ասում է ու ավելացնում.
ինչպես մենակ փողը եղեգան

կորացնում ու ցնցում է ինձ
ճկում է ինձ Տերը
դե այս, քույր,
բայց անձրև բայց քամի
բայց մենք վախվորած
համակերպվում ենք
կողքս մնա
մի լոիր

Մարտկյան գավաթը

Դու այն պահում ես ձեռդ,
այն լցնում է ափը քո ձեռքի:
Զնարակված կավե գավաթ՝ ճերմակավուն,
բուրքական նշաններով, որ
թեթև պտտվում են
կորության շուրջը: Ինչ-որ կերպ թրթուալով:
Կանուխ լույսի մեջ անշարժանում են:
Երբ օրը ելնում է, նրանք կանչում են՝
կաթ: Դու զարմանում ես
այդ վարքագծով: Եվ դույզն ինչ
չես զիջում: Զուրն ավելի
լավ է հնչում: Ավելի լավ է՝ թեյ: Այն
կանաչը՝ անանոխով: Գավաթը
նայում է քեզ: Թեյի մեջ դու
ինքդ քեզ ես տեսնում: Աղավաղված:
Հետո նշանները սկսում են խոսել
ծղրիդների պես: Գոլորշու
միջով ճանաչում ես
ցնցումը բառերի ծովքերի:
Զեռքի աշխատանքը՝ գործողության մեջ:
Ամեն անգամ՝ այս փոխակերպումը:
Ամեն անգամ՝ դու պատրաստ ես:

ՆԱԶԱՏԵՆՅԱԿԻ նկարը

Ֆիլմի պատճեան չէ, ո՞չ Տիրամայր,
ո՞չ էլ բնանկար, այլ նա՝
քնած ճապոնուհին: Կանգնած է
ու քնած՝ իր սեփ-սև վարսերով
ու ծամկալով, բանաքակապույտ
օձիքավոր սվիտերը հազին: Շուրթերը՝
կարմիր շպարված, ասես պարահանդեսի համար:
Բայց և որքան հեռու քշված: Այժմ:
Ես նրան նայում եմ ապակու ետևից, նա
ինձ չի տեսնում: Լուսանկարահանած
քունը հարատև է: Ինքն իրեն
ձգձգող մի պահ՝ լի անմեղությամբ:
Եվ երանելի՝ նաև դա: Արի՝
շշնչում է նկարը, ի՞նչ ես դեռ հապաղում:
Փակի՞ր կոպերդ,
թույլ քող մկանները դեմքիդ, իջևանի՞ր
ներսում հանգստության: Հիմա՞։ Ես
անսում եմ կանչին: Գիշերը, երբ սևն է
ծաղկում: Ես պառկում եմ ու դժվար եմ շնչում:
Կարդում եմ թելի պես բարակ լույսը, որ
ծորում է շերտավարագույրի միջով: Լուս է:
Եվ ոչինչ չեմ մտածում: Մեկ, իինգ,
ամեն մի թիվ վեր է ելնում: Ամեն
վախ չքվում է օդում: Իմ ետևում
քնած է այն: Նա արդեն այնտեղ է:
Առանձնացած ու մոլորված: Բարի
գիշեր: Այդտեղ մտքովս անցնում է,
որ ես նրա անունը չգիտեմ:
Երբեք չեմ իմացել: Նա հսկում է ինձ
անանուն: Մի երիտասարդ ճապոնուհի
Կորեից: Գլխավերևում
իմ մահճակալի: Միայն թե երկիրը
չդորդա: Որովհետև նկարը
ծանր է: Կարող է ինձ խաղ անելով
սպանել: Օ՛ հավերժական քուն:

Լույս: Լյումեն

Երբ սպիտակը մի փոքր ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը տաս րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը քսան րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը երեսուն րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը քառասուն րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը հիսուն րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակն անում է այն, ինչ լույսը զիտի:
Երբ լույսը թափառում է:
Երբ սպիտակը վարսուն րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը յորանասուն րոպեով ավելի անսպիտակ է դառնում:
Երբ սպիտակը կապտավուն է դառնում:
Երբ սպիտակն առանց իմանալու ավելի կապտավուն է դառնում:
Երբ սպիտակը մի աստիճան ավելի կապտավուն է դառնում:
Երբ սպիտակը դեռ հապաղում է, կապույտի մեջ անէանալ:
Երբ սպիտակը մի քանի րոպեով ավելի է սպիտակում:
Երբ սպիտակը չգիտի՝ ինչ է իրեն պատահում:
Երբ սպիտակը գրեթե ժամանել է սպիտակի մեջ:
Երբ լույսը թափառում է:
Երբ սպիտակը աննկատ ավելի կապտավուն է դառնում:
Երբ սպիտակը անկասելիորեն ավելի կապտավուն է դառնում:
Երբ սպիտակը հրաժեշտ է առնում իր սպիտակ լինելուց:
Երբ սպիտակը փոխակերպվում է կապույտի:
Երբ սպիտակը փոխակերպվում է նուրբ կապույտի:
Երբ սպիտակը փոխակերպվում է ջրավճիտ կապույտի:
Երբ սպիտակը փոխակերպվում է զմրուխտե կապույտի:
Երբ սպիտակը փոխակերպվում է ինդիգո կապույտի:
Երբ լույսը թափառում է:
Երբ սպիտակը թանաքի պես կապույտ է դառնում:
Երբ սպիտակը գիշերվա պես կապույտ է դառնում:
Երբ սպիտակը արդեն ժամանել է մքան մեջ:
Երբ սպիտակը ժամանել է գրեթե սևի մեջ:
Երբ լույսը:
Երբ ոչ մի լույս:
Ի սկզբանե էր լույսը:

Թարգմանությունները գերմաներենից՝
Ծովինար ՀԱԿՈԲՅԱՆԻ

Տունը, որ նախկինում գտնվում էր Շա Ցղլունի պահնորդական դպրոցը, վաղուց արդեն սովորական իջևանատուն էր դարձել:

Արևելքը չէր կարողանում արքնանալ խորը քնից: Թնդանոթների պայրյունը խացնում էր վագրերի մոնշյունը մալայական և հնդկական ջունգիներուն: Մարդիկ տրորում էին կիսաքուն աշերը, աղորում էին աստվածներին ու նախնիներին. շուտով նրանք կկորցնեն իրենց հողերը, ազատությունը, անկախությունը: Այլ ռասայի մարդիկ կանգնել էին դրուերի մոտ և նրանց հրացանների փողերը դեռ ծխում էին: Մի՞քե հիմա կարող էին օգնել երկար նիզակները, խաչաղեղերի թունավոր նետերն ու հաստ վահանները՝ վառ նախշազարդված ծաղիկներով ու օձերով: Նոյնիսկ աստվածները և նախնիները, ում նրանք հավատում էին, կորցրել էին իրենց ուժը: Վիշապադրոշ Զինաստանը դադարեց առասպել լինելոց. հայտնվեցին զնացքներ, և դրանց գծերն ակոսեցին նախնիների գերեզմանները, տրորեցին տեղի սրբավայրերը: Վրձնիկներով վառերը, նարնջագույն և կարմիր դրոշները, կանաչ շնաձկան կաշվից պատյաններով բրերը, զրգացող զանգակներով սանձերը, սրախոսությունը, ամենատարբեր քափառաշրջիկների կոպիտ հայեցանքները, փառքն ու պատիվը, դրանց հետ միասին և Շա Ցղլունի, իր վարպետությունը և դպրոցը վերացան քնի պես, երեկով օրվա պես. այսօր զնացքներ են, հրազեն, առևտուր, ահաբեկչություն...

Նոյնիսկ ասում էին, որ գտնվել են մարդիկ, որոնք ուզում են կայսեր գլուխը կտրել: Դա մի ժամանակն էր, երբ պահնորդները կորցրին իրենց մի կտոր հացը, իսկ հեղափոխական կուսակցությունն իր լուսավորիչներով դեռ չէր սկսել ազգային մարտարվեստի քարոզչությունը: Ո՞վ չգիտեր Շա Ցղլունին՝ ոչ բարձրահա-

ԼԱՍ ԾԵ /Չինաստան/

ՄԱՀԱԲԵՐ ՆԻԶԱԿ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

սակ ու նիհար, արագ, ամրակազմ և ցուրտ գիշերը փայլող աստղերի պես աչքերով։ Հիմա Շան գիրացել է։ Նա զբաղեցնում է հյուսիսային երեք սենյակները հետին բակում, նրա փառավոր նիզակը դրված էր անկյունում, իսկ բակում կառուցել են աղավնատուն։ Եվ միայն գիշերները, փակելով փոքրիկ բակի դրնակները, Շան կրկին փորձում է իր փառահեղ «հիմազ վագրերին խոցող» հարվածը։ Այդ «խոցող նիզակն» իր «հիմազ վագրերին խոցող» հարվածով քանի տարի ողջ Հյուսիս-արևմուտքում պահեց հավասարը շունեցող «կախարդական նիզակի փարպետ Շա Ցզիլունի» համբավը։ Այժմ նիզակն ու արվեստը չեն կարող մեծացնել նրա համբավը, և միայն շոյելով հարք, կարծի, ամուր և դրացող նիզակը, նա փոքր ինչ միշտրավկւմ է։ Միայն գիշերները, ձեռքում բռնելով նիզակը, նա կարող էր հավատալ, որ «անզուզական Շա Ցզիլունը» հենց ինքն է։ Ցերեկները նա այնքան էլ չի սիրում խստել մարտարվեստի և անցած ժամանակների մասին։ Նրա աշխարհը սրբել-տարել է փորորկուն քամին։

Երիտասարդները, որոնց նա մի ժամանակ ստվորեցրել էր, երբեմն այցելում էին ուսուցչին։ Նրանք իրենց նվաստացած էին զգում, քանի ոչ մի տեղ էին կարողանում գործադրել իրենց փարպետությունը։ Շատերը ելույթ էին ունենում տոնավաճառներում և վաճական տոնախմբություններին, դրվում էին ոտքերով, շարելով իրենց պատկանելիքը, պտտացատկեր էին կատարում և դրա հետ միասին՝ մեծ ուժ պարզեցող հարեր էին վաճառում։ Եվ այդ ամենը՝ միայն մի քանի պղնձադադրամ աշխատելու համար։ Նրանցից մի քանիսը իսկապես չէին կարողանում անգործ նստել՝ մրգերի կողովներ էին հյուսում, բակլա էին տանում շուկա և առավոտ վաղ դուրս էին գալիս փողոց՝ բարձրածայն հրավիրելով գնորդներին։

Այն ժամանակներում միշր և բրինձը էժան էին, և ամեն ոք, ով ցանկանում էր վաստակել իր մկանների ուժով, քաղցած չէր մնա։ Բայց այս մարդիկ այդպիսին չեն։ Պահանջմունքները համապատասխանում են ախորժակներին՝ չոր հացիկները և պղպեղով բլիթները նրանց քիմքին հարմար են գալիս։ Եվ նրանք գերազատում են ելույթ ունենալ տոնավաճառներում։ Իհարկե, պահնորդի աշխատանքի հետ համեմատ այս բոլոր հնարքները զուտ խաղեր են, բայց, այնուամենայնիվ, թույլ են տալիս ցուցադրել իրենց արվեստը։

Ելույթ ունենալը նվաստացուցիչ զբաղմունք է։ Կարիք է լինում համապատասխան կերպով հազնվել, թեկուց կապույտ ատլասն անդրավարտիքներ, բարակ կտորից սպիտակ վերարկուներ, կոշիկներ՝ զարդարված ձկան կաշվով, կամ կապույտ ատլասն մաշիկներ՝ ասեղնագործված վագրի գլուխներով։

«Կախարդական նիզակով Շա Ցզիլունի» «աշակերտները», - Շան նրանց աշակերտներ չեր համարում, - պիտի գնային ամեն տեղ, որպեսզի ցույց տային իրենց, մասնակցեին վաճական տոնախմբություններին մեկ-երկու յուանի համար, և նույնիսկ կոհիվների մեջ ներքաշվեին։ Երբ փող շունեին, գալիս էին Շա Ցզիլունի մոտ։ Ծեր Շան ժլատ չէր, նրանց չեր մերժում, դատարկածեն բաց չէր բոլոնում։ Բայց երբ նրան խնդրում էին ինչ-որ հնարքներ ստվորեցնել, լիներ դա կոհիվների կամ ուղղակի ելույթների համար, ինքնապաշտպանության հնարքներ՝ դատարկ ձեռքերով դանակը խվելը կամ «վագրի գլուխ» հարվածը, ծեր Շան զրույցը կատակի էր վերածում, շտապում էր գնալ կամ ասում էր։ «Էլ ի՞նչ ստվորել։ Ավելի լավ է թեյ տաքացնենք», իսկ շատ անգամ ուղղակի դրւում էր հրավիրում իր աշակերտներին։ Նրանք ոչ մի կերպ չէին կարողանում հասկանալ, թե ինչ է կատարվում ծեր ուսուցչի հետ և դժգոհ հեռանում էին։

Բայց ամենուր նրանք բարձրածայն փառարանում էին Շա Ցզիլունին։ Դա երկու

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

նպատակ ուներ. առաջին՝ ցույց տալու համար, որ նրանք ստացել են իսկական ուսուցչի ինչ-որ իսկական բան և ոչ թե՝ կեղծ, իսկ երկրորդ՝ ուղղակի ծերուկին զայրացնելու համար. հանկարծ ինչ-որ մեկը չի հավատա և կգնա փնտրելու հենց Շա Ցզիլունին: Մի՞թե այդժամ նա չի ցուցադրի իր փառարանված հնարքները: Այդ պատճառով էլ ասում էին. «Ուսուցիչ Շան բռունցը հարվածով ցին կտապալի, ոտքի հարվածով մարդուն տան կտուր կրոցնի և այդ ամենը, ի նկատի ունեցեք, առանց հատուկ ջանքերի»: Իրենք նման բան, իհարկե, չին տեսել, բայց, ինչքան հաճախ էին նրանք կրկնում այդ ամենը, այնքան շատ էին հավատում դրանց իսկորյանը. կարող էին նույնիսկ նշել ժամկետը և վայրը, երդվել, որ այդ ամենը ճշմարտություն է, գուտ ճշմարտություն:

Հաղթական Վանը՝ Շա Ցզիլունի աշակերտը, մաքրեց տեղի տաճարի դիմացի հարթակը, դասավորեց իրեն պատկանելիք իրերը: Նա փուեց քրախոտի վերջին կտորները, որոնք իրենց գույնով հիշեցնում էին թեյի տերևկեներ, և քափահարեց մտրակը, ասես շարժելով հարթակը: Հետո դրեց մտրակը և առանց խոնարիկելու հանդիսատեսին, ասաց.

- Երկնայինի ճանապարհներով քայլող քաջեր: Ձեր առջև մարտիկ է, ում բռունցը հայտնի է ցանկացած ճանապարհային թափառաշրջիկի,- նա նորից աչքերը հառեց հանդիսատեսին: - Հայրենակիցներ: Հաղթական Վանը կրկեսային մարզիկ չէ, իսկ ինչ՝ ընդունակ կրկեսային մարզիկը: Միայն մի քանի հնարքներ գիտի և վերջ: Ես պահնորդ էի Հյուսիս-արևմուտքի ճանապարհներին: Հանդիպել եմ կանաչ անտառների քաջերին: Հիմա ազատ, անզործ նստած եմ և ձեզ զվարճացնելու համար ելույթ եմ ունենում: Ով ուզում է փորձել, ցանկացած մեկը, թող դուրս գա: Հաղթական Վանը նրան կդիմավորի գենքով, բայց՝ որպես ընկերոց: Ո՞վ է ուզում իմ մաս արժանացնել նման պատվի: «Կախարդական նիզակով Շա Ցզիլունը» իմ ուսուցիչն է և իմ արվեստն իսկական է: Այսիսով, պարունայք, կա՞ն ցանկացողներ,- նա նայեց բոլորին, նախապես իմանալով, որ ոչ ոք չի համարձակվի առաջ գալ: Ինչքան էլ համոզիչ լինեին նրա խոսքերը, տասնուր զգին կշռող երկարն ծայրակալով մտրակն ավելի համոզիչ էր:

Հաղթական Վանը՝ մսեղ դեմքով հսկան, մեծ, սև, փայլուն աչքերով նայեց հավաքածներին: Խորը լուրջուն էր տիրում: Նա հանեց վերարկուն, գոտին ձգեց, ներս զցեց որովայնը, քրեց ձեռքերին, վերցրեց սուրը և ասաց.

- Պարոնայք, Հաղթական Վանը կմարզի, իսկ դուք դիտեք: Երբ ես ավարտեմ, ով կարող է՝ թող մի քանի պղնձադրամ նետի ինձ: Ով փող չունի, թող ուղղակի գովի ինձ, դա ինձ ուժ կտա: Ես չարչի չեմ: Դե ինչ, նայեք:

Մեծ սուրը մոտեցավ մարմնին, թիբերը նեղացան, դեմքը լարվեց, կուրծքն ուղղվեց: Նա կանգնել էր, ինչպես հողում արմատներ ծագած ծեր ստիճն: Ցատկ. սուրը կրծքի մոտ է, կարմիր վրձնիկները դողում են: Սուրը ճեղքում է օղը, Վանը կրանսում է, ծնկներից ծալելով ոտքերը՝ ուժեղ պտույտ է կատարում, ճեղքերը կիսաշրջան են զծում: Հանկարծ սուրը հայտնվում է աջ ճեղքում, այն պտուվում է, Վանի մարմինը թերևակի հետ է ընկնում, իսկ շուրջը ոչ մի ձայն, նույնիսկ թշնի ծլվլոց չկա, միայն քոյլ զրնցում է զանգակը: Բայց ահա սուրը քարանում է ճեղքում, ոտքերն արագ դոփում են գետնին, մարմինն ուղղվում է, և Վանը, սև աշտարակի նման, ամբոխից մի գլուխ բարձր է դառնում: Ակնբարք՝ և նա ընդունում է ստվրական դիրք:

- Պարոնայք,- նրա մի ձեռքը սեղմում է սուրը, իսկ մյուսը կանթած է կողին, հայցքով զննում է շրջապատողներին: Թափվում են պղնձադրամները, նա խոնարիում է

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

գլուխը:- Պարոնայք,- կրկին զոշում է նա և սպասում, սակայն պղնձադրամները չեն ավելանում: Մարդիկ հեռանում են: Նա հոգոց է հանում.

- Ոչ ոք չի հասկանա,- մրմնջում են նրա շորբերը, սակայն դա բոլորն են լսում:
- Ես եմ ցանկանում,- ասում է դեղին մորուրով մի ծերուկ:
- Ի՞նչ, - Հաղթական Վանը ձևացնում է, թե չի լսել:
- Ես ասում եմ, որ ցանկանում եմ ուժերով չափել,- տհաճորեն ընդծելով ամեն մի բառ՝ կրկնում է ծերուկը:

Սի կողմ դնելով սուրբ՝ Հաղթական Վանը նայում է ծերուկին, ինչպես և մնացած բոլորն են նայում: Ծերուկն անդուր տեսք ունի. փոքրիկ սուր կզակ, կոպիտ կապույտ խալար, հոգնած դեմք, խորն ընկած աչքեր: Ուսերին հյուսերն են՝ բարակ, ինչպես ուտելու փայտիկները, բայց ոչ այնքան ուղիղ:

Տեսնելով, որ ծերուկը պատրաստ է իր հետ մարտնչելու, Վանը կենդանացած, փայլեցին նրա աչքերը: Ծերուկի խորն ընկած աչքերը՝ սև, ինչպես ջրհորի հատակ, փայլում էին կրակների պես: Հաղթական Վանը չվախեցավ, նա նայում էր՝ չի՞ ցանկանում արյոջ ուրիշ մեկը մասնակցություն ունենալ: Նա հավատում էր իր վարպետությանը, չի՞ որ նա զգում էր իրեն ինչպես Շա Ցզիլունի հրամանատրությամբ գործող գրավար:

- Դե ինչ, եկեք մարտնչենք, պատվելի քեոի,- ասաց Վանը սեփական արժանապատվիրյան զգացումով լի:

Գլուխ անելով՝ ծերուկը շրջան մտավ: Ծիծաղ լսվեց: Ծերուկը հազիվ էր շարժում ձեռքերը, աջ ոտքը քարշ էր տալիս: Թվում էր՝ նա ծանր հիվանդություն էր տարել: Հայտնվելով հարթակի վրա՝ ծերուկը զցեց խալաքը, ուշադրություն չդարձնելով հանդիսանականների ծաղին:

- Ասում ես «կախարդական նիզակի վարպետ Շա Ցզիլունի» աշակե՞րտն ես: Հիանալի է: Դու վերցրու նիզակը, իսկ ես ի՞նչ վերցնեմ, - ծերուկը գրգռված էր, և շտապում էր՝ ասես վաղորից էր մարտնչելու առիթ փնտրում:

Հանդիսականները նորից սկսեցին հավաքվել: Ոչ հեռվում արջի հետ կանգնած վարժեցնողը ոչ մեկին այլևս չէր հետաքրքրում, չնայած կոչնակի հրավիրող զարկերին:

- Նիզակից եռաժամկետ կպաշտպանվե՞ս, - հարցրեց Վանը՝ ցանկանալով բացահայտել ծերուկին: Վանը զիտեր, որ եռաժամկետ գործելու համար հմտություններ են պեսք:

Ծերուկը լրու համաձայնվեց և բարձրացրեց եռաժամին: Հաղթական Վանը կվոցեց աչքերը և նիզակը ճոճեց օդում: Նրա տեսքը սարսափելի էր:

Ծերուկի աչքերը ավելի փոքրացան ու սևացան՝ որպես կնդրուկի ձողիկի երկու ծխացող ծայրեր: Շարժմելով մի կողմից մյուսը՝ դրանք առանց կտրվելու հետևում էին նիզակի սայրին: Վանը անսովոր զգացում ունեցավ. սև փայլող աչքերը մազնիսի նման քաշում էին նիզակի սայրը: Շուրջն այնպիսի ամքոխ էր հավաքվել, որ քամին ու անձրևը չին կարող թափանցել: Բոլորը հասկացան, որ ծերուկը նորեկ չէ: Սև աչքերի թափանցող հայացքից ինչ-որ կերպ թաքնվելու համար Վանը թափահարեց նիզակը և դրա վրայի վրձնիկները խաղացին: Ծերուկի մորուքը առաջ նետվեց:

- Խնդրեմ, սկսիր:

Նիզակը ձեռքին Վանն առաջ քայլեց, ուղղեց այն ծերուկի կոկորդին և նետեց: Վրձնիկները պտտվեցին կարմիր մրրիկով: Ծերուկի մարմինը հանկարծ կենդանա-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

ցավ, նա թեթևակի կրացավ և ճարպկորեն խուսափելով հարվածից՝ նետվեց առաջ և ինքը հարվածեց Վանի ձեռքին: Այ քեզ բան: Հաղթական Վանի նիզակն ընկած էր գետնին: Ամրոխը խրախուսանքով զվվաց: Հաղթական Վանը կարմրեց մինչև մազերի արմատները, նորից վերցրեց նիզակը և այն ուղղեց ծերուկի կրծքին: Կրկին փայլատակեցին աչքերի սև ածովսները: Ծերուկը կրանստեց և հրվելով՝ առաջ ցատկեց, մինչ Վանը կշարժեր նիզակը: Հարված: Նիզակը նորից հայտնվեց գետնին:

Ամրոխն աշխուժացավ, իսկ Վանից կարկտի պես բափում էր քրտինքը, նա այլև չկրացավ՝ նիզակը վերցնելու: Ծերուկը զգուշորեն ցած դրեց եռաժանին, հազար խալար և քարշ տարով ոտքը՝ մոտեցավ Վանին:

- Դեռ էլի պիտի մարզվես, բարեկամ:

- Մի հեռացեք,- ասաց Վանը՝ մաքրելով քրտինքի կաթիները դեմքից,- Վանը հարված է, բայց մի հեռացեք: Հանդիպեք ուսուցիչ Շանին:

- Դրա համար էլ ես եկել եմ,- ծերուկի կզակը կնճռոտվեց, ասես ծաղրում է նա: - Գնանք, հավաքիր իրերդ, ընթրիքի համար կվճարեմ ես:

Հաղթական Վանը դասավորեց իր իրերը Զեչուտ մականունով աճապարարի մոտ և քայլեց ծերուկի կողքից: Նրանց հետևից շարժվում էր ամրոխը: Վանը քշեց հետաքրքրաւերներին:

- Ձեր անո՞նք, պատվելի,- հարցրեց նա:

- Սուն, - չոր պատասխանեց ծերուկը,- սիրում եմ ուսումնասիրել մարտարվեստը, վաղույ եմ ցանկանում հանդիպել Շա Ցզիլունի հետ:

«Շա Ցզիլունը քո հարցերը կլուծի», - մտածեց Վանը: Նա արագացրեց քայլերը, սակայն ծերուկից առաջ չանցավ: Ծերուկն ամեն քայլափոխի ձեռքն առաջ էր զցում, և ոտքերը շարժվում էին ձեռքերի տակտին համաշափ:

- Որտեղի՞ց է պատվելի Մունը,- հետաքրքրվեց Վանը:

- Հեցզանից: Աննշան վայր է,- ծերուկի ձայնը թերևակիորեն զերմացավ:- Սրի և նիզակի համար հեշտ չէ ժամանակ գտնել: Իսկ քո մոտ վատ չէր ստացվում,- գովեց նա Վանին:

Նրա ճակատին կրկին քրտինք հայտնվեց, սակայն լրեց: Մոտեցան Շա Ցզիլունի իջևանատանը: Վանի սիրտը ուժգին բարախում էր. նա վախենում էր, որ ուսուցիչ Շան տանը չի լինի: Վանը գիտեր, որ ձեր ուսուցիչը չի սիրում զրադվել նման զրդերով, նրա աշակերտները մի անգամ չեն, որ ինձար դրույշան մեջ են ընկել: Բայց Վանը հանգված էր, որ իրեն ուսուցիչը չի մերժի, չէ՞ որ ինքը նրա ավագ աշակերտն է... Բացի այդ, մարդիկ, որոնք ներկա էին տոնախմբությանը, լուրջ կտարածեն ամենուր, իսկ դա անպատվություն էր նաև նրա՝ Շա Ցզիլունի համար:

Շան նստած էր սեղանի մոտ և կարդում էր:

- Ինչ-որ բա՞ն է պատահել,- հարցրեց նա:

Վանը կարմրեց, նրա շովբերը շարժվեցին, սակայն բառերը սառան լեզվի վրա: Շա Ցզիլունը վեր կացավ սեղանի մոտից:

- Դե, ի՞նչ է պատահել, Հաղթական:

- Ես հաղթված եմ:

Շան քմծիծաղեց և ոչինչ չասաց: Հաղթական Վանը նյարդայնանում էր, բայց աշխատեց զսպել իրեն: Նա ցանկանում էր դրդել ուսուցին:

- Սուն անոնք ծերուկը Զեզ է սպասում դրների հետևում: Նա... իմ նիզակը... երկու անգամ ցած զցեց ձեռքից:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Վանը գիտեր, որ «նիզակ» բառը շատ բան է նշանակում ծեր ուսուցչի համար: Չպատելով արձագանքի՝ Հաղթականը դուրս նետվեց սենյակից:

Հյուրը մտավ: Չա Ցզիլունը նրան սպասում էր առաջին սենյակում: Նրանք ողջունեցին միմյանց և ձեռքները ծալելով՝ նստեցին: Չան խնդրեց Վանին թեյ պատրաստել: Վանը սպասում էր, որ ծերուկները կշափակեն ուժերով, ինուանալ չէր ուզում, սակայն ստիպված էր: Ծեր Սունը լուր հետևում էր Չա Ցզիլունին՝ շիջեցնելով համառ աշքերը: Նա շատ քաղաքավարի էր:

- Եթե Հաղթականը Ձեզ հետ պատշաճ կերպով չի վարվել, ներեք նրան: Նա դեռ երիտասարդ է:

Սունը մի փոքր հիասքափակեց, բայց հասկացավ, որ իր առաջ խելամիտ մարդ է:

- Ես եկել եմ Ձեզ մոտ սովորելու,- ասաց Սունը:

Չա Ցզիլունը շնորհունեց մարտահրավերը: Մտավ թեյնիկով Վանը: Նա շտապում էր տեսնել, թե ինչպես են մարտնչելու ծերուկները, այդ պատճառով էլ թերեց չեռացրած ջուրը և այս լցրեց գավաթների մեջ:

- Հաղթական,- ասաց Չան՝ բարձրացնելով բաժակը,- գտիր Սյառշունին և Տյանինեյին, մենք պատվական Սունի հետ ընթրելու ենք:

- Ի՞նչ, ի՞նչ,- ընկճված ձայնով հարցրեց Վանը,- ահա թե ինչ:

Նա կատաղած էր, սակայն չկարողացավ արտահայտել դա:

- Դժվա՞ր է աշակերտների հետ,- հարցրեց Սունը:

- Ես աշակերտներ չունեմ: Թեյնիկի ջուրը չի եռացել: Գնանք թեյարան: Կընթրենք, թեյ կիսմենք:

Չա Ցզիլունը թավշե քսակի մեջ դրեց քրախոտը, իսկ փողերը գոտու մեջ դրեց:

- Ոչ, ես քաղցած չեմ,- վճռականորեն հայտարարեց Սունը:

- Այդ դեպքում մի թիշ կզրուցենք:

- Ես եկել եմ Ձեր արվեստը սովորելու:

- Դուք ուշացել եք,- Չան ցույց տվեց իր որովայնը,- ես գիրացել եմ:

- Հետո ի՞նչ: Սովորեցրեք ինձ Ձեր «հինգ վագրերին խոցող» հարվածը:

- Իմ հարվա՞ծը,- բմծիծաղեց Չան,- մոռացել եմ: Լրիվ մոռացել եմ: Ասում եմ ձեզ՝ մի քանի օր ապրեք ինձ մոտ, մենք կզրունենք, իսկ հետո ես Ձեզ փող կտամ հետ գնալու համար:

- Ինչի՞ն է պետք զրուսնելը: Ես փողի կարիք չունեմ: Ես եկել եմ Ձեր արվեստը սովորելու,- Սունը կանգնեց:- Նայեք, ես ցույց կտամ, թե ինչի եմ ընթրունակ, իսկ Դուք կասեք, թե ես քավարա՞ր եմ տիրապետում վարպետությանը:

Չապատելով պատասխանի՝ նա այնքան բափով դուրս վագեց բակ, որ վախեցրեց աղավնիներին: Գցելով խալաքը՝ ծերուկն աշխատեց ձեռքերով, նրա ոտքերը շարժուն դարձան, իսկ ձեռքերը՝ կայծակնային: Հյուսերը պտտվում էին օրում՝ ինչպես երկնքից իջած օրապարուկներ: Արագ հարվածները թափում էին բոլոր կողմերից զարմանալի ճշգրտությամբ: Նա շարժվում էր շրջանով, մոտենում էր և հեռանում: Բայց ահա բռունքները քարացան, ծերուկը կանգ առավ: Այդպես են հանկարծ վախեցած բռունները բույն վերադառնում:

- Հիանալի է: Հիանալի է,- ասաց Չա Ցզիլունը:

- Կսովորեցնե՞ք ինձ Ձեր հարվածը:

Չա Ցզիլունը իջաց աստիճաններից:

- Պատվական Սուն, ճշմարտությունն եմ ասում Ձեզ՝ իմ նիզակը և իմ արվեստը ինձ

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

հետ միասին դագաղում կհայտնվեն:

- Չե՞ք սովորեցնի:
- Չեմ սովորեցնի:

Սունի մորուրը շարժվեց, բայց նա ոչ մի խոսք չասաց, հետո վազեց սենյակ և սկսեց իրերը հավաքել:

- Դե ինչ, հաջողութուն:
- Ընթրեք ինձ հետ, հետո կզնաք:

Սունը լրեց:

Չա Ցզիլունը ուղեկցեց կյուրին մինչև դրները, վերադարձավ սենյակ և խոնարհեց գլուխն անկյունում դրված նիզակին: Հետո գնաց դեպի թեյարանը, ուր նրան սպասում էր Հաղթական Վանը:

Դրանից հետո Վանը եռոյք չէր ունենում վանական տոնախճռությունների ժամանակ և տոնավաճառներին, և ոչ ոք այլև չէր փառաբանում Չա Ցզիլունին: Ընդհակառակը, բոլորն ասում էին, որ Չա Ցզիլունը վախեցավ և չհամարձակվեց չափվել ծերուկի հետ, իսկ այդ ծերուկը... Օ՛... Նա կարող է բռունցքի հարվածով ցլին գետին տապալել: Նրան պարտվեց ոչ միայն Հաղթական Վանը, ինքը՝ Չա Ցզիլունն էլ չկարողավ նրան դիմակայել:

Այդ ընթացքում Վանը մի անգամ չէ, որ այցելել էր ծեր Սունին, իսկ Չա Ցզիլունը լրում էր, ասես դա իրեն չի վերաբերում: Եվ «կախարդական նիզակի վարպետ Չա Ցզիլունը» հետզիետե մոռացվեց բոլորի կողմից:

Գիշերները, երբ բոլորը ցրվում են, Չան փակում է դուռը և սկսում տնտղել իր նիզակները, հետո, խոնարհված դրանց վրա՝ մտածոնքներով լի նայում է աստղագարդ երկնքին: Նա իիշում է նախկին փառքը... Հոգոց է հանում, քնքշանքով լի ձեռքով շյուտ է իր նիզակները, դրանց սառը կորերը և քմծիծաղով ասում.

- Չեմ սովորեցնի: Չեմ սովորեցնի:

Չինարենից թարգմանությունը՝
Պավել ՇԱՂԱՐՅԱՆԻ

Մի զինվորի տուն ուղարկեցին ռազմաճակատից, քանզի նրա հայրը մահամերձ էր: Զինվորի համար բացառություն արվեց, որովհետև հայրը նրա միակ հարազատն էր:

Երբ նա մտավ վերակենդանացման բաժանմունք, տեսավ կիսակենդան մի մարդու, ում կենսապահովման խողովակներ էին միացված. նա զինվորի հայրը չէր: Սարսափելի թյուրիմացություն էր տեղի ունեցել. կանչել էին սխալ մարդու:

- Նա ինչքա՞ն կապրի,- հարցրեց զինվորը բժշկին:

- Մի քանի ժամ, ոչ ավելի: Դուք հազիվ եք հասցրել:

Զինվորը մտածեց, որ մահացողի որդին կրվում է Աստված զիտե քանի հազար մողն այն կորմ: Նա մտածեց, որ ծերունին դեռ դիմանում է՝ հուսալով տեսնել որդուն մահանալուց առաջ: Եվ զինվորն այսպէս վարվեց. կրացավ, բռնեց ծերունու ձեռքը և մեղմորեն ասաց.

- Հայրիկ, ես այստեղ եմ: Ես վերադարձել եմ:

Ծերունին բռնեց «որդու» ձեռքը: Նրա շտեսնող աչքերը բացվեցին՝ զննելով շրջակայքը, մի բույլ ժպիտ անցավ նրա դեմքով և սառեց այնտեղ մինչև մահանալը:

Լայլան և Ռաման սիրում էին իրար, սակայն չափազանց աղքատ էին ամուսնանալու համար: Նրանք ապրում էին հարևան գյուղերում, որոնք բաժանված էին մի հորդահոս գետով, որը վխսում էին կոկորդիլոսները:

Մի օր Լայլան լսեց, որ իր Ռաման ծանր իիվանդ է և նրան խնամող չկա: Նա շտապեց գետափ և խնդրեց նավավարին՝ տեղափոխել իրեն մյուս ափ, թեև դրամ չուներ վճարելու համար:

ԷՆԹՈՆԻ ԴԵ ՄԵԼՈ /ՀԱՅԿԱՍՏԱՆ/

ԳՈՐԾԻ ԱՂՈԹՔԸ

/մանրապատումներ
համանում գրքից/

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Բայց անբարո նավավարը հրաժարվեց, և կինը ստիպված համաձայնվեց այդ գիշերը նրա հետ անցկացնել: Խեղճ կինը խնդրում և աղաչում էր, բայց ճար չկար և լրիվ հուսահատված՝ նա համաձայնեց նավավարի պայմանին:

Երբ նա վերջապես հասավ Ռամային, նրան գտավ մահամերձ: Լայլան մնաց նրա հետ մեկ ամիս, խնամեց և առողջացրեց նրան:

Սի օր Ռաման հարցրեց Լայլային, թե նա ինչպե՞ս է հաջողացրել անցնել գետը: Անընդունակ լինելով խարել իր սիրելիին՝ Լայլան պատմեց ճշմարտությունը:

Երբ Ռաման լսեց նրա պատմությունը, կատաղեց, քանզի առարինությունն արժեսրում էր ավելի, քան սեփական կյանքը: Եվ նա վոնդեց Լայլային տմից և չցանկացավ նրան այլևս տեսնել:

- Կարծում ես՝ կկարողանա՞ս տալ աղջկաս այն ամենը, ինչ նա ուզում է, - մի մարդ հարցրեց փեսացուին:

- Լիովին համոզված եմ, պարո՞ն: Նա ասաց, որ այն ամենը, ինչ ինքը ցանկանում է, ես եմ:

Ոչ ոք դա սեր չէր անվանի, եթե նա փող ուզենար: Իսկ դա սե՞ր է, եթե նրա ուզածը դու ես:

- Այսօր ի՞նչ եք անցել դպրոցում, - հարցրեց հայրը որդուն:

- Օ՛, մեզ համար դասախոսություն կարդացին սեռական հարաբերությունների մասին:

- Դասախոսություն սեռական հարաբերությունների մասի՞ն: Նրանք ի՞նչ ասացին ձեզ:

- Դեմ, սկզբում ելույթ ունեցավ քահանան, ով ասաց մեզ, թե ինչու պիտի դա չանենք: Հետո մի բժիշկ ասաց, թե ինչպես պիտի չանենք: Վերջում տնօրենն ասաց, թե որտեղ դա պիտի չանենք:

- Ընկերս չի վերադարձել ճակատամարտից, պարո՞ն սպա: Թույլ տվեք գնալ և գտնել նրան:

- Արգելում եմ, - ասաց սպան, - ես չեմ ուզում, որ դու կյանքդ վտանգես մի մարդու համար, ով, հավանաբար, մահացել է:

Բայց զինվորը հեռացավ և վերադարձավ մեկ ժամ հետո, մահացու վիրավորված, քարշ տալով ընկերոց դին:

- Ես ասացի քեզ, որ նա մահացած է, - մոլեգնեց սպան: - Հիմա մենք երկուսիդ ել կորցրինք: Ասա ինձ՝ արժե՞ր, արդյոք, հեռանալ այստեղից դիակ բերելու համար:

Մենոնդ զինվորը պատասխանեց.

- Արժեր, պարո՞ն սպա: Երբ ես մոտեցա նրան, նա դեռ կենդանի էր: Եվ նա ասաց ինձ. «Զեր, ես համոզված էի, որ դու կզաս»:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Քենձին ճապոնացի կամիկած օդաչու էր: Նա պատրաստվում էր գոհել իրեն իր երկրի հանար, սակայն պատերազմն ավարտվեց ավելի շուտ, քան սպասվում էր, և նա հնարավորություն չունեցավ պատվով մեռնելու: Եվ նա ընկճվեց, կորցրեց ապրելու ցանկությունը և ողջ օրը թափառում էր քաղաքով՝ շիմանալով ինչ անել:

Սի օր նրան սասցին, որ գողը պատանդ է վերցրել մի ծեր կնոջ և նրան պահում է շենքի երկրորդ հարկի բնակարաններից մեկում: Ուստի կանությունը վախենում էր նտել այլտեղ, որովհետեւ գողը գինված էր ու վտանգավոր:

Քենձին վագելով մտավ բնակարան և պահանջեց ազատել կմոջը: Դանակներով մարտ ծավալվեց, և Քենձին սպանեց գողին, սակայն ինքն էլ մահացու վիրավորվեց: Նա մահացավ մի քանի ժամ անց, հիվանդանոցում, խաղաղ ժայխոր շուրբերին: Նրա ցանկությունը՝ մեռնել պատվով, իրականացավ:

Սիայն նրանք են բարիք արարում, ովքեր կորցրել են վախը մահվան հանդեպ:

Հոգեբուժարան այցելած մեկը տեսավ մի հիվանդի, ով հետ ու առաջ էր ճոճվում արողին եւ մեղմ, դանդաղ կրկնում. «Լուլու, Լուլու...»:

- Մրան ի՞նչ է պատահել,- հարցրեց բժշկին:

- Լուլուն այն կինն է, ով գայթակղել ու խարել է նրան,- պատասխանեց բժիշկը:

Շրջայցը շարունակելով՝ նրանք մոտեցան կաշեպատ պատերով մի սենյակի, որի «քնակիչը» գլուխը պատին էր խփում ու հառաչում. «Լուլու, Լուլու...»:

- Այս մարդը նոյնապես տառապում է Լուլուի պատճառով,- հարցրեց այցելուն:

- Այո,- ասաց բժիշկը,- սա նա է, ով ամուսնացել էր Լուլուի հետ:

Կյանքում միայն երկու տառապանք կա՝ չստանալ այն, ինչ փափագում ես և ստանալ այն, ինչ փափագում ես:

Լավ չէ, երբ մեր աղոքքներին պատասխանում են ոչ ժամանակին: Հին Հնդկաստանում շատ բաներ էին կազմակերպվում Վեդայի օրենքներով, որոնց մասին ասում էին, թե դրանք այնքան ճշգրիտ են օգտագործելիս, որ երբ իմաստուններն աղոքում էին անձեռի հանար, այլուս երաշտ չէր լինում:

Ահա թե ինչու մի մարդ սկսեց աղոքել բարեկեցության աստվածուհուն՝ Լակշմիին, որպեսզի նա իրեն հարուստ դարձնի: Նա անօգուտ աղոքում էր տաս երկար տարի, եւ որոշ ժամանակ անց նա հանկարծակի ըմբռնեց հարստության խարուսիկ բնույթը եւ ընտրեց մենակյացի կյանքը Հիմալայներում:

Սի օր նա նստած մտասեւեռում էր, երբ բացեց աշքերը եւ իր դիմաց տեսավ արտակարգ գեղեցիկ մի կնոջ, ով ամբողջովին շողոս եւ փայլում էր այնպես, կարծես ոսկու լիներ:

- Ո՞վ ես դու եւ ի՞նչ ես անում այստեղ,- հարցրեց նա:

- Ես Լակշմի աստվածուհին եմ, ում դու փառաբանել ես տասներկու տարի,- ասաց կինը,- ես հայտնվել եմ, որպեսզի իրականացնեմ քո ցանկությունը:

- Ահ, իմ աստվածուհի,- բացականչեց մարդը,- ես արդեն հասել եմ մտասեւեռման

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Երանությանը ու կորցրել եմ հարստանալու ցանկությունը: Դու շատ ուշ ես եկել: Ասա ինձ՝ ինչո՞ւ այսքան ուշացավ քո գալուստը:

-Որպեսզի ասեմ քեզ ճշմարտությունը,- ասաց աստվածուիհն:- Տրվելով այն օրենքների բնույթին, որոնց համաձայն հուսով լի աղոքում էիր, դու ամրողովին վաստակեցիր հարստությունը: Բայց հանուն քո նկատմամբ իմ սիրո ես հրաժարվեցի քեզ հարստացնելու իմ ցանկությունից:

Եթե ստիպված լինես ընտրություն կատարել, ո՞րը կընտրես՝ խնդրանքիդ իրականացո՞՞մը, թե՞ խաղաղ լինելու ողորմածությունը, անկախ նրանից՝ այն շնորհված է, թե՝ ոչ:

* * *

Սի անգամ մոլլա Նասրեդդինը տեսավ գյուղական ուսուցչին, որը առաջնորդում էր մի խումբ երեխաների դեպի մզկիթը:

-Ինչի՞ համար ես նրանց այնտեղ տանում,- հարցրեց Նասրեդդինը:

-Հիմա երկրում երաշտ է,- ասաց ուսուցիչը,- եւ մենք հավատում ենք, որ անմեղության ճիշերը կշարժեն Ամենազդրի գրասուությունը:

-Անմեղների կամ մեղսագործների ճիշերը չեն, որ ընդունվում են,- ասաց մոլլան,- այլ իմաստությունն ու գիտակցումը:

-Ինչպե՞ս ես հանդգնում նման աստվածանարգիչ խոսքեր ասել այս երեխաների ներկայությամբ,- աղաղակեց ուսուփշը,- ապացուցիր ասածդ, այլապես քեզ հերետիկոս կիայտարարենք:

-Հեշտությամբ,- ասաց Նասրեդդինը,- եթե երեխաների աղոքները հաշվի առնվելին, ապա ողջ երկրում ուսուցիչ չէր մնա, քանզի ոչինչ չկա նրանց համար ավելի ատելի, քան դպրոց հաճախելը: Պատճառը, որ դու պահպանել ես այդ աղոքները, այն է, որ մենք պահել ենք քեզ:

* * *

Քարեպաշտ ծերունին աղոքում էր օրական իինգ անգամ, մինչդեռ նրա գործընկերը անգամ ոտք չէր դնում եկեղեցի: Եվ իր ուրսուներորդ տարեդարձին նա այսպես աղոքեց: «Օ, տեր իմ Աստված: Սկսած իմ պատանեկությունից ես չեմ բռղել, որ զեք մի օր անցնի առանց եկեղեցի գնալու, ուր ես աղոքում էի իինգ անգամ: Ես ոչ մի քայլ, ոչ մի որոշում՝ լիներ դա կարենոր, թե մաճրուր, չեմ իրականացրել առանց քո անունը աղաղակելու: Խսկ այժմ, իմ ծեր տարիքում, ես կրկնապատկել եմ իմ բարեպաշտությունը եւ անդադար աղոքում եմ քեզ զօրուգիշեր: Բայց ես դեռ աղքատ եմ, ինչպես վաճրի մուկը: Նայիր իմ գործընկերոջը. նա խմում է եւ տարված է մոլախաղերով, չնայած իր տարիքին՝ դեռ կասկածելի հարաբերությունների մեջ է կանանց հետ եւ թափալում է հարստության մեջ: Ես կզարմանայի, եթե թեկուզ մեկ աղոքը հնչեր նրա շուրբերից: Այժմ, Տեր, ես չեմ խնդրում պատժել նրան, քանզի դա քրիստոնյային վայել չէ: Բայց խնդրում եմ՝ ասա ինձ՝ ինչո՞ւ դու քոյլ տվեցիր նրան բարգավաճել եւ ինչո՞ւ ինձ հետ այսպես վարվեցիր»:

-Որովհետեւ,- ասաց Աստված ի պատասխան,- դու ասես ձանձրույթի մարմնացում լինես: Մենաստանի օրենքն ասում է՝ ոչ թե «Սի՛ խոսիր», այլ՝ «Սի խոսիր անօգուտ, դու կարող ես կատարելագործվել լուրջամբ»:

Սիզուցն նույնը կարելի է ասել աղոքի՞ մասին:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Կրկին աղոքքների մասին.

Տատը. «Դու աղոքո՞ւմ ես ամեն զիշեր»»

Թոռը. «Օ, այո»:

Տատը. «Քսկ ամեն առավո՞տ»:

Թոռը. «Ոչ, ցերեկը ես չեմ վախենում»:

Բարեպաշտ ծեր կինը՝ պատերազմից հետո. «Աստված բարի է մեր նկատմամբ: Սենք աղոքեցինք ու աղոքեցինք, եւ բոլոր ոումբերը ընկան քաղաքի մյուս կողմը»:

Այնքան անտանելի էր Հիտլերի հալածանքը հրեաների նկատմամբ, որ երկու հրեա որոշեցին սպանել նրան: Նրանք կազմակերպեցին ամեն ինչ, նրանց ատրճանակները պատրաստ էին, եւ նրանք գիտեին, թե որտեղով պիտի անցներ ֆյուրերը: Բայց նա ուշանում էր եւ մի սարսափելի միտք այցելեց Սամուելին. «Հեսու,- ասաց նա ընկերոջը,- աղոքիր, որ այդ մարդու հետ ոչինչ չպատահի»:

Քահանան նկատեց մի կմոց, ով նատել էր դատարկ եկեղեցում՝ գլուխը ձեռքերի մեջ առած: Անցավ մի ժամ: Հետո երկրորդը: Նա դեռ այնտեղ էր: Տեսնելով նրա մեջ վշտացած հոգի եւ ցանկանալով օգնել՝ քահանան մոտեցավ կնոջը եւ հարցրեց.

-Կարո՞՞ն եմ ինչ-որ կերպ օգնել:

-Ոչ, հայր իմ, շնորհակալ եմ,- պատասխանեց նա,- ես ստանում էի այն օգնությունը, որ ինձ պետք էր: Քանի դեռ դու չեիր խանգարել:

Մի ծեր մարդ ժամերով անշարժ նստում էր եկեղեցում: Մի օր քահանան հարցրեց նրան, թե ինչի՞ մասին է նրա հետ խոսում Աստված:

-Աստված չի խոսում: Նա միայն լսում է,- հնչեց պատասխանը:

-Լավ, այդ դեպքում դու ինչի՞ մասին ես խոսում նրա հետ:

-Ես նույնպես չեմ խոսում: Ես միայն լսում եմ:

Աղոքքի չորս փուլերն են.

Ես խոսում եմ, դու լսում ես,

Դու խոսում ես, ես լսում եմ,

Ոչ ոք չի խոսում, երկուսս էլ լսում ենք,

Ոչ ոք չի խոսում, ոչ ոք չի լսում: Լուսություն:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Սուֆի Բայազիդ Բիսրամնին Ակարազրում էր իր առաջընթացն աղոքքի արվեստում հետևյալ կերպ. «Առաջին անգամ, երբ ես այցելեցի Մեքքայի Քաարա, տեսա Քաարան: Երկրորդ անգամ ես տեսա Քաարայի Տիրոջը: Երրորդ անգամ ես չտեսա ոչ Քաարան, ոչ Քաարայի Տիրոջը»:

Մի անգամ, երբ եղաայր Բրունոն աղոքում էր զիշերով, նրան սկսեց խանգարել գորտի կոկոռոցը: Այդ ձայնն անուշադրության մատնելու բոլոր փորձերն ապարդյուն անցան, և նա գոռաց լուսամուտից:

-Սուն: Ես աղոքում եմ:

Եղաայր Բրունոն սուրբ էր և նրա հրամանն անմիջապես կատարվեց: Ամեն մի կենդանի արարած լրեցրեց իր ձայնը, որպեսզի ստեղծվեր մի անդրք, որը հարմար կլիներ աղոքելու համար: Բայց հիմա մեկ այլ ձայն միջամտեց Բրունոյի աղոքքին. ներքին ձայնը, որն ասում էր.

-Միգուցե գորտի կոկոռոցը Աստծուն դուր էր գալիս այնքան, որքան քո սաղմոսներ երգելը:

-Մի՞՞ե գորտի կոկոռոց կարող էր Աստծո ականջներին հաճելի լինել, արհամար-հալից հարցրեց Բրունոն:

Սակայն ձայնը չէր հանձնվում.

-Ի՞՞նչ ես կարծում, ինչո՞ւ է Աստծած ստեղծել ձայնը:

Բրունոն որոշեց իմանալ, թե՝ ինչու: Նա դուրս կախվեց լուսամուտից և հրաման տվեց.

-Երգի՞ր:

Գորտի զգնահատված կոկոռոց տարածվեց օդում՝ ներդաշնակվելով շրջակայրի բոլոր գորտերի ձայների հետ: Եվ երբ Բրունոն սեւեռվեց այդ ձայնի վրա, հասկացավ, որ եթե ինքը դադարեցնի հակառակվել, դրանք միայն կհարստացնեին զիշերային լուսքյունը:

Այդ մտքի հետ Բրունոյի սիրտը միաձուլվեց տիեզերքին և կյանքում առաջին անգամ նա հասկացավ, թե ինչ է նշանակում աղոքել:

Վարպետը իր աշակերտների հետ նստած էր օրյակում: Նա ասաց.

-Դուք շատ աղոքներ եք լսել և շատ եք աղոքել: Այս զիշեր ես կուգենայի, որ դուք տեսնեք ևս մեկը:

Այդ պահին բարձրացավ վարագույրը և սկսվեց բալետը:

Սուֆի սրբերից մեկը Մեքքա ուխտազնացության գնաց: Քաղաքի արվարձանների մոտ նա պառկեց ճամփեզրին՝ իր ճամփորդություններից հոգնած: Նա հազիվ էր քնել, երբ նրան կոպտորեն արքնացրեց մի զայրացած ուխտազնաց:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

-Հիմա մի ժամանակ է, երբ բոլոր հավատացյալները թեքում են իրենց գլուխները դեպի Մերքա, իսկ որու ոտքերդ ես պարզել սրբազն տաճարի կողմը: Դու ի՞նչ մուսուլման ես:

Սուֆին շարժվեց, նա պարզապես բացեց իր աչքերը և ասաց.

-Եղբայր, կօգնե՞ս ինձ ոտքերս դնել այնտեղ, որ դրանք ուղղված չեն լինի Տիրոջ դեմ:

Աղոքք՝ նվիրված Տեր Վիշնուին. «Աղաջում եմ Ձեզ, Տեր, ներել ինձ իմ երեք գլխավոր մեղքերը: Առաջին, ուխտագնացություն եմ կատարել քո շատ սրբատեղեր՝ մոռանալով, որ Դու ամենուր ես: Երկրորդ, ես հաճախ եմ դիմել քեզ խնդրանքներով՝ մոռանալով, որ Դու ինձանց ավելի շատ ես հետաքրքրված իմ բարեկեցությամբ: Եվ վերջապես, ես ներում եմ խնդրում քեզանցից՝ գիտնալով, որ Դու ներում ես մեզ մեր մեղքերը, մինչև մենք կհասցնենք նրանք կատարել»:

Չատ տարիներ աշխատելուց հետո գյուտարարը հայտնաբերեց կրակ ստեղծելու արվեստը: Նա վերցրեց իր գործիքները և մեկնեց հյուսիսի ձյունածածկ շրջանները, որ ցեղերից մեկին ծանրացրեց կրակ ստեղծելու արվեստը և դրա առավելություններ: Սակայն մարդիկ այնքան կլանվեցին այդ նորույթով, որ նույնիսկ մոռացան շնորհակալություն հայտնել գյուտարարին, որը մի օր գալտնորեն հեռացավ: Նա այն մարդկանցից էր, ում գյուրդյունը պարուրված էր վեհությամբ, նա ցանկություն չուներ հիշվելու կամ պաշտպելու. այն, ինչ նա փնտորում էր, բավարարվածությունն էր այն մտքից, որ իր գյուտն օգուտ է բերում ինչ-որ մեկին:

Մյուս ցեղը, որի մոտ գյուտարարը հյուրնեկալվեց, ստվորելու նույնքան փափազ ուներ, ոքքան նախորդը: Բայց տեղի քըմերը, նախանձելով օտարականին՝ սպանեցին նրան: Վաճելու համար հանցագործությանը վերաբերող բոլոր կասկածները, նրանք տեղադրեցին Մեծ Գյուտարարի պատկերը տաճարի խորանում և հուղարկավորությունը կազմակերպեցին այնպես, ասես նրա անոնք պաշտպելու է եւ նրա հիշատակը հավերժ վառ է մնալու: Հուղարկավորությանը վերաբերվել էին մեծագույն հոգածությամբ՝ ոչ մի ծես չեր փոխվել կամ կրճատվել: Կրակ ստեղծելու գործիքները սրբացվեցին տակառիկի ներսում և ասում էին, թե դրանք առողջացնում են բոլոր նրանց, ովքեր հավատով լի՝ իրենց ծեռքերն են հպում դրանց:

Մեծ քուրմն իր վրա վերցրեց Գյուտարարի կենսագրությունը շարադրելու պարտականությունը: Այն Սուրբ Գիրք դարձավ, որում նրա բարությունը քարոզվում էր որպես օրինակելի բոլորի համար: Նրա փառահեղ սիրանքները հավերժացվում էին, նրա գերմարդկային եռյալներ հավատու առարկա էր դարձել: Քրմերը տեսան, որ Գիրքն իր ազդեցությունն է ունենալու ապագա սերունդների վրա եւ նենգաբար վերափոխեցին նրա խոսքերի իմաստը, ինչպես եւ՝ Գյուտարարի սուրբ կյանքի ու մահվան նշանակությունը: Եվ քրմերը մահվան կամ արսորի էին դաժանորեն դատապարտում բոլոր նրանց, ովքեր շեղվում էին նոր ուսմունքից: Փորձելով կողմնորոշվել հավատի որոնումներում՝ մարդիկ վերջնականապես մոռացան կրակ ստեղծելու արվեստը:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

* * *

Անապատի Հայրերի կյանքից.

Վաճական Լուսը եկավ վաճական Զողեփի մոտ եւ ասաց.

-Հայր, իմ կարողությունների չափով ես այսպահուում եմ պատվիրանները, պաս եմ պահում, աղոթում եմ, մտասեւուում եմ, խորհրդածում եմ լուսույան մեջ, կարողություններիս չափով մաքրում եմ սիրտս չար մտքերից: Դրանից ավելին ի՞նչ կարող եմ անել:

Ծերունին կանգնեց պատասխան տալու համար: Նա իր ձեռքը երկինք մեկնեց, եւ նրա մատները բոցավառվեցին՝ դառնալով զահեր: Նա ասաց.

-Սա: Ամբողջովին վերափոխվիր կրակի:

* * *

Կոշկակարը եկավ ուարի Իսահակի մոտ եւ ասաց.

-Ասա ինձ, ի՞նչ անեմ առավոտյան աղոթքին համար: Իմ հաճախորդներն աղքատ մարդիկ են եւ միայն մեկ զույգ ոտնաման ունեն: Ես վերցնում եմ դրանք միայն ուշ երեկոյան եւ աշխատում եմ դրանց վրա ողջ զիշեր: Վերջում էլի աշխատանք է մնում, քանի մարդիկ ստիպված են վերցնել իրենց ոտնամանները մինչեւ աշխատանքի գնալը: Եվ իհմա հարցնում եմ՝ ի՞նչ անեմ առավոտյան աղոթքին համար:

-Ի՞նչ էիր անում մինչեւ իհմա, - հարցրեց ուարի Իսահակը:

-Երբեմն ես հապճեապրեն ավարտում եմ աղոթքը եւ վերադառնում աշխատանքիս, սակայն հետո վատ եմ զգում դրա համար: Ուրիշ անգամ ես բաց եմ թողնում աղոթքին ժամը եւ կորստի զգացում եմ ունենում եւ ամեն անգամ, երբ մուրճ բարձրանում է կոշիկների վրա, լսում եմ սրտիս հառաջանքը. «Ի՞նչ դժբախտ մարդ եմ ես, ես նույնիսկ չեմ կատարել իմ առավոտյան աղոթքը»:

Ուարդին ասաց.

-Եթե ես Աստված լինեի, դա ավելի շատ կարծեւրեի, քան աղոթքը:

* * *

Սի նյարդային զրոսաշրջիկ վախենում էր ժայռին շատ մոտենալուց:

- Ի՞նչ անեմ, - հարցրեց նա զրոսավարին, - եթե հանկարծ գլորվեմ անդրւնդը:

- Այդ դեպքում, պարուն, խանդավառ ասաց զրոսավարը, - չմոռանաք նայել դեպի ազ: Զեզ դուր կգա այդ տեսարանը: Եթե Դուք, իհարկե, լուսավորյալ եք:

* * *

Սի օր Աբրահամը մի մուրացիկի հրավիրեց իր վրան՝ ճաշելու: Երբ Աբրահամը աստծուն զոհունակություն հայտնեց, մարդը սկսեց հայինյել Աստծուն, հայտարարելով, որ ինքն անկարող է լսել նրա Անունը:

Վրդովմունքով համակված Աբրահամը վոնդեց սրբավիղծին:

Երբ նա աղոթում էր զիշերը, Աստված ասաց նրան.

- Այդ մարդը հայինյում և անարգում էր ինձ հիսուն տարի, բայց ես նրան ամեն օր ուտելիք էի տալիս: Չեի՞ր կարող հանդուրժել նրան մեկ ճաշի ընթացում:

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

- Գիտե՞՞ս, որ Աստված այստեղ էր, երբ դու այդ թխվածքարլիքը գողացար սեղանի վրայից,- ասաց մայրը:- Եվ նա այդ ողջ ժամանակ քեզ է նայել:

- Այո:

- Եվ ի՞նչ ես կարծում՝ նա քեզ ի՞նչ կասեր:

- Նա կասեր. «Դու այստեղ մենակ չես, երկուսով ենք, երկու հատ վերցրու»:

Սի երիտասարդ գրող ասաց Մարկ Տվեճին, որ կորցնում է հավատը ստեղծագործելու իր կարողության հանդեպ:

- Դուք երբեք նման բան զգացե՞լ եք,- հարցրեց նա:

- Այո,- ասաց Տվեճը:- Սի անգամ, երբ ես արդեն տասնինոց տարի եր, ինչ գրում եի, հանկարծ հասկացա, որ գրելու փոքրիկ շնորհք էլ չունեմ:

- Եվ ինչպե՞ս վարվեցիք այն ժամանակ: Թողեցի՞ք գրելը:

- Ինչպե՞ս կարող էի: Այն ժամանակ ես արդեն հայտնի էի:

Սի խումբ ուսանողներ դժգոհ էին խորտկարանում իրենց մատուցվող գարեջրի վաս որակից: Նրանց մոտ հիանալի միտք առաջացավ. լցնել մի քիչ գարեջուր շշի մեջ և այն ուղարկել հիվանդանոցի լարորատորիա՝ հույս ունենալով բացահայտել, թե ինչ կա գարեջրի մեջ:

Մյուս օրը նրանք երկտող ստացան, ուր գրված էր. «Զեր ձին դեղնախտ ունի»:

Քահանան փողոցով զրունելիս տեսավ մի տղայի, ով վեր էր ցատկում՝ փորձելով հասնել մոտակա տան դռան զանգին: Խեղճ մանջուկը չափազանց փորք էր, իսկ զանգը՝ չափազանց բարձր: Եվ քահանան մոտեցավ ու սեղմեց զանգի կոճակը տղայի փոխարեն: Հետո, ժպտալից դառնալով դեպի տղան, հարցրեց:

- Հինձ ի՞նչ անենք:

- Փախչենք ինչպես դժոխքից,- ասաց փոքրիկը:

Կնոջ հետ քեծ վեճից հետո ամուսինն ասաց.

- Ինչո՞ւ մենք չենք կարող խաղաղ ապրել մեր շների պես, որոնք երբեք չեն կովում:

- Այո, չեն կովում,- համաձայնվեց կիճը,- բայց նրանց կապիր միասին և տես, թե ինչ կկատարվի:

Սի մարդ պանդկում շրջվեց դեպի կողքին նստած անձանոթը և ասաց.

- Խսկապես չեմ հասկանում. մի փոքրիկ կումը, լենամենը մի փոքրիկ կումը հերիք է, որ ես հարթեմ:

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

- Իրո՞ք: Ընդամենը մե՞զ:
- Այս, և դա սովորաբար ութերորդն է լինում:

Եթք հույն իմաստուն Դիոգենեսին գերեվարեցին և տարան ստրոկների շուկայում վաճառելու, ասում են, թե նա բարձրացավ աճուրդավարի հարթակ և բարձր գոչեց.

- Այստեղ Տեր են բերել, որ վաճառեն: Ձեր մեջ կա՞ն ստրոկներ, ովքեր կցանկան գտնել նրան...

Մի սուրբ մարդ կար, ով իմաստուն էր, բայց խելագարի համբավ ուներ: Մի օր, զյուղում ուտելիք մորավոց հետո նա նստեց ճամփեզրին և սկսեց կերակրել շանը. մի պատառ ինքն էր ուտում, մյուսը տախս էր շանը, ասես շունը և նա ինն ընկերներ լինեին: Շուտով մի ամրոխ շրջապատեց նրան՝ դիտելու այդ արտասովոր տեսարանը: Ամրոխից մեկը սկսեց ծանակել սուրբ մարտրւն: Նա ասաց մյուսներին:

- Նայեք այս խելագարին: Նա նույնիսկ ընդունակ չէ շանը մարդ արարածից տարբերել:

Սուրբ մարդն ասաց.

- Ինչո՞ւ ես ծիծաղում: Չե՞ս տեսնում՝ Վիշնուն նստած է Վիշնուի հետ: Վիշնուն ուտում է և Վիշնուն է ուտում: Ինչո՞ւ ես ծիծաղում, ով Վիշնու:

- Բանտարկյալ,- ասաց Մեծ Հավատաքննիչը,- դու մեղադրվում ես մեր սուրբ հավատի կանոնները, սովորույթները, ավանդույթները մարդկանց խախտել դրդելու մեջ: Ինչպես կարդարանաս:

- Մեղավոր եմ, Ձերդ Գերազանցություն:

- Եվ մեղադրվում ես այն բանում, որ միացել ես հերետիկոսների, պրոնիկների, ցանկասերների, վաշխառուների և մաքսավորների մի խմբի, մեր ազգը ստրկացողներին, կարծ ասած՝ մերժվածներին: Ինչպես կարդարանաս:

- Մեղավոր եմ, Ձերդ Գերազանցություն:

- Եվ վերջապես, դու մեղադրվում ես այն բանում, որ մեր սուրբ հավատի հիմքերը վերանայել ես, աղավաղել և կասկածել դրանց: Ինչպես կարդարանաս:

- Մեղավոր եմ, Ձերդ Գերազանցություն:

- Ի՞նչ է անունդ, բանտարկյալ:

- Հիսուս Քրիստոս, Ձերդ գերազանցություն:

Թարգմանությունն անգլերեն բնագրից՝
Պավել ՇԱՂԱՐՅԱՆԻ

SKRAM անվանումով օգտատիրոջ հաղորդագրությունը ֆեյսբուքյան նրա էջում պահպանվեց մոտ երկու ժամ՝ Գրինվիչի ժամանակով 15:30-ից 17:15 միջակայրում։ Ովքեր հասցրել են կարդալ հաղորդագրությունը, վկայում են, որ այն վերնագրված էր «Փող մուրալու արվեստը կամ Երկրորդ Զոհը»։ Տեքստը պարբերաբար ընդմիջվել է թեմատիկ տեսանյութերով, որոնք հավանաբար նախապատրաստված էին որպես լրացուցիչ դոկումենտալ ռեսուրս՝ հաղորդագրությունն առավել բովանդակալից ու թիրախային դարձնելու համար։ Նկատվել է նաև հաղորդագրության բարձրակարգ ծրագրային ապահովումը, որը տեքստին հաղորդել է բազմաոճ երաժշտական կոնտենտ։

Մեկ ժամ հետո ամուսնում եմ։ Քահանան տեղեկացրել է Լաուրային՝ պսակադրության արարողակարգն առավել ներկայանալի դարձնելու համար լրացուցիչ սպասք ու արսենուարներ են հարկավոր, որոնց համար պետք է հավելավճար։ Լաուրան մի քիչ բարկացավ, սակայն քիչ անց համաձայնվեց բոլոր նախապայմաններին։

Եկեղեցու պատի տակ կանգնած սպասում ենք հեռու վայրերից հրավիրյալների ժամանելուն, եւ ես հանկարծ մտաբերեցի հեռավոր այն իրիկունը, երբ Գզզված Շնձողուկն առաջին անգամ հայտնվեց իմ բնակարանի բաց պատշգամբում։

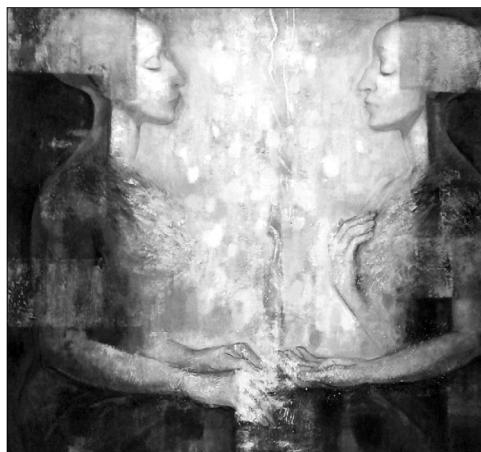
- Դու ամուսնացած ես,- ծվծվաց նա:

- Ոչ,- ակամայից զարմացած պատասխանեցի ես:

- Մի բան եմ ուզում քեզ հայտնել։ Տես-

Արարատ ԳՅՈՒՂԱՆԳՅԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԶՈՀԸ (Ֆեյսբուքյան մոնողրամա)

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

Առողջ ես մերկ ճյուղին նստած միայնակ ագրավին, ամեն օր կոկոռում է, որ Ամուսնության Երկրորդ Զոհն Աստվածն է, երբ հարսանիքից հետո, զիշերը անկառավարելի գործողությունների պատճառով մինչ աքլորականչ երեք անգամ ուրանում ես Տիրոջը:

Տեսանյութ - Մերկ ճյուղին նստած միայնակ ագրավը կոկոռում է...

Խոստովանում եմ Ասածո առջև՝ չկար այլընտրանք, և Լաուրայի հետ ամուսնությունը թերևս միակ ելքն է Վերախսնբազուելու կյանքին ճանապարհային քարտեզը: Փողի խրնիկական սղությունը, զարկերակային գերճնշման քմահաճ ու անպատճի սադրանքները, Գզզված Ծննդուկին քաղաքի տարրեր վայրերում հացի փշուրներով կերակրման սփոփիչ արարողությունը հոգեմաշ էին արել ինձ: Օրեր շարունակ մտածում էի կյանքս վերակազմակերպելու մասին և անհուսորեն բախտ էի որոնում ֆեյսբուքում անձայրածիր կենսատարածքում: Եվ հանկարծ անակնկալ գրառում նամակների բաժնում.

- Մերժումը հակացուցված է, մեկ-երկու օրով ձեզ հրավիրում եմ իմ քաղաք: Արի, տես թե, ինչ հետաքրքիր կենսատարածք է Ազորան,- Լաուրայի գրառումն էր օդային համբույրների տարափի ներքո... Երկու օր անց, երբ առավոտյան վերադարձա տուն ու բացեցի պատշգամքի դուռը, Գզզված Ծննդուկը թևաբախելով հարձակվեց ու մոլեզին հարվածեց դեմքիս:

- Միիկա՝, ուրացն՝ դաշաճան, ո՞ր եմ հացի փշուրները, որտե՞ղ եմ փողերս, անասելի ծվծվաց նա ու ճանկրտեց ճակատս:

Ցանկացած վիճաբանությունից հետո նա ցուցադրական մի քամահրանքով մշտապես հիշեցնում էր ինձ 360 ոսկի պարտքի մասին, որը երկու տարի առաջ իր խորհրդով շահել էր՝ խաղաղույց կատարելով բուրմեյքերական գրասենյակում և խոստացել 50% բաժնեմաս: Սակայն մինչ օրս այդ գումարը չէի վերադարձել, և վերջին կես տարին որպես խոհեմ ու հեռատես ծիս՝ պատժամիջոց էր սահմանել՝ ամիսը 15% հավելավճարի տեսքով:

Տեսանյութ - Բանկային համակարգի սպասարկման կենտրոններում հաճախորդները վճարում են կատարում...

Ինձ հմայել էր նաև Լաուրայի մաքրակենցաղ SEX-ը, ու մեծադիր հայելու առջև նեղ վարտիքը փոխելու նրա հերանոս արարողակարգը տեղաշարժել էր ընդարմացած մարմինս...

Մեկ շաբաթ անց վերադարձա Ազորա՝ անտառներով պարուրված այդ գյուղաքարն, ու Լաուրայի միջնորդությամբ ընդգրկվեցի «Ստամոքսա-աղիքային մակարույժների դեմ պայքարը որպես աղքատության հարցահարման իրական ռեսուրս» անվանումով համայնքային աջակցման ծրագրում՝ 6-րդ տեղամասը մշտադիտարկող տեսուչի օգնականի կարգավիճակում: 55 ոսկի աշխատավարձը բավական էր կենսապահովման ծախսերը կանոնակարգելու համար, և նույնիսկ որոշակի գումար էի կարողանում տնտեսել Գզզված Ծննդուկի պատժամիջոցը մեղմելու համար: Որպես համայնքային այդ ծրագրի դեկավար՝ Լաուրան գյուղաքարացը պայմանականորեն բաժանել էր 8 տարածաշրջանների, որտեղ տեսուչներից յուրաքանչյուրն իր երկու օգնականների աջակցությամբ, այսպես կոչված՝ «Դաշտային աշխատանքների» ներդր-

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

մամբ բացահայտում էին մակարույժներով վարակված ազդրացիներին, իրազեկման թերունների միջոցներով նրանց լուսաբանում աղքատության հաղթահարման ռազմավարությունը: Իհարկե, օգնականներից մեկը, որպես համապատասխան վերապատրաստում անցած թիվից, 30 րոպե տևողությամբ տեսանյութ էր ցուցադրում մոնիթորի միջոցով ու հետո մակարուծասպան դեղահաբեր բաժանում:

Տեսանյութ - Մակարույժների հարուցած առողջական և տնտեսական վճասների մասին...

Այս բանում, որ մակարույժներով վարակված ազդրացին 80%-ով ավելի է միտված սեփական ջանքերի գնով չհաղթահարելու աղքատության ստորացուցիչ կարգավիճակը, քան մակարույժագերծ իր համազյուղաքաղաքացին, ևս մեկ անգամ համոզվեցինք, երբ դաշտային աշխատանքների ժամանակ 6-րդ տեղամասում անակնկալ հանդիպեցինք Համաշխարհային բանկի ներկայացուցիչ, տնտեսագիտության դոկտոր տիկին Նեոյին, ով իր սեփական նախաձեռնությամբ փորձում էր բացահայտել աղքատ լինելու ֆենոմենը՝ իբրև անհատական ջանքերի բացակայության կողմնակի երևոյթ:

- Ազդրացին,- բացատրում է տիկին Նեոն,- իր նախնիներից ժառանգել է ծովության գենը և հաճախ խուսափում է որդեգրել առաջադեմ աշխատանքային վարքագիծ: Նա ավելի շատ մուրացիկ է, քան արարող: Փող մուրալու անդիմադրելի կախվածությունը նրան բմբեցրել է և չեղարկել նրա՝ բիզնես հանրությանն ինտեգրվելու բնականությունը: Հարկավ, մակարույժները ևս նպաստում են այդ պարականուն իրավիճակի գեներացմանը:

Տեսանյութ - Տիկին Նեոն ներկայացնում է աղքատության հաղթահարման իր հայցակարգը...

Երեկոյան ժամը 18:30-ին ավարտվում էր մեր Դաշտային աշխատանքների ժամանակը և ձեռք բերած ցուցանիշները Լառուրայի աշալութ հսկողության ներքո մուտքագրվում էր տվյալների շտեմարան: Այնուհետև համատեղ ընթրիքի ընթացքում քննարկում էինք աշխատանքային օրվա տարաբնույթ դեպքերը: Վայելում էինք ազդրացիների հանրահայտ ճաշատեսակը՝ Կոլորուկով ճաշը, և կում-կում ընթրչխնում էլ ավելի հանրահայտ «Ազդրա» գարեջուրը:

Տեսանյութ - Գովազդային տեսահոլովակ «Ազդրա» հանրահայտ գարեջորի և Կոլորուկով ճաշի մասին...

Ազդրայում, որպես համայնքային աջակցման ծրագրի աշխատակից, բնակվում էի ինձ հատկացված հյուրանոցային մի հարմարավետ համարում: Լիալուսնի այդ օրը Լառուրան հրավիրեց իր տուն:

- Մայրիկը տանը չի լինելու: Ուզում եմ միասին առանցքային մի հիմնախնդիր դիտարկենք,- նայելով աշքերին՝ պարզ արտահայտվեց նա,- մեկ այլ հանգանքի վրա եմ ուզում սևեռել քո ուշադրությունը: Կարծում եմ՝ մեր Դաշտային աշխատանքների արդյունավետության մեջ բացակայում է մի անշափ կարևոր գործիքակազմ՝ կանոնակարգված SEX-ը: Չեմ ժխտում մակարույժների առկայությունը մեծ խոչընդոտ է աղքատության հաղթահարման գործընթացում, բայց նաև ընտանեկան ամորիչ SEX-ի

ԳԵՂԱՐՄ ԳՎՐՈՒ 2020

բացակայությունն ընդհանրապես իմաստագրկում է մեր հսկայական ջանքերն ու ներդրումները:

Տեսանյութ - Լառուրան մեծադիր հայելու առջև հեթանոս արարողակարգով փոխում է նեղ վարտիքը...

Լառուրայի մտահղացումն էր, որ հարսանեկան արարողությունը կարելի էր փոխակերպել հաջողված բիզնես նախագծի և ներգրավվածություն ունենալ դրամաշնորհային մրցութային առաջարկներում: Մեկ այլ հայեցակարգով Լառուրան հարսանիքը դիտարկում էր մի ինքնատիպ STARTUP-ի համատեքստում, որտեղ միջանուային, ամուսնական հարաբերությունները ներառվում են փոխչահավետ գործընկերային, փայտիքական համակարգում՝ իրքն սահմանադրական նորմ: Լառուրան դեմ չեն նաև հարսանեկան արարողության ավանդական փիլիսոփայությանը, բայց միայն գերո հանդուրժողականություն ցուցաբերելով ցանկացած կոռուպցիոն ոխակի հանդեպ:

Տեսանյութ - Ավանդական հարսանեկան արարողությունից դոկումենտալ կադրեր...

- Դու անվճարունակ խավի մերկայացուցիչ ես,- մեծադիր հայելու առջև հեթանոս արարողակարգով փոխելով նեղ վարտիքը՝ մշտապես հիշեցնում էր Լառուրան,- զգիտես փողի արժեքը, երբեք իրական փող չեն ունեցել: Դու կերակրել ես Գզզզված Շնձուկին և շարունակում ես մարել նրա սանձազերծած տոկոսադրույքը: Դու պատվիրակել ես հարևանիդ քո բացակայության ընթացքում կերակրել նրան հացի փշուրներով: Դու ընդամենն ընտանեկան ամոքիչ SEX-ի բաղադրիչ ես, և չկա վերադարձ, դու արդեն իսկ ագորացի ես, և քո հայրենիքը այսուհետև իմ անկողինն է...

Տեսանյութ - Արևաշող քնապատկերներ հայրենիքից...

Կես ժամ հետո ես ամուսնամում եմ: Քահանան հետևողական հանդարտությամբ հանձնարարականներ է տալիս սպասարկող սարկավագներին: Ինչ-որ տեղից, ասես մանկության հեռավոր օրերից ծանոթ ձայն եմ լսում.

- Դու իրավունք ունես...

- Ես իրավունք ունեմ փող մուրալու...

Literary translations

Romik SARDARYAN

THE CLAY

1

Boiling waters have burnt me
Saving only my heart.
I've lost myself
On the bights of the river Getar.
I stopped
At the crossroads of my town
Being taken aback
When I, being alone, understood
That I've wasted my life for
A few poems,
In the holds downwards,
Und I understood
That the poem's nightingale
Didn't jug for the sake of rose
But for the countless delicious insects
Crawling on the rose-bushes.
(Oh, our innocent bird).
...I've lost my relatives and my friends,

The Azeri's bullet passed me by -
I was saved with the illusion of
The mountain Khustup.
My father has watched over me
From the heaven since my early childhood,
My brother took my yearning to him
And didn't come back.
The graves of my relatives are as big
As the forest of my birthplace,
The angels in heaven look like
The swaddled grandchild of mine.
My homeland hasn't requited
My cherished love yet,
My empty bottles imitate
Alienated Women.
So I'm not a poet - I'm a dervish...

2

When I became crazy
finally...
I bristled up against the devil
in daytimes,
I relied on Freedom and God
By nights.
I didn't commit suicide
Because hope told in the end that
The poet made his begin with
his last poem.
So I bake
My noble posture
As a skilled artisan
From the Pre-Clay.
...And the blessing-triangle of God

falls and sits down heavily on
My tomb. -

A DEDICATION

I have never stopped
I have never stopped
Neither because of my senseless death,
Nor because of my frozen life.

Though My Great Love didn't accompany me
I followed it with giant strides,
My Body was guilty, my Heart - guiltless,
So Life left me behind
Passing just me by.

I have never stopped
I have never stopped
Neither for death nor for senseless life
Would I live in another life? - If I'd live,
Were there anybody clinging to my Love?

I am Aquarius holding in my eyes
the longing for the sea,
My hands are oars now
and my body's a ship,

The earth's pain doesn't grow worse -
it's passed all bounds,
I am Aquarius holding in my eyes
the longing for the sea.

My Argo ship is leaving my palms,
My sail has already set,
and my way is moonlit,

I am Aquarius holding in my eyes
the longing for the sea,
My hands are oars now
and my body's a ship.

The look of a random girl
is whispering to me, 'Don't die!'
A small piece of a flower lying on the curb
is whispering with sorrow, 'Don't die!'
Autumn moist fogs are hugging me
and whispering, 'Don't die!'
The glitter of light and a throbbing of laughter
are appealing to me, 'Don't die!'

'Don't die!' 'Don't die!'
'Don't die!' 'Don't die!'
My bed's turning discreet look,
The Child's innocent entreaty
And my last efforts to live are
Singing together rhyming.
At the last hour of my life
With the last love I listen
To the last melody of mine:
"Don't die, don't die, don't die".

A SONG

I've never looked for
The magic word -
It's been, it's been,
It's been inside me.

I've never looked for
The magic moment -
It's been, it's been,
It's been inside me.

I've never looked for
The magic love -
It's been, it's been,
It's been inside me.

The Word, the Moment and the Love
Left me yesterday -
They were taken by
My Tears
Which had been, had been,
Had been inside me.

Translated from Armenian by
Christina KOCHARIAN

ԽԾԱՆԿԱՐ

Սարոյանը վերածնվել է. նոր հոլոգրամն ամփոփում է գրողի երեք տարբեր տարիքները

2020թ.-ի փետրվարի 20-ին տեղի է ունեցել Ֆրեզմոյում գտնվող Սարոյանի տուն-թանգարանի նոր՝ թարմացված հոլոգրամի առաջին ցուցադրությունը՝ «Վերածնունդ» մշակութային և ինտելեկտուալ հիմնադրամի և “The Interactive World” կազմակերպության համագործակցությամբ:

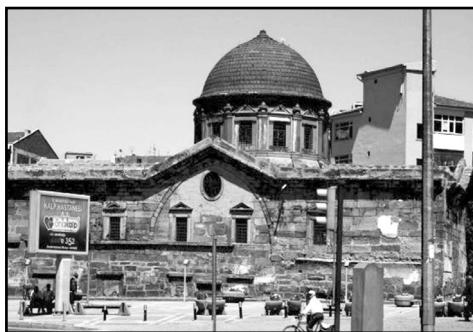
Արխիվային լուսանկարների և անձնական տեսա-ձայնագրությունների հետ տարված հետազոտական աշխատանքների արդյունքում այժմ այցելուները հնարավորություն ունեն տեսնելու Սարոյանի վերակերտված կերպարը՝ երեք տարբեր տարիքներում:

12 տարեկան Կարեն Մանգարյանը ներկայացնում է Սարոյանին դեռևս պատամեկության շրջանում, երբ վերջինս հեռագրեր էր բաժանում Ֆրեզմոյի փողոցներում և հոգու խորքում երազում մի օր մեծ գրող դառնալու մասին: Արդեն հասուն և կայացած գրողին, ով իր փառքի գագա՞րնակետում էր գտնվում, վերապատկերում է երգահան, դերասան և հեռուստահաղորդավար Ավետ Բարսեղյանը: Իսկ ահա բոլորիս քաջածանոթ Սարոյանին՝ արդեն պատկառելի հասակում՝ իր հանրահայտ բեղերով, բարեսիրտ հայացքով և հեծանիվների հանդեպ տաճած իր հատուկ սիրով, վերապատկերում է հայտնի գրոժարար և բարերար պարուն Յովնանյանը:

Սարոյանի սենյակի վերակազմությունը կատարվել է Դեն Վեյների՝ 1953 թվին արված լուսանկարի հինան վրա:

Թուրքիայում հայկական եկեղեցին վերածվել է քաղաքային գրադարանի

Թուրքիայի Կայսերի (Կեսարիա) քաղաքում գտնվող հայկական Սուլր Մարիամ Աստվածածին եկեղեցին նախկինում (1915թ. հետո) օգտագործվել է որպես պահեստ, մարզական կենտրոն, ցուցասրահ և ոստիկանական տեղամաս: Այժմ քաղաքային իշխանությունների որոշմանք՝ եկեղեցին վերածվել է քաղաքային գրադարանի:

2012թ. 25 տարի ժամկետով շենքի իրավասությունները տրվել են Կեսարիայի քաղաքապետարանին: Կատարված վերականգնողական աշխատանքներից հետո

ԳԵՂԱՐՔ ԳՎՐՈՒ 2020

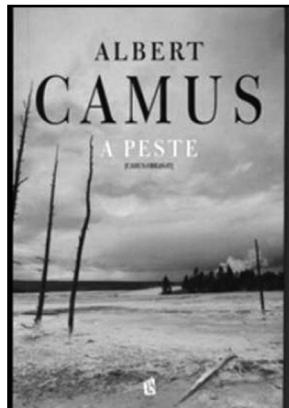
Եկեղեցին այժմ այցելուների առաջ իր դրսերը բացում է որպես քաղաքային գրադարան:

Եկեղեցում կա տպագիր և էլեկտրոնային գրապահոց: Ընթերցողներին հրամցվում է 25.000 միավոր տպագիր, 22.000 միավոր էլեկտրոնային և 3.000 միավոր առողին տարբերակով գրքեր:

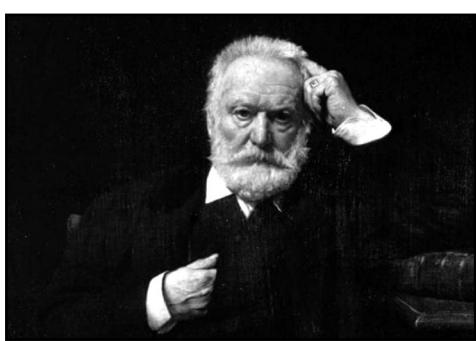
Ֆրանսիայում աճում են Քամյուի «Ժանտախտ» վեպի վաճառքները Կորոնավիրուսի բռնկման ֆոնին

Ֆրանսիայում 2020 թվականի չորրորդ շաբաթվանից կտրուկ աճել են Ալբեր Քամյուի «Ժանտախտ» վեպի վաճառքները: Այդ մասին հայտնել է BFM TV-ն՝ Վկայակոչելով Edistats-ի տվյալները: Վաճառքների աճը համընկել է, նախ, Չինաստանում, իսկ այնուհետեւ անբողջ աշխարհում նոր կորոնավիրուսի տարածմանը:

Մասնավորապես, փետրվարի վերջին շաբաթին վեպի վաճառքները կազմել են շուրջ 1700 օրինակ՝ 2019 թվականի նույն ժամանակամիջոցի 450-ի դիմաց: Խտալիայում, Actualitte.com-ի տվյալներով վեպի վաճառքները եռապատկել են, իսկ ինտերնետ-իբս.իt-ում վաճառքների ցուցանիշով այն զբաղեցրել է վեցերորդ տեղը:

Փարիզի Աստվածամոր տաճարի հրդեհից հետո Վիկտոր Շյուլցոյի համանուն վեպի վաճառքն ավելացել է

2019-ի ապրիլի 15-ին Փարիզի Աստվածամոր տաճարում բռնկված հրդեհից հետո 19-րդ դարի հայտնի ֆրանսիացի գրող Վիկտոր Շյուլցոյի «Փարիզի Աստվածամոր տաճարը» վեպն ընդգրկվել է առցանց առևտորով զբաղվող հայտնի Amazon ընկերության կայքում ամենավաճառվող գրքերից ցանկում:

«Փարիզի Աստվածամոր տաճարը» Շյուլցոյի առաջին պատմական վեպն է, որն առաջին անգամ տպագրվել է 1831 թ.-ին: Վեպի իրադարձությունները ծավալվում են

Փարիզում՝ 1482թ.-ին:

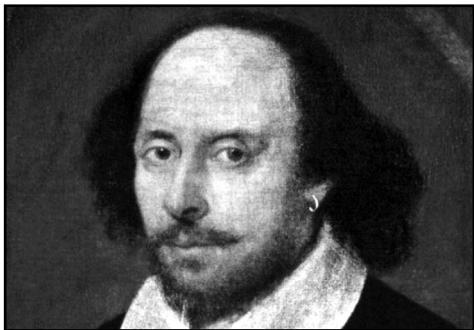
Յրդեհի հետևանքով փլվել են տաճարի աշտարակը, փայտե կառույցները, տաճիքը, տաճարը մեծապես տուժել է: Յրդեհաշիջման աշխատանքներին շուրջ 400 հրշեց է մասնակցել: Յրշեցներին հաջողվել է փրկել տաճարի հիմնական կառույցը:

**Պատմաբանները պարզել են՝ որտեղ է Շեքսպիրը գրել
«Ռոմեո և Ջուլիետ» պիեսը**

Բրիտանացի պատմաբան Ջեֆֆրի Մարշը պարզել է, թե Լոնդոնի որ տանն է բնակվել անգլիացի հայտնի դրամատուրգ Ուիլյամ Շեքսպիրը 1590-ական թվականներին, երբ գրել է «Ռոմեո և Ջուլիետ», «Սիջամառնային գիշերվա երազ», «Վենետիկի վաճառականը» և «Ռիչարդ II» պիեսները:

Ինչպես նշում է The Telegraph պարբերականը, 10 տարվա աշխատանքներից հետո Մարշը պարզել է, որ դրամատուրգն այդ շրջանում բնակվել է Բիշոփսդեյր փողոցի այն տանը, որը նախկինում գտնվել է սուրբ Հեղինեի եկեղեցու մոտ:

Այս բացահայտումը թույլ կտա նոր հայացքով քննել Շեքսպիրի ստեղծագործությունները: Պատմաբանը կարծում է, որ դա կարող է բացատրել «Մակբեթ» ողբերգության մեջ վիուկների ներկայությունը և այն, թե ինչու են դրամատուրգի պիեսների մեջ մասի գործողությունները ծավալվում այլ երկրներում, մասնավորապես՝ Իտալիայում:

**Անգլուիին Շեքսպիրի ընտանիքի տան մոտակայքում ոսկե մատանի է գտել
և պնդում է, որ այն դրամատուրգին է պատկանել**

Անգլիայի Ուորիքշիր շրջանի Ռոուլինգթոն գյուղում՝ այն տան շրջակայքում, որտեղ 15-րդ դարում ենթադրաբար բնակվել է հայտնի դրամատուրգ Ուիլյամ Շեքսպիրի ընտանիքի մի ճյուղը. Սյու Քիլվերը անունով կինը ոսկե մատանի է հայտնաբերել, գրում է Daily Mail-ը:

66-ամյա թոշակառուն պնդում է, որ մատանին պատկանել է հենց դրամատուրգին:

Մատանու ներսի մասում մակագրված է «Ճշմարտությունը չի դավաճանում» արտահայտությունը: Քիլվերթը, որը 5 տարի է՝ բանկայտել մետաղների որոնմանը է գրադաւում, մատանին հայտնաբերել է 20 սմ խորության վրա: Սկզբում կինը կարծել է, որ գտածը մանկական սովորական մատանի է, սակայն ավելի մոտիկից զննելով՝ նկատել է մակագրությունը: Փորձագետները հաստատել են, որ մատանին ոսկուց է: